

תשובות רש"י לשאלות רבני אלצורא
על פירוש פסוקי ירמיה ויחזקאל :
זוה אשר השיב רבינו לרבני אלצורא (Auxerre) :

פי' א'

[והשיב]: ונקנה הכסף [=השדה]¹ לשון עתיד הוא ויהא עוד שדה קנוי בארץ הזאת. נקנה כמו נבנה, נעשה, נגלה, כשאין בו וי"ו הוא לשון עבר, כמו אבן שלמה מסע נבנה², חזון [=דבר]³ נגלה לדניאל. והוי"ו הופכו לשון עתיד, כמו⁴ ונגלה כבוד ה', ויהי גלוי, אף ונקנה ויהי קנוי :

פי' ב'

[והשיב]: קראו צום¹ גזרו תענית, שהיו יראים מפני נבוכדנצר. הצדיקים מתענים לפני הקב"ה והרשעים לפני ע"ז :

פי' ג'

[והשיב]: עשו להם [=עשינו לה]¹ כוונים להעציבת. שהיו עושים דמות בצק כדמות הכוכב, כמו כתבונם² עצבים, צלמים כתבניתם. ויהא להעציבת, כלומר להצלימת, לשון דמות צלם אאמינדליו בל³.

א' : מלל-הפנים לר"ל גיגר (נרלין 1846) עמ' 33-34 כפי שהוצא נתוך כ"י זלוזר הספרים נרלין מספר 122.

ב' : מלל-הפנים עמ' 33.

ג' : מל"ה עמ' 33.

א' : (1) ירמיהו ל"ב : מ"ג. ונוכר ברמו ע"י גרוס בס' „נאלליא יודאיקא" צד 227 ; רש"ב במבוא ל"ס האורה עמ' 159 ; ר"א אפסוביצר במבוא ל"ס ראבי"ה ע' 415 אות 21 ; ר"א עפשטיין במחברתו „שמעיה" צד 4 אות 6 ור"א לעווי בס' פירוש רש"י על יחזקאל (פילרלפיה 1931 צד 10 ולהלן). (2) מ"א ו' : ו' (3) דניאל י' : א' (4) ישעיהו מ' : ה'.

ב' : (1) ירמיהו ל"ו : ט'.

ג' : (1) כצ"ל לנכון עפ"י ירמיהו מ"ד : י"ט. (2) הושע י"ג : ב' (3) =בלע"ז. וכנראה שזו נעלמה מעיני ר"ד בלונדהיים בספרו „הלועזים ברש"י".

פי' ד'

[והשיב]: בעשתי עשרה שנה באחד לחדש¹). הואיל ולא פירש את החודש איזהו. על כרחך הוא יום ראשון של שנה, והחודש תשרי:

פי' ה'

וששאל: מאחר שכתב² צדקת הצדיק [=לא תצילנו]³ ביום פשעו מהו שחזר וכתב וכפל בתוך המקרא⁴, וצדיק לא יוכל להיות כה ביום חטאתו. בראש המקרא לא פירש מאיזה עונש לא תצילנו ואין [=ולא⁵] הפורענות העתידה לבוא עליו. ופירש בסוף המקרא שהעונש עונש של מיתה:

פי' ו'

וששאל: ויהי בשתי⁶ עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו⁷ מהו לגלותנו, וכמה נשתהא ביאת הפליט אחר שהוכתה העיר, ולאיזה חשבון מנה שתי עשרה: המקרא הזה מסורס הוא. וכן פירושו, ויהי בשתי⁸ עשרה שנה לגלותנו בעשירי בחמשה לחדש. ומהו לגלותנו, הוא גלות יכניה שקדמה אחת עשרה שנה לחרבן ירושלים שגלה צדקיהו. שהרי יחזקאל גלה עם החרש והמסגר שגלו עם יכניה, כמו שנאמר בתחלת הספר⁹ שנדבר עמו בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין. ונגלה עליו בארץ כשדים על נהר כבר, ועדיין היתה העיר קיימת וצדקיהו מלך בתוכה. ובעשתי עשרה שנה לצדקיהו הוכתה העיר בתשעה באב. והוא שתים עשרה לצדקיהו, שהיא שנת שתים עשרה גם לגלות יהויכין, בא הפליט שנה אחרי שהוכתה העיר¹⁰ ארבעה ימים:

ד' : מל"ח עמ' 33.

ה' : מל"ח עמ' 33.

ו' : מל"ח עמ' 34.

ד' : (1) יחזקאל כ"ו : א'.

ה' : (1) יחזקאל ל"ג : י"ב. (2) כצ"ל לנכוו. (3) שם. (4) כצ"ל לנכוו.

ו' : (1) ובכת"י בטעות: בעשתי עשרה. (2) יחזקאל ל"ג : כ"א. (3) ובכת"י גם כאן

בטעות: בעשתי עשרה. (4) שם א' : ב' ונ'. (5) אולי צ"ל [באותו יום] לדעת ר"א נייגר

(שם צד 34 אות א'). ובכת"י בטעות: ארבעה ימים. וע"ז כתב סופר מאוחר בכת"י שם:

חשבון זה לא יכולתי לכוון.

פי' ז'

וששאל : (לכן) אחרי כן שכתב לכן¹) רעים שמעו [=את] דבר ה' חי אני וגו'. לכן²) הרעים שמעו [=דבר ה'"]. (מה עונש בא עליהם?). בתחלה השמיעם על מה הוא כועס עליהם, יען היות צאני לבו וגו'. ולבסוף אמר שמעו, מה עונש אביא עליהם, הנני אל הרועים)... והשבתים [=מרעות צאן]. והנביא אין יכול לדבר אלא לפי רוח הקודש הנופלת בפיו :

פי' ח'

כתוב בשאילתו : וימד¹ משער אל שער מאה אמה. והלא כבר מדד כל רחב עזרת נשים מזרח ומערב צפון ודרום, כמו שכתב למעלה, וימד רחב מלפני השער התחתונה לפני החיצונה והפנימית [=החצר הפנימי²) מאה אמה] הקדים והצפון :

כאן לא דקדק חביבי³) בשאילתו ; והלא אין כתוב כאן הדרום והמערב אלא הקדים והצפון. וכן היה לו לישאל הלא כבר מדד הקדים והצפון, ולמה כשהוא עסוק בשער הצפון חזר ומדד משער עזרת הנשים אל שער עזרת הפנימית מאה אמה.

ועוד תמיה חביבי : על שכתב ושער לחצר הפנימי נגד השער לצפון ולקדים, וכי לא היה שער לפנימית אלא לצפון ולקדים ? והלא אף לדרום כתוב לו בענין השער הדרום.

ועוד תמיה : עומד בחצר החיצונה ומונה שער הפנימית מכוונים כנגדם⁴) ואולם שער זה בולט בחצר כנגד שער אולם זה.

ז' : מל"חפנים לגייגר עמ' 36-35 מכת"י זרלין מספר 122 ; ופירוש רש"י על יחזקאל (הולדת ר"ח לעווי, פילדלפיה 1931) נד 10 אות 35 מכ"י זרלין מס' 935 זשינווייס רביס ועלומיס :

ה' : מל"ח עמ' 35.

ז' : (1) ובכת"י במעות : לכם (יחזקאל ל"ד : ז'). (2) ובכת"י נם כאו בטעות : לכם (שם ל"ד : ט'). (3) ואולי צ"ל כאו : [למה חזר וכפל]. והמלות המוסגרות בחיקף אין מקומו כאו כ"א להלן (שם צד 35 אות ג'). (4) וצריך להוסיף כאו : [ודרשתי את צאני מירם] (שם ל"ד : י').

ח' : (1) יחזקאל מ' : כ"ג. (2) כצ"ל לנכוו. (3) ראה מבואי. (4) ותשובה זו הובאה בשינוי הלשוו בכ"י ברליו 935 [=פירוש רש"י על יחזקאל מ'] : כנגדם [מפני שעסוק

וששאל: ולמה כפל וימד וימד בחלל הצפוני, ומהו ושער לחצר הפנימי לצפון ולקדים, והלא אף לדרום כן?
יבין אחי (°) בענין, כשהראהו המלאך הכניסו בשער הקדים תחלה לילך חצר החיצונה, והראה לו שער הקדים, ומדד רחב חצר החיצונה לקדים מאה אמה לחצר הפנימית, ומשם סובב לצפון והראהו שער הצפון. וכשבא להראותו את שער הדרום לא הוליכו דרך המערב, שהרי לא כתב רוח מערבית בכל בנין החצירות, אלא החזירו על עקיבו כל רוח הצפון והקדים אל דרך הדרום. לפיכך כשפירש הנביא מעשה שער הקדים של חיצונה, והעיר (°) על מדידת חלל רחב החצר, פירש עמו את רחב הצפון והוסיף תיבה אחת בסוף המקרא וכתב הקדים והצפון. לפי שמדידת הצפון היתה עם מדידת הקדים מהלך אחד קודם שהחזירו על עקיבו. וכשחזר¹ לצפון של חצר החיצונה, שהיא היתה שעת מדידת' וכמדידה ראשונה לא מדד אלא לקדים. ומה שכתוב במדידה ראשונה (°) לא שמדד לו רחב צפונית עם רחב הקדים אלא הנביא הוזקק להעיד על מדת הקדים. ולפי שאף רחב חלל הצפון מדד לו באותו דרך עצמו קודם שתחזירו על עקיבו, כתב הצפון אצל הקדים. ומכל מקום לא מדד יחד אלא כך היה הסדר: תחלה מדד שער הקדים ורחבו וגובהו, ואח"כ רחב חלל החצר לקדים, ואח"כ מדת שער הצפון כארכו ורחבו וגובהו ואילמיו, ואח"כ חלל החצר לצפון. וזהו שחזר וכתב (°) וימד משער אל שער:

פ' ט'

ושכתב בשאילתו: על לשכות החיצונות הצפונות², שאינו יכול להבין היכן מתחילות למערב, וכמה אוכלות למזרח, והיכן מתחילות

פ': מל"ה עמ' 36.

היה בשערי החיצונה ופירש תפארת נוי שלהם. ואף זו תפארתם שהיו שערי הפנימית מכוונים... [ראה ר"א לעוי שם הערה 35; וע"ז העירני בטובו ר"א מרכס]. (5) דאה להלן סי' י' אות 2 וגם מבואי. (6) = והעיר (וכ"ה בכ"י שם) (7) שם בכ"י: וכשחזרו. [ופירש את מעשה הצפון חזר והעיר על מדידת רחב חלל] (8) = [הקדים והצפון] (וכ"ה בכ"י שם). (9) כ"ג שם.
 פ': (1) יחזקאל מ': י"ז.

לצד פנים, וכמה אוכלות לחוץ? איני יודע להוסיף על מה שפי' בקונטרס² אך צורתם אצור ואשלח לו.

פי' י'

וששאל: למה כתבתי שאין אדם יכול ליכנס אלא דרך היצונה?
לא ידעתי מה שואל. שהרי פי' לו שהאולם וכית החליפות
עומדים עליו מ"ו אמות לצפון ומ"ו אמות לדרום, סתמו את כל רוחב
החצר הפנימי מן הצפון לדרום מכותל לכותל, ואין אדם יכול לילך
מן המזרח למערב משהוא מגיע לבית החליפות. ומכל מקום אני מעיתי³
באותו פירוש. כי דרך מבוא עשו לו אמה רחב בין בית החליפות
לכותל צפוני של עזרה, ששיפועו בעובי כותל הצפוני כלפי ראשו
המגיע לבית החליפות וקצרו את רחב עובי אמה וכו' נכנסין לתוך אויר
שבין הלשכות היצונות לתאים הצפונים המחברים להיכל. וכן פי'
בסוף הענין וספרו דברי זה את זה. ועתה עסקתי בה עם אחינו⁴
שמעיה והגהתיה. ויכול היה להכניסו דרך הפנימית דרך אותו מבוא
הקטן וליכנס מן האויר שבין התאים והלשכות אל אחת מן הלשכות,
אף שבקש להראות לו פתחי הלשכות היאך הם פתוחים לחצר היצונה
ואת ארך האמה ורחב החמישים שלפניהם, אבל הגהתי:

פי' י"א

וששאל: שאינו יכול להבין מהו הכותל המפסיק בין חצר הפנימי לחצר
היצונה לצפון, והלא אינו בא מן המזרח למערב אלא מן הצפון
לדרום?

י': מל"ח חפנים עמ' 36.

י"א: מל"ח עמ' 37.

(2) והשווה מש"כ במבואי; וגם מש"כ ר"א לעווי שם צד 10.
י': (1) וזה מעיר על נדולתו של רש"י במדותיו. ועי' פירוש רש"י ליחזקאל [פי"ג-
רלפיה 1931] שם; ומש"כ במבואי בפרק מיוחד. (2) ואחינו היינו קרובינו. וראה ר"א
עפשטיין במחברתו "שמעיה" צד 4 אות 6; ור"א אפטוביצר במבוא לס' ראבי"ה עמ'
415-416; ור"א לעווי שם צד 5 הערה 19.

בדבר זה יש להפליא על שאילתו מאד. וכי לא ראה לחצר הפנימי שער לצפון ושער לקדים ושער לדרום. והיאך יהיה לו שער לצפון, אם אין לו כותל צפוני מפסיק בינו לחצר החיצונה. והיאך כותל צפוני בא, אם לא ממזרח למערב, וסופו כלה למאה אמה. וזהו סמוך לזוית כל בית החליפות, שהרי מדת חלל החצר הפנימי מאה על מאה מרובע. והואיל ועוביו שש, נמצא סותם כנגד אויר חמש אמות שבין זוית החליפות לזוית הלשכות החיצונות, ואין דרך ליכנס בו, לא מן החיצונה ולא דרך הפנימים, אלא דרך ששיפועו כשיעור אמה רחב כעוביו של כותל בסופו אצל בית החליפות ליכנס בו אדם:

סי' י"ב

דשאל: ואם נכלמו וגו' (1) ועשו אותם, כלום צוה לעשות בנין זה בימי יחזקאל?

אמת, אם היתה תשובתם הוגנת על מנת שלא לחטוא, היה בנין זה להם כשעלו מן הגולה. וגאולת עולם בזרוע (2) ולא על ידי רשות כורש, אלא שגרם החטא. וכן שנינו בכרכות (3) עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה, עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שנייה. אמור מעתה ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה בימי יהושע, אלא שגרם החטא:

סי' י"ג

[והשיב:] נחלה (1) ואחווה (2) שניהם שוין. ודרך המקראות ליכפול לשונם. כמו כי עשית משפטי ודיני (3), הנה בשמים עדי וסחדי במרומים (4), העירה והקיצה למשפטי וריבי (= לריבי) (5): ונחמלו התשובות (6):

י"ב: ונל"ח עמ' 37.

י"ג: ונל"ח ספניס עמ' 37.

י"ב: (1) קרי: [מכל אשר עשו צורת הבית ותכונתו] וגו' (יחזקאל מ"ג: י"א).
 (2) ועי' תהלים ע"ז: ט"ז; יל"ש ח"ב רמז תתי"ז: וס' חלקת הפסח לר' משה פיזאנטי, שאלונקסי שכ"ט, ו' ע"א. (3) ד' ע"א לבסוף.
י"ג: (1) יחזקאל מ"ז: י"ד. (2) שם מ"ח: כ"ב וכ"ג. (3) תהלים ט': ה'. (4) איוב ט"ז: י"ט. (5) ובכת"י בטעות: וריבי (תהלים ל"ה: כ"ג). (6) ויש כאן הוספה זו בכ"י סאת מעתיק מאוחר.

פ"י י"ד

אליך¹) שורק הנמועה בקרן בן שמן²) מכחר קרוחיות³) ועטולית כולה זרע עלי עין. פאורות⁴) שלחתה ותשרש שרשים למלאות ארץ, נמישותיך⁵) באו עברו ים. באבי אביך עמדת, לא החרת כריבותך זרע הקודש בם. אשכולתיך הבשילו ענבי שמחת מלך ואחזת מרעיו והסך נסך שכר, טעמך עמך וריחך לא נמר. אין זרק גיר והנת לא צרך מאתי. אני עין⁶) חולת האחוז אשר בנות עץ החיים, שתול על יובל. חמסי⁷) וקבלי על קני היאורים אשר השיגוך במחפת⁸) שוא. אל צמרתי⁹) כי רחבה, ואל ענפיו כי רחבות, ואל חורשי כי מצל¹⁰), ואל קמתי כי גבהה. השיאוך יכלו לך ליגעך להלאותך לצור¹¹) לי שורשי אין, וענפים לא המה, וקומה¹²) לא כן, ופרי לא נמצא. עדי לא עוררנו בהגעת יונקתו ושלוח קצירך, והרגזתנו לעלות להיוודע שרשי המעט, ויובש וכמש עלי תאות פרי אל אשר לא נודע. ויום הזה נצבת אל¹³) עין המים בין משאבים, אשר עליו תצאנה היוצאות לשאוב. הפכין הגלילין¹⁴) והחביונות אל עין גנים נוזלים מן לבנון. ומה זה נשאת לכוף שרשיך הטובים ולשלוח עליותך להשקות אותן מערגות, מטע עין רוגל הניתן לכביסה, רפוש ודלוח לא עבר עליו לשקוע מימיו ולהציל עבדו מרגש

י"ד : אגרת רש"י לר' נתן צ"י מכיר הונאה נחופ"מ לר"צ גולדנרג, הקדמה לסי' א' 171 [=קק"ה א' =תר"כ ע' 1].

י"ד : 1) ונזכרה ברמז במבוא להאורה 106, מבוא לפע: דף כ"א [וצ"ל שם: עמ' 106 במקום 199], מחברת „שמעיה" לר"א עפשטיין 11 אות 3, ושם ע' 14 אות 2; ומבוא לראבי"ה 402 אות 47, ושם 405 אות 20. והשווה סבואי מה שהעירותי שם, דאינרת זו אולי אינה מפרי עמו של רש"י, המשמש בלשון צח וערב. ולצערנו חבו השניאות פלסנות ורק עפ"י השערה נוכל לתקן המעוות ולהשלים החסרון פידיהסעתיק ר' בער גולדברג, שלא היה כ"כ אומן במלאכתו. 2) ישעיהו ה' : א'. 3) =סקומות שמהו היו מביאיו י"ו; ובמשנה סנחות פ"ח : ה"ו הגי' קרוחים וחטולים אלפא ל"ו. 4) יחוקאל י"ז : ו'. 5) ירמיהו מ"ח : ל"ב. 6) לדעתי אולי צ"ל : =חוח] האחוז אשר בנות; אמנם לדעת יש"פ צ"ל : [תולדות הארץ]. 7) ירמיהו כ"א : ל"ה. 8) =במחפת שוא (יש"פ); ולדעתי הגי' הראשונה „במחפת" היא העיקר, ומשמעו לחפות את השקר תחת שולי בגריהם [ראה שבת פ"י : ה"ג; שקלים פ"ג : ה"ב]. 9) אולי צ"ל : =צמרתי. 10) יחוקאל ל"א : ג'. 11) ובנדפס במעות: לצורלי. 12) =וקמה. 13) =על] ע"ו. 14) =אבו גולל, פעמים נגלה ופעמים נכסה [ונעלמה מעיני בן יהודה במלונו שם עמ' 783, ונס שם עמ' 1421].

מרפס ומדלח¹⁵) רגל אדם. ולו הואלת לישוב לו על יד נהרותיך וינקי רבי קטפוך מים הגדול, אשר כל הנחלים אליו ילכון, כי עתה תבא לך אשר שאלתו, ותאמר אך תהו כליתי כחי כי תמצא עליו כמשים, ופריי נד וטעמו טפל. הנה מקור מים חיים לא מצאו לך, ומה ימצאך מקור אכזב ונחל יבש. יגיעוך יונקותיו ולא ינאוך, וארץ כבול תקרא להם. הנני החתום צעיר עם הנקוב על ספר משיחת החבר, המשלשל ברתוקות ממולאים בתרשיש פז וישפה משוכצים אופיר כמלואותם. אשר נקב ר' נתן בר' מכיר בר' מנחם בר' מכיר, הנודע במקומנו אמת נודע לטוב ומימיו אנו שותים¹⁶) ופריו לחכנו מתוק. והוא גזעו לא החליף, לא סגסג עליו, לא המיר פריו. און שמעה, אשרתהו עין ראתה, תעידהו הולך וטוב עם השם ואנשים, כלול בכל, במקרא ומשנה, תלמוד, הגדה ופיוט. הנני עוטר עטרת שלום ואמת, תבואהו ברכת טוב ושלום מאשר ברכתו שלום.

שאלותיו הגיעו לידי ורגז¹⁷) לבי בהן, כי קדמני בהן בדברים אשר לא הגיתי בהן לפני מלמדי, כי חסר לחם¹⁸) ועדי לבוש ורחיים בצוואר. שמשתי לפניהם וימי כלו אצלם, ומאשר שבתי פה לא עמדה לי שעה להקביל פניהם [מאבל]¹⁹) לחש וקשה, חוש²⁰) מאחת זה לי עשרים וחמשה שנה²¹). ראיתי באיגרת חביבי ששמע בהם²²) דברים רבים ולא ישרו לי²³). ומה תשירנה²⁴) דברי, חדל שיחים וקט²⁵) ושחים, את אשר יסרוני כליותי, ואף אם יגורתי ליבוש [= לי יבוא]²⁶). את אשר עם יועצינו לא אכחד. ואם חפץ בי ורחש לבי דבר טוב יקחני

15) יחזקאל 5"ב: ב'. 16) ומה מוכח, רנתו בו מכיר לא היה מתלמידיו של רש"י; והשווה צונץ, למעראטור געשיכטע צר 160; עפשטיין, „שמעיה“, ע' 14 אות 2. 17) ועובדא זו היא בבחינת יוצא מן הכלל, ולכן אין אנו יכולים לעמוד בזה על תכונת נפשו האצילית [ראה מבואי]. 18) וגם זה מעיד שלא היו חיוו של רש"י בלי-מפריע ובלי-לחץ. 19) כצ"ל לנכון. וכונתו לאיזה מקרה רע שקרה לו [ראה מבואי ומבוא לראבי"ה 402]; ובנרפס בטעות: מאכל לחש. 20) וגם זה מורה על חולשת-גופו [ראה מבואי פרק ח']. ואולי צ"ל: = [חוצ] מאחת [וכונתו] = שרק פעם אחת עלתה בידו אחרי ששב לעירו (ג.). 21) ורש"י מתאונן כאן על אשר לא זכה להקביל פני-רבנותיו זה כבר כ"ה שנה לאחר שיצא מבית-מררשם; וראה שם ע' 405 הערה 20. 22) אולי צ"ל: = מהם. 23) 15. 24) = [תישרנה] רברי. 25) צ"ל: וקט שחים [עפ"י יחזקאל ט"ז: מ"ז], או [=וקטו] שחים (עשבים). 26) ט"ם הוא וצ"ל=5 לי יבוא [עפ"י איוב ג': כ"ה] במקום „ליבוש“.

חביבי אליו. אך אם אולי אקדר²⁷ (באחד הדין²⁸) בחרירת סדקות, יוסיף הוא לחצוב לסתת בהן וירחיב²⁹ די שער איתן³⁰ לבא וממנו וממני יכוננו יחד:

סי' ט"ז

(פרדס נ"ח ע"ד)

תשובות הללו השיב רבינו שלמה לרבינו נתן: ששאלתם: ברכת מגן למה התחילו בתחלתה בפריש [בפירוש] מעין חתימתה. מגן תחלת יסודה לא על שום יסודה, כי אם על שם כל האבות, כמו ששנינו מניין שאומ' אבות שנ' הבו לה' בני אלים. וחתימתה באברהם אבינו לברו כמו שהבטיחו אוהבו. ראמד ריש לקיש מאי דכתי' ואעשר לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם, ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב. יכול יהיו חותמין בכולן, ת"ל והיה ברכה, כך חותמין ולא בכולן. לפיכך תחלתה הוצרך להווסד ברבר השוה בכלם [=לכל] האבות לקיים [מה שנאמר] הבו לה' בני אלים. וסופה שהובטחה לו לברו יסרו בה דבר הנאמר לו לברו:

ששאל¹ ברכת מגן מפני מה לא² התחילו בהתחלתה³ בפירוש מעין חתימתה. מגן⁴ לא על שם מגן יסודה כי אם על שם כל האבות⁵ כולן. כמו ששנינו⁶ מנין שאומרים אבות שנאמר הבו ליי בני אלים. וחתימתה באבינו⁷ הראשון לברו כמו שהבטיחו אוהבו. אמר ר' ⁸ שמעון בן לקיש מאי דכתיב ואעשר לגוי גדול, זה שאומרים אלהי אברהם, ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב. יכול יהיו

חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה, כך חותמין ולא בכולן. לפיכך תחלתה הוצרכה להווסד בדבר השווה⁹ לכל האבות, לקיים מה שנאמר הבו ליי בני אלים וסופה שהובטח לו לברו יסרו בו¹⁰ דבר העומד בו לברו:

ט"ז: תשובת רבינו לר' נתן בר מכיר הוצאה נחפ"מ סי' ט"ז ח' 1 [קק"ה 13 = תר"כ ע' 2]; ונשינויים רבים נלו"ה (כ"י סמ): 105 77 [כ"י מ: סי' קע"ג]; ונפרדס נלקוטים נ"ח ע"ד [פע: 77 ל"ו]. וליתא נכ"ל סי' ס'.

27) אולי צ"ל: = [אף] אם אולי אקדר [במחט הרק] בחרירת סדקות (נ.); ועי' מה שהעירותי ע"ז במבואי ערך "תוכן התשובות". (28) = במחט הרק. (29) עיין עירובין נ"ג ע"א. (30) והוא שער ההיכל; ראה ירושלמי עירובין פ"ה, והערות ד"ל נינצבורג בספרו על הירושלמי ח"א, כ"ח.

ט"ז: 1) פע: ששאלתם. ור"י מילר במבוא לתחצ"ו דף כ"ה הגיה שם דבר שאינו מדויק וז"ל: "והנה בתשובה סי' א' בחופ"מ צריך להיות נתן ברבי מכיר ור' מנחם בר מכיר". והשווה צונץ צ. נ. 160-161; ושזח"ה באוצר טוב 1886 צד 12. 2) שם: למה התחילו. 3) שם: בתחלתה; ובאו"ה סמ: לא התחילו תחלה כפי מעין חתימתה. 4) מגן תחלת יסודה לא על שום יסודה (שם). 5) ועי' מח"ו סס"י כ"ב 17; [וליתא שם בכ"י הסמינר]. 6) ר"ה ל"ב ע"א. 7) פע: באברהם אבינו לברו. 8) פסחים קי"ז ע"א. 9) פע: השוה בכולם. 10) שם: יסרו בה דבר הנאמר לו לברו; קס"ה: דבר העומד בו [=האומר] בו: תר"כ: דבר העומד בו לברו.

סי' מ"ז

(חופ"מ סי' ב')

וששאל: מה ראו לקבוע זמן שאילת מטר בששים בתקופה בגולה: נראה בעניי, לפי שזמן הזרע שני חרשים כמו ששנינו חצי תשרי מר' חשוון וחצי כסליו זרע וכולי. ר' יהודה היה מונה מתחלת תשרי וארץ ישראל שהיא ארץ גריר אין גשמים קשין לה בשעת הזרע וקבעו שאילתן בשעה שאינה קשה לעוברי דרכים. בכל שהיא לחה ומטונפת גשמים קשים לה עד כלות הזרע, לפי שהרגבים מרובקים מעכבות את החריש והכיסוי שצריך עפר רק ותיחוח, וחנניה ירד לגולה וראה אותו נוהגין סנין ימי הזרע מתחלת תשרי של חמה שהוא יום התקופה וכלים לששים יום:

(פרס נ"ח ע"ג)

וששאלתם: מה ראו לקבוע זמן שאילת מטר בששים בתקופה בגולה: נראה בעניי, שזמן זריעה שני חודשים כמו ששנינו חצי תשרי מרחשוון וחצי כסליו זרע וכולי. ר' יהודה היה מונה בתחלת תשרי וארץ ישראל שהיא גריר אין גשמים קשים לה כל זה בשעת הזרע, וקבעו שאילתם משעה שמטר קשה לעוברי דרכים בכל שהיא. מטבת ואילך גשמים קשים לה עד כלות הזרע, לפי שמעכבו את החריש ואת הכיסוי שצריך...

תשובת רש"י: (וששאלת¹) מה ראו לקבוע זמן שאילת מטר בששים לתקופה² בגולה: נראה בעיני³ לפי⁴ שאין זמן הזרע אלא שני חדשים הוא, כדשנינו⁵ חצי תשרי⁶ ומרחשוון וחצי כסליו זרע. ר' יהודה היה מונה⁷ מתחילת תשרי. וארץ ישראל דהיא ארץ גריר⁸ אין גשמים קשין לה⁹ בשעת הזרע, וקבעו שאילתם בשעה שאינה¹⁰ קשה לעוברי דרכים. בכל¹¹ שהיא לחה ומטונפת, גשמים קשין לה עד כלות הזרע, לפי שהרגבים¹² מדוכתיה מעכבות החריש והכיסוי¹³ שצריך עפר תיחוח ודק¹⁴. וחנניה¹⁵ ירד לגולה וראה אותן נוהגין מניין¹⁶ ימי הזרע מתחילת תשרי של

מ"ז: תשובת רש"י לר' נתן צר מכיר הוצאה צהגהות מרדכי הגדול (כ"י סמ): תענית פ"א סי' ר"ח 102 סוף ע"ג [וליתא זד' ריוול]; וזשינויים ענומים נחופ"מ סי' ז' [=קק"ה א"ב 13, ושם י"א ע"ג =תר"כ סי' ז', ושם סס"י ג' זד 3; וליתא זכ"ז סי' ס']; ונפרדס זליקוטיס דף כ"ח ע"ג [=פע: דף ז"ר]. והשוה מרדכי הגדול דף 102 ע"ד; לקוטי הפרדס (ד' למי' ח' ע"ג); שלה"ש סי' כ"ח; האורה ח"ג סי' ל' ע' 12 אות א', ומנזל שס זד 157.

מ"ז: (1) פע: וששאלתם; חופ"מ: וששאל מה ראוי לקבוע. (2) שם: בתקופה. (3) קק"ה: בעניי; תר"כ: בעניי. (4) שם: לפי שזמן הזרע שני חדשים; פע: שזמן זריעה שני חודשים. (5) שם: כמו ששנינו; ועי' ב"מ ק"ו ע"א. (6) שם: מרחשוון. (7) פע: בתחלת. (8) שם: שהיה גריר; חופ"מ: שהיא ארץ גריר. (9) פע: כל זה בשעת הזרע. (10) שם: משעה שמטר קשה לעוברי דרכים. (11) שם: בכל שהיא, מטבת ואילך. (12) שם: לפי שמעכבו; חופ"מ: לפי שהרגבים מרובקים מעכבות. (13) שם: את החריש ואת הכיסוי. (14) חופ"מ: עפר דק ותיחוח; וכאן הפרדס נלקה בחסר. (15) והוא תנא בטאה השניה חנניה בן אחי ר' יהושע [תענית י' ע"א; קובאק ישרון ח"ז 14; אה"ו רדו"ר ח"ב 177]. (16) פע: נוהגים ימי הזרע.

וחנניה ירר לנולה וראה אותם
נוהנים ימי הזרע מתחלת תשרי של
חמה שהוא יום התקופה וכליו ער
ששים יום.

ומכי מעילי ציבי דבי טבת בישנא,
ואמרן חד שיעורא הוא. וסימן הוא
שמסר להן, משתראו האנשים הללו
שהו בקיאיין מזמן הרביעה, וכל ימי
הנריד מניחין העצים שלהן בקרפיות
ובשדות לייבש בחמה וברוח, ובששים
יום מכניסים אותם בבית מפני
הנשמים:

הגריר מניחין⁽²⁶⁾ עצים שלהן בקרפיות ובשדות לייבש בחמה וברוח
ובס' לתקופה⁽²⁷⁾ מכניסין לבית⁽²⁸⁾ מפני הגשמים:

פי' י"ז

ששאלת⁽¹⁾ מה ראו שלא להקדים ולא⁽²⁾ לאחר ויקבעו⁽³⁾ ביום ששים⁽⁴⁾
ממנו:

לפי שחוק⁽⁵⁾ הנוהג בישראל צריך להיות לו⁽⁶⁾ יום קבוע, שלא⁽⁷⁾ יהו
אילו עושין כן⁽⁸⁾ ואילו עושין כן, משום⁽⁹⁾ לא תתגודדו, לא תעשו

י"ז : תשנת רש"י לזן דורו ר' נתן זר מכיר הונלה נחופ"מ ס"י ג' 272 [קק"ה
2ח = תר"כ 3]; הנהות מרדכי הגדול (כ"י הסמינר) תענית פ"א ס"י
ר"ח 27 102 ע"ד לנסוף; ופרדס זלקוטס נ"ח ע"ד [פ"ע: 27 ל"ז] זשינויים
רזים [וליתא זנ"ל ס"י ס'].

17) שם: וכליו ער ששים יום. 18) מכאן ועד סופו ליתא בחופ"מ; ור"י חירשענזון ונמ
ר"מ כשר שנו ברואה והעבירוהו לבסוף תשובה ג' (במקום סוף תשובה ב') בזה"ל: ומכי
משילי רבי טבות רישבא; פ"ע: ומכי מעילי ציבי. 19) תקנתו זה ע"פ הני' בתענית שם:
פ"ע: דבי טבת בישנא, וצ"ל: לבי טבות רישבא. 20) בכ"י סמ: אחר: קק"ה ותר"כ: אחי;
וליתא בפ"ע; והשווה מבואי מש"כ בנוגע לתואר "אחי", שרש"י משתמש בו. 21) שם:
הא אמרו; פ"ע: ואמרו. 22) = הוא (שם). 23) שם: משתראו. 24) פ"ע: מזמן הרביעה.
25) שם: וכל ימי הנריד. 26) שם: העצים. 27) קק"ה: ובששים בתקופה; פ"ע: ובששים
יום. 28) שם: מכניסים אותם בבית.

י"ז : 1) פרדס: וששאלתם; חופ"מ: וששאל. 2) צ"ל: = ושלא. 3) חופ"מ: ודקרו;
פרדס: וירקרו. 4) פרדס: בין יום ששים ליום שלאחריו; חופ"מ: ביום ששים ליום
שאחריו. 5) שם: חוק הנוהג. 6) פרדס: זמן קבוע. 7) חופ"מ: שלא יהיו. 8) פרדס:
עושין בו. 9) בפרדס בטעות: שמא תתגודדו.

אגודות אגודות¹⁰). ונחלקו¹¹ רב ושמואל על מנהג הראשונים באיזה יום קבעום¹², והלכה כשמואל¹³:

פי' י"ח

(מח"ו 345)

והמלך המשפט שהוקשה בו שהיה לנו לומר מלך המשפט: גם אני הוקשיתי בה שנים רבות. ואו' 1) לבי שהגרסנים לפי מרוצתם 8) [שגו] בנירסתם המלך המשפט וגם 4) המלך הקדוש. אך שלא לשנות מנהג ראשונים יש לנו לסמוך על כמה מקראות שדברו בלשון הזה: בספר יהושע 5) ויהי בנסוע העם מאהליהם וגו' נושאי 6) הארון הברית. ואין לנו לומר שהארון 7) עצמו קורא ברית אלא הלוחות שבו 8) ברית, כמו שקורהו 9) בכמה מקומות 10): ארון הברית, ארון העדות. ובספר מלכים, ויקצץ אחו את המסגרות המכונות 12) ית גרפי בסיסיא. ובספר ירמיה וכל העמק הפגרים כמו עמק פגרים. ואת מזבח הנחשת אשר לפני י"י.

והמלך המשפט שהוקשה בו שהיה לנו לומר מלך המשפט: גם אני הוקשיתי בה זה שנים רבות. ואומר לי לכו, שהגרסא¹⁴ לפי מרוצתם שגו להרגיל בגרסת המלך הקדוש עם המלך המשפט. אך שלא לשנות מנהג הראשונים, יש לנו לסמוך על כמה מקראות שדברו בלשון זה: בספר יהושע, ויהי בנסוע העם מאהליהם וארון הברית. ואין לנו לומר שהארון

י"ח: תשובת רש"י לר' נתן צר מכיר הוצאה צחופ"מ סי' ל' [=קק"ה ע' 2 =תר"כ ע' 3-4; וליתא צנ"צ סי' ס']; ונשינויים רבים צמח"ו (כ"י סמינר) סוף דף 114 ע"ו = וננדפס סס"י שי"ג 345 (וחתם צסופו: שלמה צר יצחק); פרדס ל"ו 1163 [=פע: דף נ"ז =לקה"פ צסוף הספר דף נ"ח סע"ד]; וסדור רש"י סי' ק"מ ע' 66. והשווה ספר הרקמה לר"י לזן גנלח ע' 223, פירש"י לזרכות י"צ ע"ג, תשו' ר' יהושע הנגיד הול' פריימן, סי' ו', רלצ"ן סי' קמ"ה, ורלצ"ה ע' 25 אות 2 [ולכל המקורות שזיין שס ר"ל אפטובינר ריך להוסיף מנזח להאורה ע' 156, ושס 157, קק"ה 2, ותר"כ 3]:

10) יבמות י"ג ע"ב. 11) ומכאן ועד סופו חסר בפרדס. והשווה תר"כ ע' 109. 12) חופ"מ: קבעו. 13) ועי' תענית י' ע"א.

י"ח: 1) = ואומר [לי] ליבי (וכ"ה במח"ו כ"י סמ: ובחופ"מ); ובס' רש"י: ונדאה לי. 2) = שהגרסנים (מח"ו בשני כתה"י) חופ"מ: שהגרסא; ובפרדס בטעות: לפי שהגאונים [=לפי שהגרסנים]. 3) צ"ל: [=שגו להרגיל] בנירסתם [וכ"ה בכ"י סמ ובחופ"מ]; ובס' רש"י (בכ"י א' וב'): שגורים להרגיל בנירסתו. 4) מח"ו סמ: עם המלך הקדוש (וכ"ה בחופ"מ). ובפרדס בטעות: המלך הגדול וגם המלך המשפט. והשווה תשובות הר' יהושע הנגיד (חוצ' פריימזריבלין) סי' ו'. 5) מן "ויהי" עד "וגו" ליתא בכ"י סמ: וכוונתו ליהושע ג': י"ד. 6) שם: נושאי ארון הברית; חופ"מ: וארון הברית. 7) שם: שחאדון הוא הברית. חופ"מ: שהארון עצמו ברית. 8) שם: הלוחות שבו, כמו. 9) שם: שקראוהו. 10) חופ"מ: בכמה מקראות. 11) מ"ב ט"ז: י"ו. 12) [=ומתרגמין] ית גרנפי בסיסיא. וכצ"ל לנכון. מח"ו הנדפס: ית גרפי; סמ: יתגר כפי'; פע: ית גרנפי; וס' רש"י: ית גרנפי בסיסיא א.

עצמו ברית אלא הלוחות שבו כמו ויקח (14) את ספר המקנה. יתו (15)
 חביבי לבו וימצא הרבה לעזרה:
 שלמה בר יצחק (18)
 ארון העדות. ובספר מלכים¹⁴) ויקצץ אחז את המסגרות המכונות
 [ומתרגמין] ית גדנפי בסיסיא. ובספר ירמיה¹⁸) כל העמק הפגרים
 והדשן כמו עמק הפגרים, ואת המזבח הנחשת אשר לפני י"י, ויתן
 [=ואתן] את הספר המקנה. יתן חביבי לבו¹⁶) וימצא הרבה לעזרה¹⁸).

פי' י"מ

וששאל: מונין¹) לזה ולזה. והוקשה לו שאנו מונין שנות בית הראשון
 על שנות מלכים ועל פיהם צרפנו שנות עולם, ומי יאמר שלא
 מנו מקצתן שנה לאב ולבן.

כשאמרו מונין שנה לשני מלכים לא אמרו אלא בשטרות שתקנו להם
 מלכות מפני שלום מלכות²) וכבודו. וכה אמרו שהכותב שטר
 בתחלת השנה כותב למלך שהוא באותה שנה, וכשמת ועמד אחר
 תחתיו באותה שנה הבא לכתוב שטר אחריו, אינו מונה למלך
 המת מפני כבוד החי אלא מונה אותה ראשונה למלך העומד.
 אבל הכתובים דקדקו בחשבונם, בין בשני דורות שמאדם עד יציאת
 מצרים, בין בשני מלכי יהודה. והמצרפין את המנין לא על
 הכתובים סמכו, שהרי יש מקראות הצריכין להדרש ואי אפשר להעמיד
 (אלא) על ידי מדרש הגון. וכי אפשר לבן³) שיהיה גדול מאביו, כגון
 אשר סר⁴) אמציהו ומלך עוזיהו⁵) בנו בימיו, ולא פירש במקרא. והן

י"מ: חופ"ו ס' ה' ע' 3 [=קק"ה ז"ח 2 =תר"כ ע' 4] וליחל זכ"ל ס' ס'.
 ונעלמה מעיני ד"ר לויטרכאך צמלמרו צס' השנה לאקדמיה האמריקאית
 חלק ה'.

13) ל"א: ל"ט. וצ"ל: [ובל] העמק. ומו, ובספר ירמיה ער" לפני י"י" ליתא במח"ו סמ.:
 14) [=ואתו] (וב"ה בכ"י סמ.). 15) מכאן ועד סופו נשמט בכ"י סמ.; ובפרדס: יתכן
 חביבי אל לבו. 16) ס' רש"י: לנו. 17) כצ"ל לנכון. ובפרדס: כזה. 18) כ"ה גם בכ"י סמ.
 י"מ: 1) ר"ה ב' ע"ב. 2) נימין פ' ע"א; ועי' פרש"י לר"ה ב' ע"א. וחוס' שם
 ר"ה למלכים. 3) וזה מתאים לרעת סדר עולם שם. 4) ובנרפס בטעות: אשר סר [ראה
 ר"ה ב' כ"ה: כ"ו]. 5) אמנם לרעת המפרש שם [ואיננו לרש"י]: לא מלך עוזיהו
 בחיי אביו.

ט"ו שנים⁶) שנבלעו שנות הבן בשל אביו, והעמידום רבות מסידרי⁷) העולם על ידי שמיטין ויובלות, שמנו שבעה עשר יובלות משנכנסו לארץ עד שיצאו. ואע"פ שבטלו היובלות משגלו שבט ראובן ושכמים שבעבר הירדן, מנו יובלות לקדש שמיטין ועל ידיהן עמדו על אמיתות סך החשבון. ועוד סמכו על המקרא שכת'⁸) בראש שנה בעשר לחודש ארבעה עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר. ואם תחסר שנה או תוסיף שנה לא תמצא היובל בארבעה עשר לחרבן הבית. ואף שבע שחלקו⁹) מן המקרא הזה הוברר להם, וכל שכן שיש לסמוך עליו בחשבון השנים:

(קצור שבה"ל 85)

סי' ב'

מצאתי בשם ר' חננאל:
שאלתם הנח להם לישראל שיהו שוגגין וא"ל יהו מזידין. והוקשה לכם מה נעשה לכמה מקראות שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך, ואתה כי הזהרת רשע, ולמוכיחים ינעם:
[על הגליון: השיב]: אמת כי נצטוו ישראל להוכיח זה את זה כמו שמצינו הנביאים וחכמים אחד יחיד ואחד צבור. ואם אותם מזידין ועוברין על דברי תורה, יוכחום ויקללום ויסרטום ויתלשום להחזירם למוטב. ואז אם לא ישמעו ואתה את נפשך הצלת ואף השוגגין שאינם

[וששאל']¹) הנח להם לישראל²) מוטב שיהיו שוגגין וא"ל יהיו מזידין. והוקשה לו מה נעשה בכמה מקראות³) ואתה הזהרתו⁴), ולמוכיחים⁵) יונעם. אמת נצטוו⁶) הנביאים והחכמים להוכיח את ישראל אחד יחיד ואחד צבור, ואם יראו אותם עוברים⁷) על התורה

ב': תשובה זו המיוחסת לרש"י [ואולי אינה לו כ"א לר"ת] הוצאה נחופ"מ סי' ז' ע' 6 [=קק"ה 43 =תר"כ ע' 8-9]; ונפרדס נ"ט ע"א [=פע: 77 ל"ז-ל"ח] גשיכויים קלים. אמנם נקור שנה"ל (כת"י הסמינר) סי' נ"ז 353-364; ונשנה"ל ק"צ כ"י חק: סי' מ"ז [=הסגלה שנה ז' חזרת ל' סוף ע' 90] גס: „ומלאתי גס ר' הנחלל שאלתם“, ולכל המקורות שז"ן רש"י צמנול להאורה ז' 157 לריך להוסיף ג' מקורות הנ"ל.

6) ובנוגע לט"ו שנים הללו שנמנים לאמציה ולעוזיהו השווה מש"כ רש"י במלכים ב' י"ד ר"ה וינס, והובא בחופ"מ דף ס"ה. 7) השווה לעיל אות 3. 8) ט"ס הוא וצ"ל: בראש השנה בעשור' לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הכתה העיר [יחזקאל מ': א']. 9) בנרפס: שחלקומו.

ב': 1) הוספתי זה ע"פ הסברא; פרדס: וששאלתם; קצשבה"ל: שאלתם [=וששאלתם]. 2) ביצה ל' ע"א. 3) כ"י סמ: ופע: הגירסא יותר שלימה: לכמה מקראות, הוכח תוכיח וכו'. 4) ט"ס הוא וצ"ל: ואתה [כי הזהרת רשע]: יחזקאל ג': י"ט; וכ"ה שם. 5) משלי כר: כ"ה. 6) כ"י סמ: השיב, אמת כי נצטוו ישראל להוכיח זה את זה כמו שמצינו הנביאים וחכמים. 7) שם: ואם אותם מזידין ועוברין על דברי תורה.

יודעים שהרבר אסור, ואם היו יודעין היו חוזרין למוטב עליהם מוטב להחזירם ולהזהירם את החקים ואת התורות ואת הדרך אשר ילכו בה. ואם לא ישמעו ויאמרו זהירין אנו מהכנים (33) המתנלגל וכן המטפחות והמספקות ותוספות יום הכפורים שהם מסובים בעוד היום גדול וסעודתו מושכתו. והכל זהירין להפסיק ובקיאין להבחין, שאומרין עוד יש שהות ביום על שרואין שקרוב להחשיך. ואם מודיעם יעברו עליו טובה השתיקה שלא להענישם על המזיד. ואין זה דומה לרואה את חבירו עובר ומזיד שנצטווה למחות, ואפילו אם אינו מקבל כמו שכתוב וממקדשי תחלו, דהתם שלא מיחו בהם עונש מזיד עליהם ומחנינו בהו דיכא צייתו:

שהחזיקו בו, כגון הני נשי (10) דיתכן אפומא דלחייא, שדבר התיר הוא אלא מפני הכנסת החפץ המתנלגל אם נאסר עליהן לא ישמעו להם. יאמרו (20) זהירין אנו מהכנים המתנלגל והמספקות (21) וצעדן ואשייאן (22) ותוספות יום הכפורים שהם יושבים (2) בעוד היום גדול וסעודתן מושכתן. ואין (24) הכל זהירין להפסיק ובקיאין להבחין, שאומרין עוד יש שעות (25) עד (26) שרואין קרוב להחשיך. ואם יודעין (27) יעברו עליהן יפה (28) השתיקה דלא להענישם על המזיד. ואין זו דומה לרואה את חבירו עובר מזיד (30) שנצטוו למחות. ואפילו (30) אין מקבל כמו שכתב (31) וממקדשי תחלו,

(8) = עוברים ומזירים על התורה. ותיקנתי זה ע"פ הפרדס. (9) כצ"ל; כ"י סמ: ויסד'טום; קס"ה: יסטרום. ובפרדס: יקללום ויוכיחום ויסתרום ויתלשום. (10) מאמר זה ליתא בכ"י סמ: (11) = כרבדים נעימים. (12) כ"י סמ: ואז אם לא ישמעו; פע: ואף אם לא ישמרו. (13) שם: ואף השונגין שאינם יודעים. (14) שם: ואם היו יודעין היו חוזרין למוטב; פע: יחזרו למוטב. (15) צ"ל: [=עליהם] להזהירם. וכ"ה בפע: כ"י סמ: עליהם מוטב להחזירם ולהזהירם. (16) שם: ואת הדרך אשר ילכו בה; פע: ודרך הישר והטוב. (17) פע: אך את המחזיקים. (18) מאמר זה מן "שיוורו בו" עד "לא ישמעו להם" כולו נשמט בפרדס. (19) ביצה ל' ע"א. (20) קרי: ויאמרו; פע: בטעות: כי יאמרו זה ירין אין [קרי: זהירין] אנו מהכנים [=מהכנים] המתנלגל. (21) פרדס: וכן המטפחות והמספקות ונערם מטיאם; וראה פע' דף צ"ז אות קט"ו וקט"ז. (22) ביצה שם. (23) פע: שהו מסוביו. (24) כ"י סמ: והכל זהירין. (25) [=שהות ביום]; ותיקנתי זה ע"פ פע' וכ"י סמ: (26) כ"י סמ: על שרואין שקרוב להחשיך. (27) שם: ואם מודיעם יעברו עליו; פע: ואם נודיעם יעברו עליה. (28) שם: טובה השתיקה. (29) שם: ומזיר שנצטווה; ועי' תר"כ צד 11 מה שהאריך שם בהערותיו. (30) שם: אם אינו מקבל. (31) יחזקאל מ': ז'; קס"ה בטעות: ומקדשי.

דהתם³²) כי לא מחינן בהן גמי עונש מזיד ומחינן בהן דלמא צייתו:

סי' כ"א

ושאל: כה אמר למשיחו¹ מי הוא המשיח אשר קבל² המלך על כורש.

לא פירש חביבי³ מה הוקשה. אם פירשו לו על משיח העתיד לגלות במהרה בימינו. אם יאמר שמא בימי ישעיה עדיין לא⁴ נולד, אף כורש לא היה בעולם ונתנבא עליו:

סי' כ"ב

ושאל: איכא בינייהו¹ יום הכפורים שחל להיות אחר השבת וכולו. והוקשה לו מאי שנא יום הכפורים דנקט. אלא מאי לנקוט, אי נקט יום טוב אכילת ירק שלו בו ביום הוא. וליכא למימר אי קמתבעי להו לאורתא. וכי תימא אפשר בחמימא מסקנא היכי מוקי לה. ושהקשה עוד בה היכי דחינן יום הכפורים ומועדות משום אכילת ירק. הכתוב מסר קדוש המועדות ביד חכמי ישראל אף אם הם מזידין ומוטעין², וכל שכן מתוקנין, ואפילו לעבר את השנה כולה בצורכי הבריות שמר³ אביב, עבר חודש הסמוך לאביב שיבא אביב בזמנו⁴. ואם תאמר צורך גבוה⁵

כ"א: חופ"מ סי' ה' ע' 76 [=קק"ה ח' =תר"כ ע' 9]. והשווה כלי יקר לישעיה מ"ה: ח', ומנול להאורה ריש 75 158.
כ"ב: חופ"מ סי' ט' ע' 7 [=קק"ה ח' 5, =תר"כ ע' 9].

32) כ"י סמ: שלא מיחו בהם עונש מזיד עליהם; פע: מתיבו בהו גמי עונש מזיד עליהו ומחיבו בהו דילמא צייתו. והראב"ן סי' של"ו, ושם סי' שנ"ד אומר שבאיסור חמור מחויב לחוכיחם, ואף אם לא ישמעו. ועי' מה שהעיר על זה ר"ל גינצברג ב"קונטרס האחרון להראב"ן להגאון רא"ל ראשקעס (ג.). 33) מה כעס [לפי העתק א. מ.].

כ"א: 1) הגירסא כאן מקוטעת וצ"ל: כה אמר י"י למשיחו לכורש [ישעיה מ"ה: א'].
2) כוונתו למאמר רב נחמן במגילה י"ב ע"ב: אמר הקב"ה למשיח, קובל אני לך על כורש וכו'. 3) ראה מש"כ ע"ז במבואי. 4) וראה ישעיהו מ"ה: א'; וקובץ תשובות הרמב"ם ח"ב ו' ע"ד.

כ"ב: 1) ר"ה כ' ע"א וחידושי הריטב"א שם. ועי' במאירי ביצה ו' ובתורת אדם להרמב"ן סוף ענין: מי שמתו מוטל לפניו (תר"כ 15). 2) ר"ה כ"ה ע"א. 3) שמור את חרש האביב (דברים ט"ו: א'). ספרי ראה ט"ו, ר"ה כ"א ע"א ור"ח שם, וסנהדרין דף י"ג. 4) שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן (ר"ה כ"א). ור"ח שם: שמור חרשו של אביב שתהא נופלת בו. 5) ובנרפס: גבוהה.

זה משום עומר, הרי עומר מיהודה בא (°) ומעברים על עבר הירדן והגליל. ואף שלא להטריח על מביאי בכורים לאחר עצרת מעברים (°) על פירות האילן, וכל שכן עיבור החודש יום אחד. ואכילת ירקות (°) צורך עניים ועשירים שנצטוו להתענג בחג ולשמח:

(או"ז ח"א סי' תע"ט)

כבר שאלו (1) לדבר זה לרבינו שלמה זצ"ל והשיב: ששאלתם (2) על זרוע והלחיים והקיבה, למה לא נהגו ליתנם לכהן, והרי משנה שלימה שנוהגו בפני הבית ושלא בפני הבית ונהגו בהם אמוראי בתראי.

נאמנים עלי דבריכם מי ימחה ביד הנותנים, אלא כל הנותן תבא עליו ברכה. אבל נהוג העם בר' אלעי ראמר עליהם ועל ראשית הגז שאינו נוהגים אלא בארץ, כרתניא (12) בפרק ראשית הגז: ר' אלעאי אומר מתנות אינו נוהגין אלא בארץ. וכן היה ר' אלעאי אומר ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ. ורקשיא למר דאמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא כר' אילעאי בראשית הגז אבל במתנות לא אמר. בימי רב נחמן בר יצחק לא נהוג

סי' כ"ג

ושאל: על הזרוע והלחיים והקיבה למה לא (°) נוהגין בהן, והרי משנה שלמה (°) שנינו נוהגין בפני הבית ושלא בפני הבית, ונהגו בהן אמוראי (°) אחרונים. והעיד (°) באיגרתו על (°) רבנו הקדוש זצ"ל שלא ימחה בידו מליתנם. נאמנים עלי דבריו, ומה (°) זה ימחה בידו, הנותנין (°) עליהם תבא ברכת טוב. אבל (°) נהגו כר' אילעי (°) שאמר עליהן ועל ראשית הגז שאין נוהגין אלא

כ"ג: חופ"מ סי' י' [=קק"ה ז"ל 5 =תר"כ ע' 10-9]; או"ז ח"א סי' תע"ט ופרדס סי' כ"ט [=פע: ע' 98] זכמה שינויים; מרדכי חולין פ"ז סי' תשל"ו וס' חנוכה חולין סי' קכ"ז זקינור נמרץ ממקור יותר עתיק זלו"ז; וליתא זמח"ו לא זכת"י סמ: ולא זנדפס וגם לא זנ"ז סי' ס'. ועי' פרש"י שנת י' וגם חולין קל"ו, טיו"ד סי' ס"א זסס רש"י, הנהות אשירי חולין פ"ז, שו"ת לזקת רוכל סי' י', וגנ"ש ח"ג ע' 476 ושס ע' 45:

(6) מנחות פ"ג ע"ב. (7) תר"כ בטעות: מעבדים. (8) עי' ר"ח לפסחים פ"ד ע"א ולר"ה כ"א ע"א. וראה ביצה ח' ע"ב ובתר"כ הגי' בטעות: ואכילת ירקות.

כ"ג: (1) או"ז שם: ומצאתי להם סמך וסער טוב שכבר שאלו וכו'. (2) וששאלתם (פע: 98, מרדכי ואגודה שם); וששאל (חופ"מ שם). (3) נהגו בהם (פע:); נהגו ליתנם לכהן (או"ז); נוהגין בהן (חופ"מ). (4) חולין ק"ד ע"א; ובאו"ז הגי': והרי משנה שלימה שנוהגו. (5) או"ז: אמוראי בתראי. (6) ומאמר זה מן "והעיר" ער "נאמנים" ליתא באו"ז. ובפרדס: והעירו. (7) פע: של רבינו הקדוש. (8) מ"ם הוא זצ"ל [=ומי זה]. ותיקנתי זה ע"פ הגי' בפע: ומי זה ימחה בידו. ובאו"ז: מי ימחה ביד הנותנים. (9) פע: הנותנין תבא עליהם ברכת טוב; או"ז: אלא כל הנותן תבא עליו ברכה. (10) או"ז: נהוג העם. (11) פע: כרבי אליעזר (וט"ם הוא).

אכתי, השתא חזי מר דנהוג. וכי היכי ולא מיחו אמנהג דראשית הגז מלמעבר כר' אילעאי אנו נמי, כי הרור נהוג במתנות סמכי' עלי' ולא מחינן. דתרווייהו חד טעמא להו דנמר נתינה נתינה מתרומה. והנותן יטול שכר שלם דכל היכא דאמר נהוג לא מבעי' דלא דרשי' בפרקי אלא אפי' אורויי לא מורינן ואי עביד לא מהדרי' להו (22).

(ספר אנודה, חולין פ"ו סי' סנ"ב) וששאלתם למה לא נהנו ליתן מתנות כהונה. בתשובת רש"י כתוב: דנהגו כרבי אלעאי בראשית הגז. ואף כי שנינו בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. וכולהו חד טעמא נינהו.

בארץ, וכדתניא, ר' אילעי אומר אין מתנות נוהגות אלא בארץ. וכן היה ר' אילעי אומר אין ראשית הגז נוהג אלא בארץ. ודקשיא ליה למר (18) רב נחמן בראשית הגז הוא דקאמר נהוג עלמא כר' אילעי, במתנות לא קאמר. בימי ר' נחמן (19) לא נהוג, השתא הא קחזי מר דנהוג. וכי היכי (20) דנהוג בראשית הגז לא מיחו בידם חכמים מלסמוך על ר' אילעי, השתא (21) נמי כי הדור ונהוג

במתנות סמכינן עליה ולא מחינן, דתרווייהו חד טעמא (22) הוא, דגמר נתינה נתינה מתרומה. והנותנם (23) יתן שכר שלם, דכל היכי דאמרינן (24) נהגו לא מיבעי (25) אי דריש בפרקא דלא דרשינן, אלא אפילו אוריא נמי לא מורינן. ודאמר בשלשה פרקים (26) מאן דאמר הלכה דרשינן ליה בפרקא. מאן דאמר מנהגא מדרש לא דרשינן, אוריי מורינן. ומאן דאמר נהגו אוריי נמי לא מורינן, ואי עבוד לא מהדרינן בהו.

יפה כוון חכיבי (27) לומר לפי שכרוב מקומות כהנים אינם (28) מצויין. ועוד דמתנות לא טבלי, החלו להנהיג (29) [=החלו העם לנהוג

בהם] קל :

(12) שם: רתנו, חולין פ"ו ע"א. (13) צ"ל: [=רב נחמן בר יצחק]: ובאו"ז: ורקשיא למר, דאמר רב נחמן בר יצחק. (14) או"ז: בימי רב נחמן בר יצחק לא נהוג אכתי, השתא חזי מר דנהוג. (15) שם: וכי היכי ולא מיחו אמנהג דראשית הגז מלמעבר כר' אילעאי (16) שם: אנו נמי כי הרור נהוג במתנות סמכי' עלי'. (17) אולי צ"ל: להו (וכ"ה באו"ז). (18) חופ"מ: והנותנם יתן שכר שלם; פ"ע: והנותן נוטל שכר שלם; או"ז: והנותן יטול שכר שלם. (19) או"ז: דכל היכא דאמר נהוג. (20) שם: לא מבעי' דלא דרשי' בפרקי. (21) תענית כ"ו ע"א. (22) אולי צ"ל: בהו (וכ"ה באו"ז). (23) ומאמר זה מן "יפה כוון" עד סופו ליתא באו"ז, כי אם בפררם ובחופ"מ שם. (24) בפ"ע: הני' משובשת: כהנים מצויין וצ"ל: כהנים [וראי אינם] מצויין. (25) תיקנתי זה ע"פ הני' בפררם שם, וצ"ל: דמתנות לא [טבילין, החלו העם לנהוג בהם] קל. ועי' חולין פ"ב ע"ב, ומש"כ הרי"ף שם ושו"ת הרדב"ן סי' רנ"ט.

פי' כ"ד

וגירסא באיזה מקומן^א שכתב בשאילתו שכת' ^ב) בספרים גזירה שאינה למידה בהקיש מדר' יוחנן, מלמדת בקל וחומר מין^ב) דבטר איכא [מן דבתרביצא]. ויש שכת' בו, איכא בספרי מצאתי כת[וב] ^א) מלמדת בקל וחומר.

וכל הדבר כולו מוגה, ואמרתו שמא מלבי כתבתיו ובדקתי בדף אחר שהעתקתי בו הגהות המסכתא מספר^ב רבינו יצחק בר' יהודה זצ"ל וממנו הגהתי בספרי. וראיתי אותו המקום חלק ואיני יודע אם חלק מצאתיו שם, או מתוך שלא הבנתי מה הם, הנחתי בו חלק. עתה יבדוק בו חביבי ויודיעני :

על שאילתו נתתי לב ואומר : שכך הגרסא לפי שבוש הספרים באומד הדעת, מלמדת בקל וחומר מן^ב) דבתרביצא. ותרביצא לשון בית המדרש הוא דבכמה מקומות^ב) מצוי הוא בספרים ישנים לשנא דבתרביצא. ובתלמוד נמצא בכמה מקומות כי תרביצא אמרי. וכן זהו פירושו, לפי שלמידה זו למדנו למעלה. ואיתמר כדי ולא הוזכר בה שם חכם, דהכי אמרן לעיל, דבר הלמד בגזירה שוה מהו שילמד בקל וחומר, קל וחומר מה הקיש שאינו למד בהקיש, אי מדרבא אי מדרבינא, מלמדת בקל וחומר מדרבי ישמעאל^ב). גזירה שווה הלמידה בגזירה שווה חברתה מדרמי בר חמא אינו דין שתלמד^ב) בקל וחומר. עמדנו על מידה זו מתלמידי בני הישיבה מסדרי הגמרא ולא הוזכר בה איש. הלכך קרי ליה מן דבתרביצא. עד כאן :

כ"ד : הופ"מ סי' י"ח ע' 8-7 [=קק"ה 53-6 =תר"כ ע' 10-11] וליתא נכ"ס סי' ס'.

כ"ד : (1) זבחים נ', ב'. ולשון רש"י בתשובה זו ראייה ברורה לדברי רבינוביץ בד"ס שם, שדברי בעל שטה מקובצת לזבחים נובעים ממקור כ"י פירוש דש"י (נ5). (2) שכ"ת [ובתר"כ שם]. (3) אולי צ"ל [=מן דבתרביצא]. ועי' שם. (4) כ"ת [בתר"כ שם]. (5) כוונתו לסדר קדשים שלו שהיה מוגה ביותר. ודונמא לזה נמצא בפרש"י לזבחים נ"ו ע"א : כד הנהתי מס' של רבי. וכולו נשמט ע"י ר"א אפטוביצר במבוא לראבי"ה ע' 372-371; ועי' ר"א עפשטיין בס' היובל לשטיינשניידער ע' 135; ר"י מילר במבוא לתחצ"ו דיש ע' 25; ורש"ב במבוא להאורה 158. (6) בשטמ"ק זבחים נ' ע"ב: יש נורסין מדרביצא, ועי' תר"כ ע' 13. (7) מנחות פ"ב ע"ב, תוס' שם ד"ה ובתרביצא, ותוס' יבמות ס"ו ע"א ד"ה: א"ל. וצריך להוסיף תשובה זו לכל המקורות שציינו ד"ר פדרבוש במאמרו על הלשון "תרביצא". (8) תר"כ בטעות: ישמאל. (9) שם. שתלמוד.

סי' כ"ה

(קצור שבה"ל כ"י סמ כב)

עוד תשובה שהשיב ר' יצחק בר' יהודה לרש"י ז"ל. על ניקור הצבי והאיל, על ידי היה מעשה ביתי [כהיותי] יושב בביתו של רבי ונקרו לו איל לצורך סעודת בתו. וראיתי שלא נקרו מן האיל כי אם גיד הנשה. ור' היה מתעסק בדברים אחרים ולא הרגיש בדבר. והיה לבי נוקפי אם אומרה שלא אהיה כמורה הלכה לפני ר', ואם לא אומרה, יבוא הרב לדי איסור. אח"כ התכמתי לשאול לר' בלשון שאלה:

אסור שומן של גיד הנשה וחלב של גידין [על הגליון: ושאר גידין] האסורין משום חלב, אם צריך ליטול [אם נוהג בחייה] או לאו. ואמר לי: וראי נוהג בחייה, וישראל קדושים הם ונהגו איסור בין בחיה בין בבחמה, וכן שאר הגידין האסורין משום דם, וצוה למנקד לנקד ירך של איל כמו ירך של שור:

(תמים דעים סי' קמ"ד)

מעשה היה בחתונת בתו של הרב רבי שלמה ז"ל (על נקור צבי ואיל)

לאולף המסובל^(א) ומסובל בגולות^(ב) עיליות ותחתיות להבאיר להתאיר להתגדר להתפאר^(ג) זה דודי וזה רעי, לזה יאמר האדון אדונינו להרבות לו ימי נעמנים ולהחניטו בנמע^(ד) וגזע מפואר כאותו ואות נפשו^(ה) יצחק בר' יהודה התאב שמוע שקט שלותו^(ו) ואמום ישכיל וידע:

על ניקור הצבי והאיל, על ידי היה מעשה וכבר הייתי יושב בביתו של ר' זכור לטוב ונקרו לו איל לצורך סעודת שמחת בתו^(ז). וראיתי שלא נטלו^(ח) מן הירך אלא גיד הנשה לבד. ורבינו היה מתעסק בדברים^(ט) אחרים ולא הרגיש בדבר.

כ"ה: חופ"מ ריש סי' י"ד 11 [=קק"ה 8א =תר"כ 14 =וליתא צתשר צנ"ל ריש סי' ס', י"ח סע"ד]; קצור שבה"ל כ"י סמ: סי' י"ח י"ג ע"ג [=שנה"ל ת"צ כ"י חק: 38א =הסגלה שנה ח' חונרת י"ג] נלי הפתיחה והחתימה; לו"ה כ"י סמ: סוף 86א [=כ"י מ: סי' ס"ה =פר: 31-32]; האורה ת"צ 203; תחלו סס"י ס"ט; לו"ז סי' תמ"ד; ותמים דעים להראנ"ד סי' קמ"ד.

כ"ה: (1) במובן אלופנא בתורה; ראה ברכות י"ז סוף ע"א. (2) עפ"י תמורה ט"ז ע"א. (3) חופ"מ: להתפאר. (4) מדומן כאן שלא היה לרש"י בנים זגרים, ודכו מברכו: להחניטו בנמע וגזע. (5) אולי צ"ל: =אות [נפשי]. (6) =ואמנם; ולרעת יש"פ צ"ל: =ושלום תורתו (7) כוונתו לחתונת בתו של אחד מרבותיו של ר"י בר"י =ר' אליעזר הגדול או רנמ"ה. אמנם בתמים דעים להראב"ד סי' קמ"ד הובא מספר האורה [וליתא לפנינו לא בהאורה הנרפס ולא בפרדס]: מעשה היה בחתונת בתו של הרב רבינו שלמה ז"ל. ואולי שני מעשים היו שם. בחתונת בתו של רש"י היה מעשה והשיב [כראיתא בתמ"ד שם]. וכשפנה רש"י בשאלתו אל ר"י בר"י, גם רבו הודיעו המעשה שהיה בחתונת בתו של אחד מרבותיו. ועי' אפטוביצר במבוא לראביה ע' 404 אות 14, ושם ע' 311. ולכל המסורות שציון ר"י מילך [שם אות י"ג] צריך להוסיף: האורה, אר"ה, וקצור שבה"ל 5. (8) קצשב"ה: שלא נקרו מן האיל כי אם גיה"נ; הל' קצ' כ"י ותיקאן שם: שלא נקרו מן הירך אלא גיה"נ בלבד. (9) קק"ה: ברבר אחרים.

ובאו ושאלו לו: אם שומן של גיד הנשה נוהג בחיה אם לאו. והשיב: שצריך ליטול גיד הנשה ושמןו נדרך שעושים לבהמה, וראי ישראל קדושים הם ונהגו בו איסור בין בבחמה בין בחיה. ושאר גידין האסורים כושם חלב אין צריך ליטול מן החיה, לבד גיד הנשה ושמןו של גיד הנשה. אבל גידים האסורים משום דם צריך ליטול ע"כ:

והיה לבי נוקף, כי אם אומרה שלא אהיה כמורה בפני רבו, אם לא אומרה יבא הדבר לידי תקלה¹⁰):

ושאלתי לרבינו בלשון שאילה: איסור שומן של גיד הנשה אם נוהג בחיה אם לאו. ואמר לי: ודאי נוהג

בחיה. ישראל קדושים נהגו בו איסור בין בבחמה בין בחיה. ושאר גידין האסור משום חלב אין צריך ליטול מן החיה, אך אותם האסורים משום דם. וצווה למנקה לנקר ירך של¹¹ איל כדרך¹² שמנקרים ירך של בהמה. וחמורו¹³ בחסדו וטובתו יבקש עלי רחמים ועושה רצון יראיו ורבה שלומו ושלום תורתו עדי עד:

מ"ב כ"י

לאהוב למעלה וחמוד למטה ומושל בגנוי¹ מלך בעליות ותחתיות, לבחון דק ועמוק וספון לעקור הרים ולשבר הסלעים. והוא מן² באשכול הממולא עסים מזוקק פקט³ וקמח⁴ להעדיף להנדף להבתיק כאור שמן ערב המוכחר⁵ ממגורגר ומעוטן⁶ בראש הזית, המודים מזרחה שמש ליאור באור נוגה בשביל יתרון חכמה ומועצות ודעת.

כ"ו: תשובה זו הוצאה עם הפתיחה והסתימה נחופ"מ ס"י י"ד, ושם ס"י ט"ו ע' 11-12 [=קק"ה 83 =תר"כ 15]; וכלי הפתיחה והסתימה נחשו נכ"ז החלשות ס"י ס' סעיף א' סוף 363. וראה תנול לראזני"ה ע' 398 הערה 27, ושם ע' 371:

10 קצובה"5: לירי איסור; האורה: לירי עבירה ולירי תקלה. 11 כ"י ותיקאן: לנקר ירך של חיה. 12 כ"י סמ: כמו ירך של שור. 13 אולי צ"5: =וחמור; וחתמה זו מכאן ועד סוף החשובה ליתא במק"א כי אם בחופ"מ.
כ"ז: 1 חופ"מ: בגנוי... 2 אולי צ"5: מו' [=מובחר] באשכול, או מן [כ]אשכול (=והוא מזון כאשכול, ראה סוכה פ"ט ע"ב). ולדעת ר"5 נינצברנ, מן" הוא צורה עברית במקום "מנא" שבארמית, ורש"י הוא "כ"י" הממולא עסים. וליחא בקק"ה ובתר"כ שם. 3 קדי: [מ]פקט [והוא = שמן עכנר למעלה מן השמרים]. והשווה ב"מ מ" ע"ב. 4 השווה ישעיה כ"ח: כ"ז. ו"קמח" הוא = חכמה (בכמה מקומות בתלמוד). 5 בנרפס במעות: המוכחר; ואולי צ"5: המוכחר ממנורות [יואל א': י"ז] כד העירני על זה יש"פ. ולדעתי הני' כאן משובשת וצ"5: שמן ערב המוכחר, [ומנרנר מעוטן] בראש הזית (ראה טהרות פ"ט: מ"ו, ומעשרות פ"ב: מ"ו, מנחות ט', ר'). 6 מן "מעטן" =כלי שנותן בו הזית (ג.).

הוא חביבי קרובי¹ ר' שלמה² ברבי יצחק הנקוב על שם השלום שיהיה רצון אדון השלום לפרוש ולנטות עליו כנהר שלום וכשטף נחל בלי אכזב ולהריק לו ברכות כחפצו וכחפצי יצחק בן יהודה. הנני משיבו על שאילותיו כמקובלני מרבתי :

ששאל : ולרב³ ושמואל קשיא מתניתא⁴ דקתני משחרב בית המקדש שאין לחוש לקלקול השיר. התקין רבן⁵ יוחנן בן זכאי שיהיו מקבלין עדות החודש⁶ כל היום כולו⁷ דביום שלשים של אלול היו מצפין לעדים. אלא האי דעבדינן תרי יומי משום דשתי קדושות הן דכשני ימים טובים של גליות דמי. לא קשיא, הא לן והא לחו⁸, שארץ ישראל דבעדות תליא מלתא, כיוון דהוי מקבלי עדות כל היום כולו דלאחר חול⁹ הוי וודאי, מותרת בזה¹⁰ דלא עבדי אלא חד יומא ראש השנה. הא לן בכל דעבדינן תרי יומי ראש השנה, משום דקדושה אחת הוי, דסמכין אתקנה קמייתא שהיו¹¹ נוהגין אותו היום¹² קודש ולמחר קודש. ולא דמי לשני ימים טובים¹³ של גליות, דהתם דחד יומא וודאי חול הוא, והאי דעבדינן תרי יומי משום ספיקא דראש חודש הוא :

פי' כ"ז

וששאל : ההיא רחבה דהואי בפומבדיתא¹ דהוי יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, דחד גיסא פתוח למבוי דמתא² וחד גיסא

כ"ז : חופ"מ סי' ט"ז 12 [=צנ"ז סי' ס' סעיף ז' =קק"ה צנ"ט 83 =תר"כ ע' 16]; ופרש"י לעירונין כ"ד ע"ג, ולא הוצאה לא צפע: ולא נראני"ה סי' שע"ט; ועי' מנזל לתחלו" כ"ד, ומנזל להאורה 158 :

(7) ר"י בר"י קורא לרש"י קרובו. ולכל המקורות שציין ר"א אפסוביצר במבוא לראב"ה ע' 398 אות 27, ושם ע' 371 צריך להוסיף: מבוא לתחלו" דף כ"ד. (8) קס"ה: בר"י (9) שם: ולרב שמואל. (10) בנ"צ: קשה מתניתו; ר"ה פ"ג: מ"ג [ע"ב]. (11) חופ"מ: רבי. (12) שם בטעות: החור שכל; וצ"ל: החודש כל. (13) כל היום [בגמרא]. (14) פירש"י ביצה ה' ע"א. (15) אולי צ"ל: [=דלמחר] חול (תר"כ). (16) אמנם לפי בנ"צ צריך להוסיף כאן: [=דלאחר חורבן אחר חול הוי ודאי, ולכן נולדה בזה מותרת בזה]. (17) ועי' טה שהאריר בזה ר"י עטמלינגער בשו"ת בנין ציון החדשות דף י"ט ריש ע"א. (18) תר"כ בטעות: שהיום. (19) כ"ה לנכוו בתשו' בנ"צ שם; אמנם בתר"כ: לשני ימים של גליות. **כ"ז :** (1) עירובין שם: בפום נהרא. (2) שם: פתיח למתא.

פתוח לשביל של כרמים, ושביל של כרמים פתוח לגודא³ של נהרא וגודא דנהרא [=מחיצה מעלייתא היא]⁴ :
 ובגמרא אמר אבוי היכי ליעבד⁵ מחיצה. ליעבד לה אגודא דנהרא, כלומר ליעבד מחיצה אגודא⁶ דנהרא כדי להקיף לדירה, אין עושין מחיצה על גבי מחיצה. ליעבד צורת הפתח אפומא דשביל⁷ של כרמים דלהדי רחבה⁸, דכיוון דהווי להו דבר מועט לא⁹ שדיין ליה גמלי דמהנו¹⁰ ליה לשביל של כרמים, דגודא הוי מחיצה מעליא. ולתי מאידך גיסא מהני, דאי הוי חצר פתוחה בין חצר לשביל דהוי מותר לטלטל לשביל של כרמים ובשביל עצמו¹¹ מהני נמי לרחכה. אמר ליה רבא אם כן יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא¹² דהוא רשות הרבים ממש. אלא אמר רבא ליעבד לחי¹³ להאיך גיסא להדא מתא, מגו דמהני למבוי¹⁴ דמתא, מהני נמי לרחכה דהוי כהיקף¹⁵ לדירה. ובלא¹⁶ מגו ליכא לתרוצי משום דלחי¹⁷ הוי תקון מעליא :

סי' כ"ח

וששאל¹ : תלת שני² דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיה ואהדרינהו לא קחשיב להו. לא תימא דאגלינהו סנחריב ובתר תלת שנין

כ"ח : תשו' ר"י זר"י לרש"י הוצאה נחופ"ו סי' י"ז ע' 12, ושם 65 [=זכ"ו סי' ס' סעיף ג' י"ט ע"ג = קק"ה א' 9 = תר"כ ע' 16-17]; וזשם : כך שמעתי (סתם) צפירש"י לערכין י"ג ע"ג ד"ה : ומשני (ומקור זה נשמט זמנא לתחלו"ו 77 כ"ד וזמנא להאורה 158). ועפ"י תשובה זו מתורגמת קושית רש"י שם על זיבור רזו השני. ותשובה זו נעלמה מעיני ד"ר לויטראך זמלמרו זכ"ה השנה לאקדמיה האמריקאית חלק ה'.

(3) דקר"ם שם: הוה סליק לגודא דנהרא. (4) כצ"ל: [מחיצה מעלייתא היא], ותיקנתי זה עפ"י בנ"צ י"ט ע"א. (5) אולי צ"ל: = היכי [=נעביר], ליעבד מחיצה; דקר"ם שם: היכי נעביר ליה, נעביר אנירא. (6) חופ"מ שם: אגודה. (7) שם: דשבו. (8) אולי צ"ל: [=אלא אמר אבוי ליעבד לחי אפתחא] דשביל של כרמים דכיוון וכו' (חופ"מ דף ס"ה, קס"ה ב11); בנ"צ שם גורם: וכו', ליעבד לחי דכיוון וכו'. (9) נמדא שם: אתו גמלי שדיין ליה; ועי' דקר"ם שם. (10) שם: ומהני (תר"כ). (11) שם: עצמו. (12) נמדא שם: לשביל [של כרמים] דעלמא. (13) לפנינו בנמדא: עבדינן ליה לחי לפיתחא דמתא; דקר"ם שם: נעביר ליה לחי מהר גיסא דלהדי מתא. (14) שם: רמגו דמהני ליה לחי למתא; ועי' דקר"ם שם. (15) בנ"צ: כהיקף. (16) אמנם בפרש"י שם: דתהני מטעם מגו; וראה קושית תוס' עליו ומה שתירץ הדיטב"א שם, ובנ"צ ססע"ב. (17) אולי צ"ל: דלחי [=לא] הוי. ועי' הדיטבא ותירושי הדשב"א לעירובין י"ב ע"א; בנ"צ שם בסופו. ותד"כ צד 15.
כ"ח : (1) ולדעת ר"י עטטלינגער בנ"צ שם: וזוה [=פרש"י לערכין שם] נראה שרכו בחייו פירש לו ולבסוף הורה לרבריו. (2) ערכין י"ב ע"ב.

ואהדרינהו ירמיהו. אלא הכין פירושא⁹) דהנהו תלת שנין, דכתיב¹⁰)
 בהו ויעל מלך אשור בכל הארץ ויעל שומרון¹¹) ויצר עליה. שלש שנים
 שלא היה פנאי למנות שמיטין ויובלות, לא קחשיב. דאותן ג' שנים
 כל ישראל לא חרשו ולא זרעו ולא קצרו¹²). הלכך לא קחשיב להו
 בכלל בנין בית המקדש. ואחר כמה שנים אתא ירמיהו ואהדרינהו.
 והני שני דהוו בגלות עד דאתא ירמיהו, לעולם אימא לך דמנו יובלות
 לקדש שמיטין, דאע"ג דאקשינן לקמן¹³) דלר' יהודה שנת חמישים
 עולה לכאן ולכאן, למה לי לממני יובלות, בשמיטין סגי¹⁴). הני מילי
 בבית שני¹⁵) דלא הוי הפסק כלל, אבל בבית ראשון דהוה הפסק, בהני
 שלש שנים דלא מני שמיטין ויובלות כלל, אימא לך דבתר תלת שנין
 צריך למימני להו בכמה ביובל הוי כי אתא סנהריב, כי היכי דלא
 ליתי למטעי בשמיטין.

וכשפירש¹⁶) לנו מוריננו לא נתתי לבי לדבר הזה עד ששמעתי מר'
 אליעזר¹⁷) המקום יהא בעזרו:

סי' כ"ט

(חופ"מ סי' כ"א)

וששאל: היכא שמע לר' דאיסור
 חמור חל על איסור קל. מרלא שמעינן
 ליה הפליג כי היכי דשמעינן ליה
 לר' שמעון, מכלל דרבנן סבירא ליה.
 ורבנן ווראי הכי אית להו ראיסור
 חמור חל על איסור קל כגון נבילה
 קורם יום הכפורים [ביוה"כ], ור'

וששאל: דהא רבי¹⁸) אית ליה איסור
 חל על איסור, והני מילי איסור
 חמור על איסור קל אבל קל על [חמור]
 לא. הכי דייק, משום דלא שמעי ליה

כ"ט: חופ"מ סי' י"ח ע' 13 [=נ"ג] סי' ס' סעיף ד' (י"ט ע"ד וכ'
 ע"ה) =קק"ה ל"ג =תר"כ ע' 17]; ונשנה נשינוי הלשון חופ"מ
 סי' כ"א [=קק"ה ל"ג =תר"כ 18].

8) ראה להלן הערה 7. 4) מלכים ב' י"ז: ח'; ובנ"צ בטעות: המלך אשור. 5) חופ"מ:
 שומרון. 6) תר"כ: קצר. 7) ר"ה ט' ע"א. 8) נדרים ס"א ע"א. 9) ובוה מתורצת קושית
 רש"י על פירוש רבו ר"י בר"י מפרק בתרא דף ל"ב: רלר' יהודה מוקמינן התם דלא מנו
 יובלות כלל. 10) אמנם רש"י בפירושו לערכין שם, משיג על פירוש זה ומפרש פירוש אחר.
 וסיים שם בסופו: כר הבנתי מלבי וישרה בעיני אבל לא שמעתי. ואחר' כן מצאתי ספר
 ישן מוגה שכתב בו כן. והודעתי לרבתי וישרה בעיניהם. 11) =והוא ר' אליעזר הגדול
 מירמיישא, אחד מרבתי של ר"י בר"י. ולכל המקורות שציון ר"א אפטוביצר במבוא
 לראבי"ה סוף ע' 310, אפשר להוסיף שם תשובה שלפנינו מבית מדרשו של ר"י בר יהודה.
 כ"ט: 1) כריתות כ"ג.

דפליג כי היכי דשמעי ליה לר' שמעון,
מכלל דכרבנן סבירא ליה. ורבנן הני^א
וודאי אית להו^ב חמור חל על איסור
קל, כגון נבילה ביום הכפורים, אבל קל
על חמור לית להו.
על חמור לית להו.

והכי מפרש בעשר^א יוחסין. והוא הדין^ב דהא דייק דכר' סבירא ליה
ובקידושין^ג שמעי ליה איסור קל חל על איסור חמור. ודכוותא
נמי מקשינן בפרק גיד הנשה^ד ולר' יוסי הגלילי יבא איסור חמור
ויחול על איסור קל ומאי ניהו מומאת בשר^ה. אמר רב אשי מאן נימא^ו
לן כו'. אלמא לא אשכחן תנא דאית ליה איסור חמור לא חייל אאיסור
קל אלא ר' שמעון לחודיה.

וידוע יהיה לחשוקי שבה למעונו חיי ששרייתו^ז לשלום. והמקום ירבה
שלומו ושלום תורתו עדי עד:

פי' ל'

ושאל: (הבא^א) אל [=על] בתו [=חייב עליה משום אשת אחי אביו],
וכן^ב הבא על בת בתו חייב עליה משום כלתו. כגון שנשאה בנו
דשרייא ליה, מגו דאתוסף בה איסורא בהני נישואין לגבי שאר אחי^ג
אביו משום אשת אח, אתוסף נמי איסורא אחריתא לגבי דידיה משום
כלתו^ד מאי [=דהוי] איסורא מוסף. ודכוותא^ה הבא על בתו דאמרינן
נשאת לאחי אביו, מגו דאתוסף איסורא בהני נישואין לגבי שאר אחי

ל': זכ"ל סי' ק' סעיף ז' (כ' ע"ג) = קק"ה 113 = תר"כ ע' 17], ונשמטה
זכופ"מ ע' 13; והשוה תוס' יצמות ל"ז זכ"ס: לומר ר"י.

(2) בנ"צ: הכי ודאי כו'. (3) קרי: [=איסור] חמור. (4) קרושין ע"ז: ע"ב. (5) אולי
צ"ל: [=לרבין]. (6) בנ"צ: צ"ל כאו [=ובקדשים], והשווה קרושין ע"ז ע"ב. (7) חולין ס"א
ע"א בכמה שינויים. (8) נמרא שם: ומאי ניהו מומאת [הגוף]. (9) שם: מאן לימא לן
דמומאת הגוף חמורה וכו'. (10) בנ"צ: ששרייתו.

ל': (1) כריתות י"ד ע"א וע"ב בכמה שינויים. וצ"ל כאו: הבא [=על] בתו [=חייב
עליה משום אשת אחי אביו]. (2) [=וכו'] במקום וכו'. (3) בנ"צ: שאר [בני] אביו. (4) צ"ל:
[דהוי] במקום מאי. (5) בנ"צ: [=דכוותא].

אביו משום אשת אה, איתוסף נמי איסורא אחרינא לגבי דידיה משום
אשת אחי אביו דהוי איסור מוסיף, הכא נמי לא שנא :

פי' ל"א

וששאל¹: נבלת שרץ² מהא³ לא מטמא, כלומר דלא מטמא שלא
בנגיעה.

לאפוקי נבלת בהמה דמטמאה במשא אע"ג דלא נגע. לאפוקי נבלת עוף
דמטמא בגדים אבית הבליעה אע"ג דלא נגע, כגון שתחב לו
חבירו לתוך פיו⁴ דלא מטמא בבית הבליעה. הואיל ותניא בסיפרא
דבי רב⁵ והאוכל מנבלתה יכבס בגדיו⁶, יכול תהא נבלת בהמה מטמאה
בגדים מכית⁷ הבליעה, ת"ל⁸ נכילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה⁹,
שאינן לה טומאה אלא מאכילתה, יצאתה נבלת בהמה שמטמאה שלא
באכילתה¹⁰ יאכל בה. והוא הדין לשרץ שאינו מטמא בגדים אבית¹¹
הבליעה שתחב לו חבירו, הואיל ולא נגע. והיינו דקתני¹² אוציא בשר
שרצים שאין בהם טומאה חמורה :

פי' ל"ב

וששאל¹: הזיד² במעילה באזהרה דכת' במילואים³ ואכלו את'⁴
אשר כופר בהם וזר לא יאכל כי קודש הוא⁵ כל שהוא קודש

ל"א : הופ"מ סי' י"ט ע' 13 [=צנ"ז סי' ס' סעיף ה' (כ' ע"א וע"ג)
=קק"ה 93 =תר"כ 77 17-18]; וזכרה זרנו צפרש"י כריתות כ"א
ע"א וע"ג, וצנזול להאורה 158; והשווה זכרי תוספות כריתות שם.

ל"א : 1) ואולי צ"ע: [=במשא] מיהא לא מטמא; והשווה פרש"י לכריתות כ"א ע"ב.
2) [=מחוא]. 3) בנ"צ: [מה שאין בו בשרץ]. 4) ספרא (הוצ' ראה"ו) נ"ז ע"א בכמה
שינויים, מדרש הגדול (הוצ' רנ"א רבינוביץ) ע' 247, ושם ע' 544, ונדה מ"ב. 5) ויקרא
י"א: מ'. 6) ספרא: בבית הבליעה. 7) ויקרא כ"ב: ח'. 8) ספרא: [=את] שאין לה
טומאה אלא [אכילתה]. 9) ט"ס הוא וצ"ע: [עד שלא] יאכל בה; ספרא: יצאת נבלת בהמה
שהיא מטמאה עד שלא יאכלנה. 10) בנ"צ: בבית הבליעה. 11) ט"ס הוא וצ"ע: אוציא
[דם] ולא בשר וכו' (5. ג.).

ל"ב : 1) ונוסח השאלה נשמט לפנינו; אמנם נובל לשער מפירש"י למכות י"ג ע"א
ששאלתו של רש"י היתה: אזהרת מעילה מהיכי אתיא. ועי' בנ"צ שם. 2) אולי צ"ע:
[הזר] במעילה באזהרה. ותיקנתי זה עפ"י הני' בפרדס שם. 3) שמות כ"ט: ל"ג.
4) צ"ע: [=אותם]. 5) ט"ס הוא וקרי: [=הם]; ולרעת בנ"צ צ"ע: [=וכמו דרדשינו

טעון שריפה^ע), הכי נמי וזר^ז לא יאכל כי קודש הם, כל שהוא קודש
הרי הוא בלא יאכל. אלמא^ע הזיד במעילה באזהרה:

סי' ל"ג

רשאל^א: חציצה פוסלת בקדשים, מצינו מקומות הרבה^ב דחציצה
פוסלת בקדשים. נתן מזרק לתוך מזרק מהו^ג, מין במינו חוצץ
או אינו חוצץ, אלמא היכא דאיכא חציצה^א פוסל. ותניא באצבעו מלמד
שלא תהא קבלה אלא בימין, והיכי דהוי חציצה לא הוי קבלה מעליא.
ותניא נמי עמד על גבי כלי, על גבי בהמה, על גבי רגל חבירו פסול.
ותנא דבי ר' ישמעאל הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשין, מה כלי
שרת^ע לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת דלא הוי קידוש מעליא,

ל"ב: תשובת ר"י זר"י זו לרזינו שלמה הונאה זלי נוסח השאלה נחופ"מ סי'
כ' 13 [=תשו' זנ"ז החדשות סי' ס' סעיף ו' (כ' ע"ז), סי' ס"א
(כ"א ע"ד), ושם סי' ס"ז (כ"ז ע"א וע"ז) =קק"ה 99-100 =תרו"כ ע'
18]; ונשינויים רזים נפרדס נ"ט ע"א [=פע: דף ק"ז-ק"ג]. ועי' פירש"י
למכות י"ג ע"א, ריטב"א שם, וגם דף י"ח, ומנזל להלורה 158.
ל"ג: תשובת ר"י זר"י זו לרש"י הונאה נחופ"מ סי' כ"ז ע' 14 [=תשו'
זנ"ז סי' ס' סעיף ח' (כ' ע"ג וע"ד) =קק"ה 100 =תרו"כ 18-
19] זלי לשון השאלה. והשווה למטה הערה 1.

ממה דכתיב כי קדש], ולא נענית לדבריו. אמנם בפרדס הגי' יותר שלימה: לימוד על
קדשים שהוא קודש שהוא באזהרה, ויגיד עליו דיעו, ושרפת את הנותר באש [שמות כ"ט:
ל"ד], לימד על כל שהוא קודש טעון שריפה. 6) וכפסחים פ"ג: פסולו בקדש בשריפה
לא מקרא נפקא אלא גמרא נמירי לה [בנ"צ שם]. 7) וזה דווקא לשיטתו של ר"י בר"י
דמפיק ליה אזהרה למעילה מן וזר לא יאכל כי קדש הם. אמנם לשיטתו של רש"י [שם
דף י"ח] ילפינו כגז"ש חטא חטא מתרומה; ולשיטתו של הרמב"ם [ה' מעילה פ"א] נפקא
לו מדכתיב בהאי קרא ונדריר והקדש בכלל נדרים הוא [ריטב"א ובנ"צ שם]. 8) בפרדס:
לימוד הזר כמעילה באזהרה.

ל"ג: 1) ומתור דכרי רבו השני בתשובותיו נובל לשער ששאלתו של רש"י היתה:
מנא לו דחציצה פוסלת; אמנם לא נסתפק לו אי חציצה פוסלת, דהא דין חציצה מבואר
בהרבה מקומות [ראה להלן הערה 2; ובנ"צ שם ב' ע"ד]. 2) דהיינו יומא נ"ח ע"א;
חולין פ"ג ע"א; זבחים כ"ד ע"א; מנחות י"א ע"א, ועוד. ועי' רמב"ם ה' ביאת מקדש פ"ה:
הי"ז; ורש"י זבחים שם; תוס' חולין ב' ע"א ד"ה: לא; תשו' בנין ציון החדשות ב' ע"ד;
תרו"כ ע' 18. 3) יומא שם. 4) בנ"צ: חציצה. 5) זבחים שם; ולשיטתו של רש"י דכלי
שרת היינו כלי שרת ממש [אמנם לא כדעת התוס' שם דכלי שרת היינו בגדי כהונה]. ועיקר
דין חציצה לא מצינו רק לענין בגדי כהונה [זבחים י"ט ע"ב; בנ"צ שם].

אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה דלא הוי עמידה מעליא. ומתרצי (°) [לה הוא] ולא הוי חציצה ותנן (°) נמי גבי כיסוי הדם דאינו נוהג במוקדשין (°) ליתוב עפר ולא ליבטליה קא הוה חציצה ולא הוי זריקא, הכי נמי קמץ ועלה בידו צרור לא הוי קמיצה דלא הוי בקומצו (°) קמיצה מעליא. וכן במקומות שחציצה פוסלת בקדשים:

סי' ל"ד

ושאל: קדשים קלים (°) אבל לא מעשר שני (°).
אנן הכי גרסינן: נכנסין שם ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני (°):

סי' ל"ה

ושאל: מאי שנא מועד דאין מוסיפין עליהם, מאי שנא יום טוב ושבת דמוסיפין (°) [עליהם]: סברא הוא, דתניא (°) משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות ובימים (°) טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד שאמר וידבר משה את מועדי י"י. ועזרא תקן להם לישראל שיהיו קורין בשני ובחמישי ובשבת (°), ואמרינן (°) כל דמפי ליה

ל"ד: חופ"מ סי' כ"ד ע' 14 = נג"ל סי' ס' סעיף י' (כ"א ע"א) = קק"ה 103 = תר"כ ע' 19; וזכרה זרמו נפרש"י לשנועות ט"ז ע"א.
ל"ה: חופ"מ סי' כ"ה ע' 14 [= נג"ל סי' ס' סעיף י"א כ"א ע"א = קק"ה 103 = תר"כ ע' 19]; ועי' פרש"י מגילה כ"א וס"כ ע"ג.

(6) = 5ה הוא. תיקנתי זה עפ"י הגי' בגמרא ובנ"צ שם; אמנם בנרפס לפנינו גורס בטעות: לה הוא. (7) חולין פ"ד ע"א. (8) תר"כ: במוקדשים. (9) ולפנינו בנרפס: בקומצו.

ל"ד: (1) אולי צ"ל: [= וחברים אוכלים בה בבצע התחתונה בהר הזיתים] קדשים קלים. (2) ומקורו נמצא בתוספתא פסחים פ"ג בשם: אבא שאול אומר, וירושלמי סנהדרין פ"א: ה"ג; ורש"י כתב בפירושו שם: ה"ג לה בתוספתא דסנהדרין וכו'. ובתוספתא שלפנינו לא כתוב כן. ועי' בנ"צ שם. (3) שבועות ט"ז ע"א וד"ס שם, ומגלת תענית פ"ו.

ל"ה: (1) ונראה דס"ל כשיטת רש"י דמוסיפין קאי אכולהו ולא על שבת בלבד. והשווה רמב"ם ה' תפלה פי"ב: הט"ז, טאו"ח סי' רפ"ב, ואוצה"ג — התשובות למגילה סי' צ"ג 27, ושם — הפירושים סי' רצ"ו ע' 79. (2) ירושלמי מגילה פ"ד, ע"ה: א'; מס' סופרים פ"י: א' [היגער, ע' 209]. והשווה מש"כ ר"א ביכלר ברבעון האנגלי 1893 428-427—ושם 442-440. (3) בנ"צ: וימים. (4) הגי' כאן מקוטעת וצ"ל: ובשבת [במנחה]. והשווה ירוש' שם פ"א ע' ע"ב, ומס' סופרים פ"י: ה"ב (הוצ' מילר ע' 17), (הוצ' היגער ע' 210). (5) ובנרפס נרשם שם בטעות: ב"ק פ"ב ע"א. ונמצא במגילה כ"ב ע"ב: נקוט האי כל"א בידך, כל דמפי ליה מילתא מחבריה טפי ליה גכרא יתירא. וראה האורה ח"א 77, ומח"ו 158, ושם 309, ובנ"צ שם לבסוף.

מלתא לחבריה טפי ליה גברא. ואיכא למימר היינו טעמא דמוסיפין עליהן כיום טוב, כי היכי דלהוי הכירא מעליא⁶) בין יום טוב לחול. אבל בין יום טוב לשבת⁷) היינו טעמא דגבי תוספות כי הדדי⁸) נינהו דמוסיפין עליהן, משום דאין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד⁹):

סי' ל"ז

וששאל¹): תנחומי אבלים; אנן ה"ג²) תנחומי אבלים דהיינו ברכת אבלים³). דברכת רחכה⁴): ברוך מחיה המתים, ברוך מנחם אבלים, ברוך משלם גמול, ברוך עוצר המגיפה, כדמ' במס' כתובות⁵). וה"ג⁶) אין אומרים ברכת אבלים ברכת חתנים⁷):

סי' ל"ח

וששאל: בעשרין וחמשה יושבין במקדש¹). למה זוין ממקומן למקדש, כדי לעשות פומבי²) לדבר:

ל"ז: חופ"מ סי' כ"ו ע' 14-15 [=ננ"ל סי' ס' סעיף י"ג כ"א ע"ז =קק"ה 103-111 =תר"כ ע' 20].
ל"ח: חופ"מ סי' כ"ז ע' 15 [=ננ"ל סי' ס' סעיף י"ג כ"א ע"ז =קק"ה 111 =תר"כ ע' 20]; ועי' פרש"י מגילה כ"ט.

6) ובפירש"י (מגילה כ"ב ע"ב) מביא טעם אחר. 7) אולי צ"ע: אבל בין יו"ט לשבת [איכא למימר] היינו טעמא. 8) ומה ברור שלדעתו של ר"י בר"י שבת ויו"ט שוים הם ברבר התוספות (5. ג.). 9) מגילה פ"ז: ב', ותוספתא שם פ"א: ז'.

ל"ז: 1) צ"ע: [=ומאי] תנחומי אבלים; והשווה נינצבורג, גאוניקא 37 ופירושו על הירושלמי ח"ב ס"ט וכו'; אוצה"נ משקין סי' קכ"ד ע' 48. 2) משנה מגילה כ"ג. ובמתניתין בירושלמי שם לא גרסינן האי דתנחומי אבלים, ועי' בנ"צ שם. 3) ירושלמי פסחים פ"ח: ה"ח: אלו הו ברכת אבלים מה שהו או' בבית הכנסת, אלו הו תנחומי אבלים מה שאו' בשורה; וראה פרש"י מ"ק כ"ד ע"ב ר"ה: ברכת אבלים, ותוס' שם. ובדקדוקי סופרים שם ליתא מאמר: מאי ברכת אבלים וכו'. 4) והשווה מבוא לס' מתיבות (הוצ' לוין) ע' 15-16; 5) שם ח' ע"ב, מ"ק כ"ד ע"ב. 6) מגילה שם. 7) הני' כאו מקומעת וצ"ע: [וברכת] חתנים [אלא בעשרה]; וכ"ה במשנה מגלה שבירושלמי. אמנם לדעת ר"ל נינצבורג צ"ע: וברכת חתנים [בברכת המזון]. וראה ברכות מ"ו ע"ב.

ל"ח: 1) לפנינו במשנה שקלים פ"א: מ"ג: ישבו במקדש; ונרשם שם בטעות ע"י ר"ב גולדברג ור"ש בובער שקלים: מ"ו. 2) רש"י בפירושו כתב: דישבו במקדש בחמשה ועשרים, שזה סימן שכבר קרב זמן לתרום את הלשכה; אמנם ר' יהודה בן בנימין הרופא בפירוש ריבב"ן שם: לפי שבני הכפריו שהיו סמוכין לירושלים מחליפין שם. והשווה קרבן העדה, בנ"צ, ותר"כ שם.

סי' ל"ח

וששאלת¹): פרה אדומה מאי טעמא קודמת לחודש²).

כך מפורש במס' מגילה ירושלמית³ ר' לוי בשם ר' חמא⁴ בר' חנינא אמר⁵ בדין הוא שתקדים החודש לפרה, שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני לו⁶ נשרפה הפרה. ולמה פרה קודמת שהיא טהרתן של ישראל. כדתניא⁷ ובנבלתם לא תגעו⁸ ברגל, שחייבין כל⁹ ישראל לטהר עצמן ברגל:

יצחק בר' יהודה:

סי' ל"ט

ובתשובות הגאונים¹ מצאתי:

ל"ח: תשו' זו לרש"י הוצאה נחופ"מ סי' כ"ח ע' 15 [=תשו' נ"ל סי' ס' סעיף י"ד (כ"א ע"ג) =קק"ה 111 =תר"כ ע' 20] ונסופו חתם יצחק בר' יהודה; ונשינויים קלים נפרדס נ"ט ע"ג [=פע: 77 ק"צ]. והשווה פירש"י למגילה כ"ט ע"א ד"ה: נרציעית, ושם 77 ל' סוף ע"א ד"ה: הא דליקלע, וגם פירש"י לגיטין ס' ע"ג.

ל"ט: תשובה זו ונכני יחיאל מרומל לרש"י הוצאה נ"ל סי' נ"ג ע' 223 [=אלוה"ג לשנת-התשובות סי' שכ"ה-שכ"ו נ"ד 106] ממקור יותר עתיק, והוא ספר אחד היוצא מזית מדרשו של רש"י או ספר מעשה הגאונים [הנקרא גם: תשובות הגאונים]; והשווה נ"ג ד"ו שנת פי"ז [וליתל נ"ג ד"ג].

ל"ח: 1) פרס: וששאלתם. 2) אולי צ"ע: לפרשת החודש (וכ"ה בפע: שם). 3) ירושלמי מגילה פ"ג: ה"ד; והובא בפירש"י למגילה כ"ט ע"א בשם: ובש"ס ירושלמי גרסינו. 4) הגי' ר' חמא הובא ג"כ בפירש"י שם ר"ה ברביעית; אמנם בפרס: ר' אחא. 5) בנ"צ: אומר. 6) תר"כ: ובשני בו. 7) ר"ה ט"ז ע"ב; וליתא בירושלמי שלפנינו. ובמדרש הנדול (הוצ' נ"א רבינוביץ) ע' 212: ברנל, שכל ישראל חברים ברנל. 8) ויקרא י"א: ח'. 9) ור"י עטטלינגער בתשובותיו (שם כ"א ע"ג) טרח ויגע שלא לצורך והעיר: אולם בפירוש רברי הירושלמי אין דעת רש"י כדעת רבו. דבתשובה מפרש... כיוון דפ' פרה כוללת יותר מפ' החודש — שכוללת כל ישראל אפי' שאינם מחוייבים בפסח... לכן הקדימוה אבל מרברי רש"י [במגילה כ"ט ע"א] נראה שמפרש מפני שצדיכים טהרה קודם לפסח לכן הקדימוה.

ל"ט: 1) תשובות הגאונים כאן, אינן תשובות נאוני בכל, כ"א ספר אחד היוצא מבה"מ של רש"י או ספר מעשה הגאונים [ראה- מבואי ומבוא ר"א עפשטיין למעה"ג ע' ח', ומבוא לראבי"ה סוף ע' 403, הוספות ותיקונים לראבי"ה ח"א סוף ע' 5].

(א) : ושאלתם בשבת לאחר שנברך בהמ"ז בראשונה ואנו צריכים לעשות מיד סעודה שנייה, שהיא שלישית, צריכים אנו למול ידים ולברך על נט"י קודם המוציא או לא?

כך ראינו², שצריך לנטילת ידים ולברך³, מ"ש מילי פסחים שאנו ממברכין בטבול ראשון וחזורין ומברכין⁴ בטבול שני ומנהגנו לעשות כן :

(ב) : ושאלתם לענין המוציא ובורא פה"ג בסעודה שנייה⁵, מי קודם בראש?

כך ראינו שבסעודה ראשונה ודאי צריך לברך בתחלה בורא פה"ג. דא"ר יהודה⁶ איתויי כסא דחמרא וברוכי בפה"ג ומשתי משום כבוד שבת, והדר משי ידיה ומברך המוציא וגמרין לסעודתייהו ומברכין בהמ"ז ומברכין ברכת בורא פה"ג ושתיין והדר משו ידיהו ומברכין ענ"י ומברכין המוציא לחם מן הארץ והדר אוכלין⁷ וכדבעי משתי ממברכין בורא פה"ג ושתיין. דכיון דברוכי ברכת המזון בסעודתא קמייתא, איתסר להו למיכל ולמשתי עד דמברכין המוציא ובפה"ג. לא מבעיא דמברכין בהמ"ז, דאסור להו למיטעם מידי עד דמברכין עליו. אלא אפילו אמר הב לן ונברך, א"נ⁸ שמוף והב לן וכי בריך⁹ בהמ"ז, איתסר להו למיטעם מידי עד דמברכין. הלכך צריכין לברך המוציא ובפה"ג, ואם לא עשה כן, אסור לו לאכול ולשתות. וכן הלכה רווחת¹⁰ בישראל.

(וכן השיבו לי אני שלמה בר' יצחק זצ"ל ר' נתן ור' דניאל ור' אברהם בני ר' יחיאל זצ"ל) ע"כ לשון תשובת הגאונים :

(2) לשון זה מצוי בתשו' דה"ג [ראה מבואי]. (3) =ענ"י. (4) פסחים קט"ו ע"ב. (5) =שהיא שלישית; ועי' ליון שם אות ה'. (6) על הגליון: אולי ר"ל: =רב יהודאי גאון [וכ"ה בה"ג ר"ו שבת פ"ז]; ולדעתו של ליון [שם אות ז']: אולי הוא רב יהודה, זקנו של רב שרירא גאון. (7) =סעודה שלישית. (8) =אי נמי; ובנוגע לענין זה השווה שבה"ל ח"ב כ"י אק: סי' ע"ד. (9) ובאו"ז שם טרח המו"ל והגיה שלא לצורך: [=ונברך]. (10) לשון זה מצוי בתשו' הגאונים [ראה האשכול ח"א 50, ואוצה"ג שם אות ט'].

פי' מ'

ולענין שאילתא דשאל [מר¹] שלמה היצחקי מן מר נתן ומר דניאל ומר אברהם, בנו ומרנא [=בני מרנא]² ר' יחיאל מן מתא רומא ז"ל: על קטן שמת קודם שמונה ימים, אם צריך לחתוך בשר ערלתו לאחר מותו ואם [=או] לאו:

כך היא התשובה: ודאי נהוג³ נשי דידן למחתכיה בקרומית של קנה, אבל לאו מצוה היא. שכך מקובלים אנו דחתוך בשר הוא ולא מידי קעביד ואסיר, משום דבן שמונת ימים אמר רחמנא, והאי לאו בר תמניא הוא. וכי יהיב קוב"ה מצוות, לחיי הוא דיהיב ולא למיתני. דכיון⁴ שמת אדם נעשה חפשי מן⁵ המצוות, שנאמר⁶ (כי יש למתים) [=במתים] חפשי וגו'. ועוד אתמר⁷ קמני ישראל מאימתי חיים לע"ל. ר' חייא ור' שמעון⁸ [=בר רבי]. חד אמר משעה שנולד, וחד אמר משעה⁹ שיספר. מ"ד משעה שנולד משום דכתיב¹⁰ יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה. ולמ"ד משעה שיספר [=שסיפר] דכתיב¹¹ זרע יעבדנו יסופר לה'¹²). רבינא אמר משעה שנזרע, שנאמר זרע יעבדנו. רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול, שנאמר¹³ עני אני וגוע מנוער נשאתי אימך [=אמיך] אפונה. ר' חנינא אמר¹⁴ [=תנא משום ר"מ]

מ': תשובה זו נזכר יחיאל ורונאל לרש"י היא מן היותר קדומים והנזכר בל"ז ח"צ סי' ק"ד כ"ו ע"ד. ור"א אפטוביזר שגה צרואה והעיר שם צטעות [נספרו הוספות ותקונים לסי' ראז"ה ח"א ריש ע' 6] צה"ל: וכן בל"ז ח"צ סי' ק"ד תשובה שהשיבו בני ר' יחיאל לרש"י צענין מילה צה"ה [ויש להגיה שם: =צענין קטן שנת קודם שמונה ימים]:

מ': (1) [=מר] שלמה יצחקי; ותואר פשוט שלפנינו, אולי מעיר שהשואל עוד לא היה בזה"ז מן החכמים בעלי שם. ולכל המקורות שציון אפטוביזר [בס' מבוא לראבי"ה ע' 396, ושם ע' 403] צריך להוסיף: רש"ב במבוא להאורה 162; פוזננסקי בספרו הגרמני על „נאוני בבל" ע' 107; ולוין באוצה"ג — התשובות לשבת ע' 137 אות י"ב. (2) [=בני] מרנא, שם. (3) ובחרושי המאירי לשבת כתוב בשם מקצת נאונים: ומנהג זה אין לו דמו בתלמוד, אלא שכך נהוג העולם בהרבה מקומות. ועי' האשכול ח"ב ע' 2 אות ד'. (4) =מאמר ר' יוחנן בשבת ל' ע"א. (5) =מן התורה ומן המצות [ועי' ר"ס שם; ויל"ש תהלים פ"ח סי' תתל"ט]. (6) [=במתים חפשי כמו חללים]; תהלים פ"ח: ו'. (7) סנהדרין ק"ו ע"ב: קטן מאימתי בא לעוה"ב. (8) [=בר רבי]. (9) =שסיפר. (10) תהלים כ"ב: ל"ב. (11) =זרע יעבדנו יספר לאדני לרור [שם כ"ב: ל"א]. (12) =איתמר [כ"ה בגמרא]. (13) שם פ"ח: ט"ז. (14) =תנא משום ר"מ [ותיקנתי זה ע"פ הגי' בירושלמי שביעית ס"פ ר', ובבבלי סנהדרין שם].

משעה¹⁵) שעונה אמן, שנאמר¹⁶) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, אל תקרי שומר אמונים, אלא שאומרים¹⁷) אמן, מאי אמן. ר' יוחנן אמר¹⁸) [=א"ר חנינא] אל מלך נאמן. רנב"י אמר משעה שנימול, ואי מ"ד [=למ"ד]¹⁹) משעה שנולד, איבעי למגזר בשרא דעורלתיה היבא דמיית קודם זמניה. רנב"י אתי למימר כמ"ד משעה שנולד, דמצינו למגזר. ואם נפשך לומר, לעולם כמ"ד משעה שנולד ס"ל דאיבעיא ליה למגזריה, ולהכי אמר משעה שנולד דמצינו למגזריה. אבל הא איבא בינייהו (בין). רנב"י סבר מילה דאתעבידא ליה בזמניה, מהניא ליה לאיתויי לחיי העולם הבא, והאי מילה דאיתעבידא ליה שלא בזמנה, לא מהניא ליה. ומ"ד משעה שנולד, סבר דאפילו ההיא שלא בזמנה מהניא ליה. ויש²⁰) להשיב, דא"כ איבעי להו לאיתויי טעמייהו כחד קרא מקראי דמילה. ואינהו לא אייתו טעמייהו אלא מהני קראי, דמ"ד משנולד משום דכתיב יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד. ומאן [=דאמר]²¹) משעה שנימול משום דכתיב נשאתי [אמיך] אפונה, וכדמפרש בחלק²²): ובתלמוד ירושלמי²³) במס' שביעית פרק רביעי גרסינן מאימתי קטני ישראל חייין. רבא [=ר' חיה רובה]²⁴) ור' שמעון ברבי, חד אמר²⁵) משעה שנולד, שנאמר לעם נולד כי עשה, וחד אמר משעה²⁶) שידבר, שנאמר יסופר לה' לדור. תני בשם ר' מאיר²⁷) משעונה אמן, מה טעם גוי צדיק שומר אמונים. תמן אמרין²⁸) משעה שימולו, מה טעם, מנוער נשאתי אמיך אפונה. ורבנן דהכא אמרין משיוולד²⁹), מה טעם, ולציון³⁰) יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון. ר' אלעזר אומר אפילו נפלים³¹) של א"י באין לחיי העולם הבא, שנאמר³²) ונצורוי ישראל להשיב: וכן אורי רב היי גאון³³) מהאי קרא ואתה את בריתי

15) =שיאמר אמן (כ"ה בנמרא שם). 16) ישעיה כ"ו: ב'. 17) =שאומר. 18) =א"ר חנינא. 19) =למ"ד. 20) או"ז: י"ש להשיב א"כ; ותקנתי זה ע"פ הסברא. 21) =דאמר. 22) סנהדרין שם. 23) סוף פ"ד: ה"ח י"ג ע"ב; ובחרושי הר"ן שם כד היא הגירסא הירושלמית: קטני ישראל מאימתי חיים [5. ג.]. ומאמר ירושלמי זה נעלם מעיני פ. הינער במאמרו על "הירושלמי בספרי רש"י". 24) =ר' חיה רובה [השווה מאמרו של ר"ד נאנרו בס' השנה לאקדמיה האמריקאית חלק ז' ע' 12]. 25) =משיוולדו. 26) =משיוולדו. 27) =משהוא יודע לענות אמן בבית הכנסת. 28) =משימולו. 29) =משיוולדו. 30) תהלים פ"ז: ה'. 31) והשאר חסר בירושלמי שלפנינו. 32) =ונצורוי [ישעיה מ"ט: ו']. ותשובה זו נעלמה מעיני ר"ד גורדיס בספרו על "קרי וכתוב".

תשמור, כל שישנו בשמירה ישנו בכרית, יצאו מתים שאינם בשמירה, הלכך לא מחתכינן.

ועוד בר מן דין ובר מן דין אשכחנא בכראשית [= רכה] (34) בסדר וירא אליו, א"ר לוי לעתיד לבוא אברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל (35) לתוכה. ואותם שחטאו יותר מדאי מהו עושה להם, מעביר את הערלה מע"ג תינוקות שמתו (36) עד שלא מלו ונותנה להן ומורידן לגיהנם, הה"ד (37) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו, מאי טעמא שלח ידיו בשלומיו, משום דחלל בריתו. מכלל דלא מחתכינן לידו [= להו] (38). דאי מחתכינן להו היכי מעביר: סליקא התשובה:

סי' מ"א

(תשו' בנימין זאב רל"ד)

ואני הצעיר מצאתי סמך לרבר בתשובת הגאונים ר' אליעזר בר יהודה ורבינו קלונימוס איש רומי. ששאלו רבר זה בק"ק גרמנצא והוציא חותם ערות קרש, והראו שכך נשאלה שאלה זו ברומי וכתוב בה:

ואני הקטן (1) מצאתי סמך לדבריהם (2) בתשובת (3) הגאונים רבינו אלעזר (4) בר' יהודה ורבנא קלונימוס הזקן (5) איש

מ"א: ומקור יותר עתיק הוא הרוקח [נלתי נמלח לפנינו דפוס]; לו"ז ח"ג סי' רע"ה 1253, וגם סי' אגודה סוף מס' שמחות קע"ג ע"א, שניהם הועתקו מן הרוקח; ומקור השני הוא המרדכי סוף שנת פ"ו ע"א [כ"י סמ:]; שלטי הגבורים שם אות ז' צס: ע"כ מלאתי, וגם דינים ותשובות מקדמונים [כ"י שזח"ה קונן 345 = הירשפלד 108 סי' קכ"ח 14, שניהם הועתקו ממרדכי; ומקור השלישי הוא תשובות בנימין זאב סי' רל"ד [= קורא הדורות, הוצ' קאסעל ט' א' הועתק משם]; וגם כ"י פריש ברנעון האנגלי ח"ד ל' 625.

(38) תורתן של ראשונים ח"ב מ"ו, ועיטור מילה ח"ד [ר"ל כ"ב ע"ג]. (34) = כראשית [רבה], פרשה מ"ח = [ילקוט שמעוני תהלים נ"ה סי' תשע"ג] באיזה שינויים. ויש להעיר שגרסת חכמי רומי מתאמת לגרסת הכ"י שהוציא ר"ר טהעאראר. (35) = לירר לתוכה; ושם: ארם מישראל שהוא מהול לירר לתוכה. (36) שם: מעל נבי תינוקות שמתו ולא מלו. (37) תהלים נ"ה: כ"א. (38) = להו.

מ"א: (1) בני"ז: הצעיר; ולכל המקורות שציינו שזח"ה [במנאציו של ברלינר ח"א 7] ואפטוביצר [במבוא לראבי"ה 393, ושם 403, ונשמטה כולה בס' הוספות ותקונים לראבי"ה ריש עמ' 6] צריך להוסיף: רש"ב במבוא להאורה 109, 162, וגם סדר רש"י צר XXVIII. (2) אנורה ושה"ג: סמך לרבר. (3) = ה"ה אחר מן הספרים שיצאו מבית מדרשו של רש"י [אפטוביצר שם]. (4) אנורה: אלעזר בן רבנא יהודה; שה"ג: רבינו אליעזר בן רבי יהודה; בני"ז: ר' אליעזר בר יהודה. (5) שם: ורבינו קלונימוס איש רומי.

ששאל הנאון רבינו שלמה יצחק מן מרנא הנאון רבינו נתן בעל הערוך ומן מר מרנא דניאל אחיו ומן מר מרנא אברהם אחיו והשיבו: שכבר נשאלה שאלה זו בישיבת מרנא הנאון ר' אברהם והשיב: שמנהג כשר הוא להיות המילה סניף לקריאת התורה ולתקיעת שופר. ועוד מצוה הוא להקדימו בבקר משום זריזין מקדימין למצות, ואין נכון לאחרת עד נמר כל התפילה. ואם כי בימים אחרים של כל ימות השנה מסתינים עד אחר גמר כ"ה התפילה משום שיתקבצו כל העם לשמוע הברכה, אבל בר"ה שכל ישראל הם בבתי כנסיות אין נכון לאחרת. ולכן טוב ונכון הוא המילה בין קריאת ס"ת וההפטרה ובין תקיעת שופר דמיושב.

רומי בן רבנא שכתיו⁶ בבואו למדינת גרמיישא⁷ לאחר פטירת⁸ רבינו יעקב⁹ בר' יקר זצ"ל. שאלו ממנו דבר זה¹⁰ והוציא חותם עדות קודש והראה מכתב¹¹, (שכבר¹²) נשאלה שאילה זו במתא רומי¹³ וכתוב בו¹⁴: שאל מר שלמה היצחקי¹⁵ מן רבנא מרנא¹⁶ רב נתן גאון (שחיבר ספר הנקרא ערוך)¹⁷ ומן מר¹⁸ דניאל אחיו ומן מר¹⁹ אברהם אחיו. והשיבו גם הם²⁰: שכבר נשאלה²¹ בבית מדרשו של אביהם²² מר יחיאל גאון²³ והשיב בשם מר²⁴ יעקב גאון ריש מתיבתא דמתא רומי:

דמנהג²⁵ כשר הוא להיות מילה סניף²⁶ לקה"ת ותקיעת שופר²⁷. ועוד²⁸ דמצוה²⁹ מן המוכחר הוא להקדים מילה בהשכמה³⁰.

6 כנראה שהוא ט"ס, לפי שר' קלונימוס הזקן (?) הוא בן ר' יצחק (ולא בן ר' שבתי), ואינו בא כאן בחשבון [וראה סבוא להאורה צד 109]. 7 אגודה ושה"נ: לגרמייזא. 8 =דהיינו קרוב לשנות תתכ"היתתכ"ו. 9 שם: אחר פטירת רבינו יעקב ז"ל. 10 גנ"ז: ששאלו דבר זה בק"ק גרמנצא. 11 והוא הטובא ברש"י ביצה כ"ד ע"ב, ובמדרכי זולין סי' תר"ד. וכותב המכתב אולי היה ר' מאיר בר' שמואל חתנו השני של רש"י. 12 גנ"ז: והראו שכר נשאלה; שה"נ: והראה שכתבו שכבר נשאלה. 13 שם: ברומי. 14 שם: בה. 15 שם: ששאל הנאון רבינו שלמה יצחק [קרי: יצחקי]. אמנם לדעת שזח"ה [בסנאצין שם] =איננו שלמה הצרפתי [ראה מבואי]. 16 בנ"ז: מן מרנא הנאון רבינו נתן; שה"ג: בן [קרי: מן] מרנא ורבנא רב נתן גאון. 17 כ"י שזח"ה: שחיבר ספר הערוך ריווי האנגלי 625: ספר הנקרא צרור [=ערוך]; שה"ג: שחבר ספר הערות [=הערוך]; בנ"ז: רבינו נתן בעל הערוך; והלשון "שחבר ס' הערוך", כנראה, שאינו מלשון "המכתב", אלא הוספת המסדר, "תשובת הגאונים" [שם 408]. 18 בנ"ז: ומן מר מרנא. 19 שם שם. 20 שם: והשיבו [בלי "גם הם"]. 21 =שאלה זו [הוספתי זה עפ"י בנ"ז]. 22 כ"י שזח"ה: שכבר נשאלה זאת בבית המדרש של מר יחיאל גאון; אמנם בש"ג: בבית המדרש של אברהם [קרי: =אביהם] מר יחיאל גאון; בנ"ז: בישיבת מרנא הנאון ר' אברהם. 23 בנ"ז: הנאון ר' אברהם. 24 שם: והשיב [והמליץ מן "בשם מר" עד "רומי" נעדרים שם]. 25 שם: שמנהג. 26 כ"י שזח"ה: סמור לקריאת התורה. 27 בנ"ז: ולתקיעת שופר. 28 שזח"ה: ופירוש. 29 בנ"ז: מצוה הוא. 30 שה"ג: להיות מקדימין בהשכמה; בנ"ז: להקדימו בבקר.

שאמר אמן אחר [=דברי] בקשה¹⁴, אמן כן יעשה לי [=ה']¹⁵. ואמר ר' יוסי בר חנינא אמן יש בו אמנת דברים, כלומר שמבקש מהב"ה¹⁶ שיתקיימו הדברים, וכשם שירמיה אמר אמן אחר דברי תחנה¹⁷ [=אחר ריצוי, אף אנו נאמר אמן אחר דברי תחנה], כמו¹⁸ הרחמן שאומרין¹⁹ בברכת המזון²⁰, ויהא שלמא [=רבא] שויתגדל:
שלמח בר' יצחק:

סי' מ"ד

על החנווני (ששאלת):

דע כי אמיתים² דבריי, ואין לך קל שבקלים שאינו בקי בהילכות מחובר ונולד, כי כבר פסק רב פפא³ גוי שהביא דורון לישראל ומדבריו אתה למד שאפילו מן הגוי מותר לקבל. ועוד מההוא ליפתא דאתי⁴ למחוזא, נפק רבא⁵ חזייה דהוה כמישא. אמר⁶ האי ודאי מאיתמול עקירא, ואי משום חוץ לתחום, אדעתא דגוים אתא⁷ ושרייה רבא למיזבן⁸ מינייהו. והרי לך שלקחו אותו מן הגוים, ובלבד שלא יהא מאותו המין במחובר, או שיהא ניכר⁹ שמאתמול נתלש: ומה שהביא ראייה מר"מ¹⁰

מ"ד: תשובה זו לרש"י מזמן קדום נלי נוסח השאלה הונחה נחת"ו [כ"י הסמינר 97 52 ריש ע"ה]; ונשינויים עלומים נחת"ו הנדפס סי' פ' 288; או"ה כ"י סנו: 843 [=כ"י נ: סי' מ"ו = פר: ע' 23]; סדור רש"י 297 סי' תרכ"ג; פרדס סי' קמ"ז; תחל"ו סי' י"א [סי' כ"א נטעות נהערות לאו"ה פר: 23]; פרש"י צילה כ"ד ע"ג ד"ה ולערב; אסופות ל"ג ע"ג [=נחלת גד"ל 19]; תמים דעים סי' קכ"ו נסס: מגלוני לרפת; רלני"ה [ס"ג 173 אות 16, ושם 474 אות 2] נסס: ונתשובות רליתי כתוב להיתר. והשווה מעה"ג 27.

14) שם: שנאמר אמן כן יעשה ה'. 15) כצ"ל לנכון. 16) שם: מאת הק'. 17) הכ"י נלקח בחסר; ותיקנתי זה עפ"י הגי' במח"ו הנדפס. 18) שם: כנוו הרחמן. 19) שם: שאומר. 20) שם: ויתגדל, ויהא שלמא רבא דיתגדל.

מ"ד: 1) מח"ו הנדפס: ועל המחובר ששאלת; ס' רש"י כ"י ב: על דחטיני ששאלתם. 2) שם: ודע כי אמתכם דבריו; האורה: דע כי אמיתים דברים. 3) מח"ו הנדפס: פסקה רב פפא כביצה אמר רב פפא הלכתא וכו'. וכוונתו לביצה כ"ד ע"ב. 4) שם: כי מדבריו; האורה: ומהכא אתה למד. 5) שם: דאתאי; וכוונתו לערובין מ' ע"א. 6) האורה: חזא דהואי כמוש. 7) שם: הא ודאי מאתמול עקרא. 8) שם: ושרא. 9) שם: מיניה. 10) שם: כי מאתמול. 11) והשווה מש"כ במבואי, שכ"ה בכל מק"א: אמנם בס' רש"י בכ"י ב': מרבי יעקב בר יקר [שם אות ד].

יצחק בר' יקר, אני הייתי שם¹². ולא מפני זאת חיברו עליו אלא¹³ בחרוזת דגים הייתה, שראה אותה ביד¹⁴ גוי מערב יו"ט ולמחר הכירה בטביעות עין והביאה. ועל זאת¹⁵ הומר לרכותינו שיש שם¹⁶ בני אדם שאינן מהוגנין ויקלו בדבר להביאו¹⁷ מן הניצודין ביום טוב ויאמרו מאתמול ניצודו. אבל בדבר שאינו¹⁸ במינו, במחובר אין לחוש:

פי' מ"ה

(או"ה כ"י סמ: 866)
 דין אומה באונה (1):
 אני ראיתי את (2) שבא מעשה לפני
 ר' [מאומה] (3) באונה והכשירה
 מפני (4) ר' יעקב בר' יקר:
 ואונה הסרוכה באומא¹⁹ והיא אצלה,
 מעשה בא לידי ושאלתי את פי
 רבינו²⁰ יעקב בר רבי יקר והתירה לי

מ"ה: תשובת ר' יעקב בר' יקר לתלמידו רבינו שלמה הונאה נפרש"י לחולין מ"ו ע"ג; תוס' שם מ"ז ע"א ד"ה היינו; ראז"ן סס"י רמ"ז (ק"ה ע"ג) נסם: ונתשובות רבינו שלמה מנלתי; לו"ה (כ"י הסמינר) 863 [=כ"י מ: סי' פ"ז =פר: 39]; האורה ס"ג סי' ע' 204 [ומנזל שם ע' 130, 166]; מעה"ג 86; מח"ו ריש סי' תקל"ח 750 [וליתל שם נכ"י סמ:]; פרדס סי' רי"ט; לו"ז ח"א סי' תי"א; הגהות מרדכי חולין (ד' אמשטרדם) ריש פ"ג סי' תרמ"ג [וליתל לא נמרדכי הגדול (כ"י גולדשמיט) ולא נליקוטי מרדכי (כ"י סמינר)]; וס' תכריע סי' י"א. והשווה תמדה גנוזה סי' ס"א; וכ"י אדלר קונץ 2717 קע"ז ע"א [=הדזיר ח"ג לז 239, ושם 225]

(12) =כוונתו למנצא. (13) או"ה ס: מפני חריוות של דנים היה. (14) או"ה סמ: בבתי נויס; מח"ו הנרפס: בבית הגוי. (15) שם: הימר לרבותינו: האורה: הניר לרבותינו. (16) שם: שיש בני אדם. (17) שם: ויביאו מן הניצודים; האורה: ויקלו ברבר ויביאו הניצודים. (18) כ"ה באו"ה שם; אמנם במח"ו הנרפס: שאין במחובר, במינו אין לחוש; ועי' רמב"ם ה' יו"ט פ"ב: ה"י; חירושי הרמב"ם בקובץ ליפסיא ח"א נ"ו ע"ד ד"ה: שני י"ט של גליות.

מ"ה: (1) או"ה כ"י ס: דין אומא לאונא; ובהאורה: דין אונא באונא. (2) שם: שבא מעשה לפני רבי. (3) כז"ל לנכוז; ובאו"ה סמ: מאונה באונה; ובאו"ה כ"י ס: מאונא לאומא; וראה זה דבר חדש בכת"ו אדלר קע"ז ע"א: בחמישי בשבת בעשרה ימים לירח אייר שנת חמשת אלפים וארבעים ליצירה נתקבצו כל יודעי רת ורין בק"ק רומא בכנסת הבוציקי ונמנו ונמדו לנהוג בענין אונא באונא ואונא באומא כרברי רש"י. והשווה מש"כ במאמרי: שיטתו של רש"י בקביעת ההלכה. (4) [=ומפני] ר' יעקב [כ"ה באו"ה ס: ובהאורה]. ונשמט באו"ה כ"י ווי. (5) הגה"מ בטעות: הסמוכה באומא; ובענין סירכא מן האומא השווה רמב"ם ה' שחיטה פי"א: ה"ו; ותשובות ר"א בן הרמב"ם [הוצ' פריימן ונוויטיין] סי' ס"א ע' 61. (6) ראב"ן: שאלתי את פי מורי רבינו ר' יעקב בר' יקר והיתיר לי לאכול, שהרי לא מצינו שם אומא בתלמוד; האורה שם (הערה א') בטעות: יעקב בר' רבי [וצ"ל: =יקר].

לאכול. ויש שאוסרין¹) והוא אמר לי טעמו וטעמם. האוסרין אומרים: הרי נקב יש ולא מצאנו שהותר אלא באוני כדאמר רבא²), אבל כסדרן היינו רביתיהו, אבל אומי לא קאמר. וטעמא דאוני משום שעומדין במיצר החזה ומתחממות והדרא בריא. ותדע שהרי בריאה הסמוכה לדופן באוני כשרה ובאומא טרפה כדלקמן³). וטעם מורי: לא מצינו אומא בגמרא, ורבא לא אמר טעמו משום חום, דהא בכל הריאה אמרן לעיל דלא שלט בה אורא. ורבא פי' טעמו משום דהיינו רביתיהו, כלומר כך הן גדילות זו עם זו ואין מתפרקות זו מזו, הלכך ל"ש אוני ול"ש אומא. ורבא דנקט אוני, משום דעיקר מילתיה דאורי לן דשלא כסדרן טרפה. ואע"ג דאי הויא סריכי אוני בדופן הוי כשרה כדאמרין לקמן, אשמעינן רבא דהתם היינו טעמא דכיון שהחלל צר, הן שוככות תמיד אצל הדופן ואינן מתפרקות ממנו זו מזו, אבל דשלא כסדרן מתפרקות הן [זו מזו]⁴) שהרי אמצעית מפרקתן, ולא תימא דוחק הדופן מעמיקן שלא יתפרקו זו מזו. אבל באונא ואומא שלא כסדרן לא איצטריכא לן לאורויי, דכיון דכרוחב החלל הן עומדות מי יחזיק בה שלא יתפרקו. וסייג מצאתי לדבריו כתשובת הגאונים⁵) וניכרים דברי אמת. (ועינוניתא דוורדא כל היכא דסככא מריפה, דכולהי לגבה דידה שלא כסדרן נינהו):

פי' מ"ו

שלשה⁶) דברים שאל רבי את ר' דוד הלוי: האחת⁷), בשר בחלב בכמה. ואמר לו בששים, כדגמרינן⁸) בכולח

מ"ו: האורה ח"צ סי' פ"ג ע' 206; לו"ה (כ"י סנו: 87) [=כ"י מ: מ: סי' פ"ד = פר: ע' 38; ושם סי' קי"ט וקמ"ג]; וסה"י לר"ת סי' ת"ט דף מ' ע"ג. ולכל המקורות שצ"ן פריימן צריך להוסיף מנזל להאורה ע' 11 ושם ע' 160; ור"ל מרמורשטיין הציר ח"צ ע' 219 אות 8:

(7) צ"פ [=ויש שמתירין]; ובראב"ז: ויש גאונים שאוסרין ויש שמתירין. (8) חולין מ"ו ע"ב לבסוף. (9) שם מ"ח ע"א. (10) תיקנתי זה עפ"י הגהות הב"ח מ"ז ע"ב. (11) חמדה גנוזה סי' ס"א.

מ"ו: (1) ועל דבר ג' דברים אפשר לשער, אולי כוונתו לשלש שאילות הללו: בב"ח בכמה; מהו למיכל כחלא בתר בישרא (פרדס סי' רמ"ה); ודיו משכנו לגוי (האורה ח"ב 218 אות 2). (2) מלה "האחת" חסרה בס' הישר לר"ת. ושם הגו': בבשר בחלב בכמה. (3) שם: כדאמרין בכולא בשחיטת חולין. ועי' חולין צ"ח ע"א, ושם ס"ח ע"א.

שחימת חולין וגם בעבודה זרה¹) כל איסורין שבתורה אוסרין² (בכל שהוא. ומפרש³) דבר שבמנין קא חשיב ולא בטיל לעולם אם נאבד בין אחרים. כגון חתיכת בשר נבילה שנתערבה באלף⁴) שחוטה, דלית ליה תורת תרומה שנתערבה בחולין דבטילה⁵) באחד ומאה. וכיון דמוכרין אותו במנין, דחשיבא⁶) הוא (בשר בחלב) ולא בטלה. אבל טיפת חלב בתבשיל עולה⁷) בששים:

פי' מ"ז

ר' דוד הלוי הוה ליה קדירה וכף וקערה לבשל חימצי בהדי כחל ואנא בעינא מקמי דר'¹) : מהו למיכל כחלא [בתר] בישראל, מי אמרינן כיון דלא אכלי כחלא אלא לחודיה דחיישינן משום בישראל בחלבא משום הכי לא אכלי בהדי בישראל. וכי היכי²) דלהאי גוונא חשיב ליה כמו חלבא, הכי נמי לא מצי למכלא בתר בישראל [לאלתר] כמו שאר חלב או לא? לא הורה לאיסור³) ולא להיתר.

פי' מ"ח

מצאתי בשם רבינו שלמה¹) זצ"ל : שני בעלי בתים היו בבית אחד והצריכם רבינו ר' דוד הלוי זצ"ל להדליק שתי²) נרות זה בפתח זה וזה בפתח זה³). אבל שאר⁴) רבותינו אומרים אין צריכין בבית אחד⁵) אלא להשתתף יחד :

מ"ז : פרדס סי' רמ"ה ורמ"ו [=ד"ק ל"ד ע"ג ; =פע: 77 קס"ד]; ומעה"ג ע' 9. ועי' נמנול להאורה לז' 11 ; ושם ע' 218 לז' 2 :
מ"ח : זלה"ז סי' קפ"ה ע' 144 ; פרדס סי' קל"ט [=פע: 77 רמ"ה]; ומעה"ג ע' 44.

4) ע"ד ע"א; ועי' שם בפירש"י ר"ה ובב"ה, ותוס' שם ר"ה אלו. 5) סה"י: איסורן בכל שהוא. 6) שם: דדבר שבמנין קחשיב, דלא בטיל. 7) בהאורה: שחיטה. וצ"ל: באלף [=בשר] שחוטה. וכ"ה באו"ה. 8) סה"י: דבטיל לה. 9) שם: חשובה היא ולא בטלה. 10) שם: עולים בס'.

מ"ז : 1) ובמעה"ג: קמי מור' [=כלומר רש"י שאל מאת ר' דוד הלוי], אמנם לא מורו ורבו. 2) דהכי (שם). 3) אולי צ"ל: ולא הורה לא איסור ולא היתר (וכ"ה במעה"ג). מ"ח : 1) כ"ה בשלה"ש; וליתא לא בפרדס ולא במעה"ג. 2) להדליק נרות (מעה"ג). 3) בפתח אחר (שם). 4) אבל רבותינו (שם). 5) ובמעה"ג הגי': שאינם צריכין אלא פתח אחד להשתתף ביחד.

סי' מ"ט

(האורה קכ"ג)

וכשישראל נותן לחבירו משכון שיש לו מגוי, ואמר לו הלווה לי מה שיש לי על המשכון זה ואקבל הרבית (4) שעלתה עד היום עלי, מכאן ואילך העלה לך הרבית, מותר לישראל זה לקבל הרבית מיד הגוי וליטלו לחבירו. שלא אסרה תורה אלא הרבית הבאה ממלוה ללווה ושניהם (5) היה יודע:

ומנע רבי (6) להודות מפני לעני שפח (7) עד שמצא סייג לרביו מדבי דוד הלוי (8) שהורה לו הלכה למעשה:

(הנהות מדרכי כ"י סמ: ב"מ 280) ודבר זה שאל ר' את ר' דוד הלוי: והתיר לו אפילו לא העמידו אצל הגוי. ולא אמר טעם, אלא משום דלא אסרה תורה אלא דיבית הבא מיד לווה למלוה. וד' נהג בו היתר, ולבו מגמגם ונוקף (9):

ועוד מצאתי: כשישראל נותן לחברו

משכון שיש לו מגוי, ואמר לו

ללווה, מה שיש שלי על זה לקבל

מרבית מן הגוי על זה המשכון עד היום

הזה, אקבל ממנו. ומכאן ואילך תעלה לך

הרבית. אם מותר לישראל זה לקבל

הרבית מיד הגוי וליתנו לחבירו. ואמר

ר' (2) מותר, שלא אסרה תורה אלא רבית

הבאה מלווה (3) למלוה:

מ"ט: קנור שנה"ל (כ"י סמינר) א33 [=שנה"ל ק"צ סי' מ"ה] נצס ר' סתם; האורה ת"צ סי' קכ"ג 217-18 [=אלו"ה סי' קי"ט]; א"ח סי' צ' [=כל זו סי' פ"ד] נצס: הר"ש ז"ל; הגהות מרדכי (כ"י סמ:) נ"מ סי' תקס"ה 2803 נצס: שאל ר' את ר' דוד הלוי; ומסיים נסופו: הועתק מתשובה אחת מרש"י.

מ"ט: (1) כ"י סמ: הגוי שם היא מגומגמת; וצריך לתקן שם עפ"י כ"י א"ק: לווה מה שיש לי על זה לקבל הרבית מן המשכון ואקבל הרבית שעלתה עליו עד היום הזה ומכאן ואילך תעלה לך הרבית. (2) הסגלה ע' 81 בטעות: וא"ר [קרי: וא"ר]. (3) כ"י א"ק: מיד לווה למלוה; האורה וכל בו: ממלוה ללווה. (4) כל בו: ואקבל הרבית ואתנהו לך, אם מותר לישראל לקבל הרבית מיד הגוי וליתנו לחבירו. ואמר רבי מותר. (5) או"ה: ושניהם היה יודע ר'; כל בו: ושניהם ישראל, אבל ממשכון גוי מותר. (6) מכאן ועד סופו לא מצאתי בשני כתה"י רשבה"ל. (7) אורות התנגדותם של הראשונים ללוקחי רבית מן הגוים, השווה המוכיר כ"א ע"ח, והרביד ח"ב צד 218 אות 2. (8) השווה מבואי, ותשו' מהר"ם ב"ב ר"ל סס"י תמ"ד; כל בו: ורבי דוד הלוי הורה לו הלכה למעשה עכ"ל הר"ש ז"ל. (9) [=ראיון שליחות לגוי]: ובסוף הכ"י שם תמצא הוספה זו: הועתק מתשובה אחת מרש"י. והשווה מדרכי דרינוס (כ"י סמ:) ב"מ 42 בשם: עוד מצאתי בתשובות רש"י.

ס'י נ'י

ושאלתיו¹): מי שהיה בודק בלילה י"ד ומצא² חתיכה גדולה וביטלה³.
 אי יכול למיכלה⁴ למחר. ואם לאו. ואמר: לאו והן⁵.
 וכל החכמים שבכאן⁶ מורין: כל הבודק חמץ בלילות מיד⁷ לאחר
 שבדק מבטל כל חמירא, ולמחר כששורף ולא כלום⁸:

נ'י: תשובת רש"י לכן דורו ר' מנחם זר' מכיר ממגנלל - הנוצעת ממקור ספר
 מעשה המכירי - הוצאה זלשון קטוע וזקלור יותר נמרץ נמעה"ג ס'י כ"ד
 סוף ע' 14 [וצמזול גס דף י"ג].

נ'י: (1) ושם השואל, כנראה, הוא ר' מנחם בן מכיר ממנצא. (2) וכ"ה שיטתו של
 רש"י דנכרך ראשון שמוצא, מכרך על ביעור חמץ. וראה א"ח ח"א דף ע' ע"ד אות י"ד;
 ס' האגודה פסחים פ"א דף ק"ס ע"נ אות ט'; או"ה כ"י סמ: 77 [=כ"י מ: ס' א' =פוי: 1
 אות א']; מח"ו 254: שבה"ל ס'י ר"ו; האורה ח"ב 183. אמנם בהאורה ח"א 77 איתא
 להיפך (כשיטתו של הרי"ף): וכשהוא בודק מיבעי לברוכי כרישא על ביעור חמץ. (3) אמנם
 לדעתו של הרמב"ם [ה' המו"מ ריש פ"ב] וא"ח [ח"א ע"א ע"ג אות ל"ז]: חמץ ידוע לא
 סני בביטול. (4) כלומר בלא שריפה (דשמא יחוס עליה מתוך חשיבותה של חתיכה גדולה
 ולא ימצא עם לכו לשורפה כל עיקר). ובפרט שע"י האכילה למחר אולי נעקר הביטול
 שבלי"ד (והשווה שו"ת אורי וישעי ס'י ט', שדי חמר מערכת חמץ ומצה ס'י ט' סוף
 אות ל"ה ריש כ"ה ע"א). (5) ראה לקמן סוף אות ו' וגם להלן אות ט'. (6) ה"ה =חכמי
 מנצא; וכנראה שהמלין מן „וכל החכמים" ער „ולא כלום" הן הוספת השואל. והשווה
 מח"ו 254 [=וליתא בכ"י סמ: שלפנינו], פירס ס'י קכ"ב, ומעה"ג ע' 14 בשם: ורבינו
 נ"ע [והוא=ר"י בר"י] היה מכרך על ביעור חמץ קודם שבדק בלילה. (7) וכן נתוב
 בתשובת רש"י [ראה מבואי]: שמיר בלילה מבטלו. והשווה לשון השאלות ריש ס'י
 ע"ד; בה"ג ר"ו א56, ר"ב ע' 184; ראב"ן ע"ב ע"א; ראב"ה ח"ב ריש ע' 33, והוספות
 לראב"ה 71; מעשה רוקח, הוצ' סאניק, ס'י י"ח דף ח'; ס' מנהגים דבי מהר"ם ב"ב
 מרוטנברג צד 22; ומנהגים לר"א קלוזנר ל"ג ע"ב. (8) אולי צ"ל: אינו מכרך ולא כלום;
 ופסקא זו ולא כשיטתו של הב"י והב"ה [טאו"ח ס'י תל"ד]: דאיכא שני ביטולים, בלילה
 וביום. אמנם בהאורה ח"א 89 גורס: ואי למחר בשעה רביעית [קרי: =חמישית] ווצה
 לבטלו הרשות בידו. והשווה או"ז ח"ב סס"י רמ"ה ג"ו ע"ג; א"ח ח"א שם ע"א ע"א אות
 כ"א; וראה מש"כ בספר מנהגים דבי מהר"ם ב"ב שם צד 23 אות כ'. אמנם בס' שאילת
 יעב"ץ ח"ב ס'י ס"ח כ"ד ע"א: כל הפוסקים הראשונים (!) ואחרונים פסקו דמבטלין אחד
 שריפה, ומילתא בטעמא: כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו. ולדעתי הפרזה זו אין לה
 שום יסוד בנוגע „לכל הפוסקים הראשונים".

סי' נ"ב

(מע"ג סי' נ"ה 43)
ועוד 1) שא"ל שאיל"ה מדבינו יצחק:
יורנו דבינו ויאיר עינינו בדברי
שאלתי: מי ששכח ולא הדליק נרות
של חנכה באחד מהלילות ונזכר לו
למחר, מהו שידליק מיד כשנזכר, או
ימתין עד לערב וידליקם עם אילו
שידליק, או אינו צריך שידליקם כלל
ונדחה:

[א:] ששאלת בנר חנוכה שלא
הדליק בלילה, שוב אינו מדליקה
ודחוי הוא.....וכל שכן בשאר לילות
[=אי מדליק] 9) טובא וקא חזי ליה
אינשי הא אמרין עובר על דברי
חכמים הוא, הילכר הואיל ודחוי
דחוי הוא.

[ב:] 11) וממילא שמעת מינא, מי
שהיה ברר או מהלך בספינה ולא
היה לו נד מה להדליק, וכשחזר לביתו
באמצע ימי חנוכה; שאין לו להדליק
כי אם מה שמדליקין בני אדם בביתם
באותו לילה ולא יותר, דמה שעבר
דחוי הוא:

דלא מדליק, דעבר יומו¹⁰ ודחוי הוא:

יצחק בר' יהודה נ"ע¹²:

נ"ב: תשובה זו מר"י נר"י למונחם בן מכיר הוצאה נשלימותה נמעה"ג סי' נ"ה
ע' 43; מח"ו (כ"י הסמינר) דף 45 ע"ד [=מח"ו הנדפס ס"י רל"ז ע' 201
נשניוים רניס]; פרדס סי' קל"ט [=פע: דף רמ"ה]; סדור רש"י 151; מהר"ם
נ"ג ד"פ סי' תתל"ד; שנה"ל סי' קפ"ו; ונמרדכי הגדול (כ"י סני): שנת פ"ג
דף 427 נסס: ר"י נר"י (ונמרדכי הנדפס סי' רס"ה: השיג רבינו מל"ר). ועי'
טל"ח סי' תרע"ג, ורלני"ה ח"ג 579 אות 6.

נ"ב: 1) כוונתו לר' מנחם בן מכיר מד' יצחק [=בר' יהודה]. ונוסח השאלה ליתא
בכתה"י שלפנינו, כ"א במעה"ג, בפע: ובשבה"ג. 2) ששאלת (מע"ג); ששאלתם (מח"ו
הנדפס). 3) כרתנו (מע"ג). שבת כ"א ע"ב. 4) כ"ה לנכוו במרדכי הגדול כ"י סמ: אמנם
במח"ו כ"י סמ: בטעות: עם הנז החמה. 5) דמשמע דמיכאן ואילך לא עשה מצוה ממובחר
(מח"ו הנדפס). 6) בלילה צריך להדליק ולא למחר ביום (מע"ג). 7) ובליילה דאיכא
נשפה הוי אוד הנר פרסומי ניסא, אבל ביום לא (מח"ו הנדפס). 8) כצ"ל לנכוו (מע"ג).
9) מאמר זה נמצא במעה"ג ובפע: ולא במק"א. 10) ובמח"ו הנדפס: דעבר יומו בטל
קרבנו הוא; ובמע"ג: דמה שעבר דחוי הוא. 11) סיפא זו נמצאת במעה"ג ובפע: שם;
אמנם לא בכתה"י ובמק"א. 12) כ"ה בכ"י, ובמח"ו הנדפס: יצחק בר' יהודה.

סי' נ"ג

(מח"ו כ"י סמ: ריש דף 163)
 שאילה זו שאל ר' מנחם בר' מכיר
 את בן דודו רבינו (1) יצחק בר' יהודה
 זק"ל: יום מילה שחל להיות (2)
 בתענית ציבור כגון עשרה בטבת
 ושבעה עשר בתמוז ושלושה בתשרי,
 מהו להתפלל פסוקי דרחמי וסליחות
 ולומר וידוי כדרכו, ולומר והוא
 רחום וליפול לתחנונים ולומר אל
 ארץ אפים. ואם מברך על היין
 וטועמו (3) אותו המברך [ואם] (4)
 הילך וכמה שיעור טעימה?

והילך תשובתו: ושאל על יום
 מילה, כד נהגים במקומינו שמופלגין
 בתעניות סליחות ואומרים סליחות (5)
 כדרכו, ואין (6) אומר והוא רחום
 ולא תחנונים. ומנהג אבותינו תורה
 היא ומצות מילה קיבלו בשמחה
 ועדיין עושין אותה בשמחה, כדכתיב
 שש אנכי על אמרתך, לפיכך אין (7)
 נהגין לומר והוא רחום ותחנונים,
 ודי (8) שמניחין במקצת, ואין צריכין
 להפסיק סליחות לנמרי, וידוי, ואל
 ארץ אפים:

שאילה זו נשאלה לפני רבנו ר' יצחק
 בר' יהודה: ועוד יום מילה שחל
 ביום תענית צבור כגון י"ז בתמוז וג'
 בתשרי, מהו להתפלל פסוקי דרחמי
 וסליחות, וידוי אל ארץ אפים, ואם
 מברכין על היין וטועמו אותו המברך או
 [אם] הילך, וכמה שיעור טעימה?

[והשיב]: על יום מילה כך נוהג'
 במקומינו שמתפללין בתעניות
 סליחות ואומ' וידוי, ואין אומ' והוא
 רחום ולא תחנונים. ומנהג אבותינו תורה
 היא ומצות מילה קיבלוה בשמחה ועדיין
 עושין אותה בשמחה, כדכתיב שש אנכי
 על אמרותיך. ולפיכך אין נוהגין לומר

נ"ג: תשובה זו מר"י בר"י לר' מנחם בן מכיר בן דודו הוצאה בשינויים רבים במעה"ג
 סי' ס"ד 59; פרדס סי' רפ"ג [=פע: דף ע"ו]; לקה"פ ד' לח' י"ד ע"א
 וע"ג; מה"ו (כ"י סמ: 163 ריש ע"ד [=סי' תק"ג 624-625]; לח"ז ח"ג
 סי' ק"ט זקנור נמרץ וזלי תורף השאלה; מרדכי (ד" לח') ערוזין סי' תל"ה
 [וליתא לא במרדכי הגדול כ"י סמ: ולא גד' ריוח]; מנהגים מדויר"ן (כ"י
 לק: 43 97) [=ס' מנהגים דזי מהר"ם מרוטנבורג אל 78 הערה ט'] זשס:
 תשובת רבי יהודה בר' יצחק ז"ל [=יצחק בר' יהודה]; שנה"ל סי' רע"א, ושם
 סי' ד' וסי' ה'; פסקי רקנטי סי' תקפ"ט, ושם תקל"ה תקל"ז; וכללי המילה
 לר"י הגוזר שנס' זכ"ל לר' 69, ושם ע' 72:

נ"ג: (1) ובמנהגי דורא (כ"י אס: 4): נשאל מאת רבי יהודה בר' יצחק הלוי, צ"ל:
 נשאל מאת רבי [יצחק בר' יהודה] והמעתיק שנה ברואה, כי המחבר ס' מנהגים הוא בעצמו
 הביא לעיל, וכן השיב ר' יצחק בר' יהודה. והשווה מה שהעירתי ע"ז שם הערה ט'. (2) שם:
 מילה שחל בתענית אסתר או בג"ו בתמוז, או בצום גדליה. (3) וכ"ה במעה"ג; ובמח"ו
 הנרפס: וטועמתו אם הוולד, או ליטעמיה לינוקא או דילמא אין מברכין שהמברך אינו
 יכול לטעמו. (4) כצ"ל לנכון; ובכ"י שם: ואת הילך. (5) מח"ו הנרפס: וירוי כדרכו.
 (6) או"ז גורס בטעות: ואומ' והוא רחום ולא תחינות; ואולי צ"ל: ואין אומרים לא והוא
 רחום ולא תחינות. (7) ובנרפס: אין צריכין. (8) וכ"ה במעה"ג ובאו"ז; מח"ו הנרפס:
 דודאי צריכין שמניחין במקצת: מנהגי דורא: וראי שמניחין במקצת: ס' מנהגים: וראוי
 במה שמניחין.

ושליח ציבור מברך על היין 9) ואינו טועמו 10) והמנהג תורה היא 11) (מצות מילה קבלו בשמחה ועדיין עושין אותה בשמחה, כדכתיב שש אנכי באמרתך [=על אמרתך]) שאין צריך לטעמו ביום תענית, ולא ליתביה לינוקא, דאתי למיסדר אלא לישתייה עד לאורתא 12), או לישדיה לאימיה דרביא דלא בעינא למיתב בתעניתא, אע"ג דאמ' המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אחרינא שפיר דמי. מרמקשינן וביום הכפורים לימרו זמן על הכוס כבשאר ימים טובים וליתביה לינוקא ומפרכינן 13) אתי למיסדר. אבל היכא (דאיכא למיסדר) דליכא למיחש למיסדר כי טעים ליה אחרינא שפיר דמי. וביום הכפורים אין אומרים 15) זמן על הכוס (ביום הכפורים), ולא [=דלא] איפשר.

וששאל גבי שיעור טעימא, גבי קידוש 16) דבעי מלא לוגמיו, הכא גבי שאר ברכות לא בעינן מלא לוגמיו. ואפילו הכי, ביומא דתעניתא אסור למטעם;

יצחק בר' יהודה נ"ע:

וביום הכיפור' אין אומ' זמן על הכוס כבשאר ימים טובים דצרך למישתייה משום קידוש היום, וליכא למימר דלשהייה עד לאורת' דמוצאי יום"כ, דלא איפשר.

וששאלת כמה שיעור טעימה: גבי מקדש הוא דבעינן מלא לוגמא, ואפילו הכי ביומא דתעניתא אסור למיטעם. ואע"ג 14) דאמ' אשה היושבת בתענית טועמת תבשיל ואין בכך כלום, הני מילי טעימה בעלמא בלא בליעה, ואפילו בולעת קימעה אין בכך כלום, אבל הכא למברך בעינן מלא לוגמא לשותות ובלא לוגמא מיתבא דעתיה, כדאמ' 14) לגבי יום כיפורים שתה מלא לוגמא חייב.

9) אמנם בתשובות הרמב"ם (מהר" פריימו) סי' ע"ט 76 איתא בזה"ל: ומי שבירר בפה"ג באופן זה ודאי בירר ברכה לבטלה וכו'. והשווה ר"ל 5 גינצברג בגנ"ש ח"ב ע' 179, ושם בהשמטות ותקונים ע' 636 וכל המקורות שציינו שם. 10) וכ"ה בס' מנהגים שם. 11) והמאמר כולו מן "מצות מילה" עד "באמרתך" נשנה בכת"י שם שלא לצורך. 12) מעה"ג: ולא לשתיה אימיה דרביא, כי בעיא למיתב בתעניתא; עי' עירובין מ' ע"ב. 13) = ומפרכינן דאתי למיסדר (וכ"ה שם). 14) ירושלמי נדרים פ"ח: ה"א; וכל המאמר עד לבסוף התשובה נשמט במח"ו ונמצא בפע: צד ע"ז. 15) מח"ו סמ: נלקה בחסר ונשמט שם כל המאמר מן "כבשאר יו"ט" עד "דלא איפשר"; מח"ו הנדפס: אם אמר זמן וצ"ל: אין אומר' זמן. 16) = גבי מקדש (במח"ו הנדפס). 17) יומא ע"ג ע"ב.

פי' נ"ד

שאלה לה"ר יצחק ב"ר יהודה¹): ריאה שהיא עמופה כולה, וקורין אותה פולמנ"ארא²) ועולה בנפוחה ואין רוח יוצא הימנה אבל היא גדולה כמו³) נפוחה מאיליה, ויש בה מקומות קשין במשוש ונוקבין⁴) שם, ואינה מבצבצת ואין שם⁵) מוגלא ואף אינה יבשה באותו מקום. תשובה⁶): הריאה כשנוקבין אותה ואינה מבצבצת טרפה דאמ'⁷) אטום בריאה אי (מבצבין) מבצבין כשרה, ואי לא טרפה. ואותה⁸) שקורין פולמנ"ארא, היא ריאה שהיא נפוחה מאליה ודבוקה בדופן כלה או⁹) מקצתה וכשמפרקין אותה היא¹⁰) מרוקבת כל סביבה וכשנוטלין אותו¹¹) רקבובית מעל גבה היא יפה ושלמה מכל נקב, וזיא כשרה¹²).

פי' נ"ה

בברכות¹) העיקר והתוספות ובשלום עד בלי דיי, יבורך אחי²) משיב נפשי³) עין ימיני⁴) גדולי⁵), ר' פלוני⁶) בר' פלוני, אחי וביתו

נ"ד : תשובת ר"י זר"י לזן דודו ר' מנחם זר מכיר הוצאה נת"ר כ"י ח"י סי' ח' 423; תחל"ו סי' ע'; האורה סי' ס"ט 204; מעה"ג 87 לנסוף, וגשנית שס נתשו' 78; וסה"י לר"ת סי' שז"ט זכמה שינויים. וראה ר"ח עפשטיין זמחורתו, "שמעיה" 78.

נ"ה : תשובה זו [המיוחסת לרש"י] הוצאה זמעה"ג סס"י ז"ה ע' 95-96 זשס

נ"ד : 1) אולי צריך להוסיף כאן ע"פ הגירסא בתחצ"ו ובסה"י שם. [=מכו דודו ד' מנחם בר מכיר נ"ע]. 2) בסה"י: פולמינריא; במעה"ג: פלמוניריא; בתחצ"ו: פלמוטריא; בהאורה: פולסון [=פולמוזן] בל' צרפת העתיקה Pulmun 3) במעה"ג: כמו שהיא מאליה. 4) שם: ונוקבין אותה מכאו. 5) שם: ואין בסתימא מוגלא, בל' צרפת העתיקה Matier (ראה תחצ"ו שם הערה ב'). 6) במעה"ג: וששאלת על הריאה שנוקבין אותה וכו'. 7) צ"ל: [=ראמר רבינא, האי] אטום בריאה וכו', חולין ט"ז ע"ב. 8) במעה"ג שם: סוף התשובה נלקה בחסר. 9) בתחצ"ו שם: או חציה. 10) שם: היא מרוקבת על סביבה (האורה שם). 11) שם: הרקבובית שעל גבה. 12) שם: אבל אם יש אטום בריאה, וכשנוטלין באטום אינה מבצבצת, טריפה.

נ"ה : 1) מכאו וער, "ראשית" ליתא בפרדס; וראה [מלאכי נ': י']: והדיוקותי לכם ברכה עד בלי די. 2) וכוונת התואר, "אחי" הוא = ריעי או קרובי [ראה מבואי]. ולדעתי הוא = ר' מנחם בר' מכיר, תלמידו וקרובו של ר"י בר"י. 3) = מנחם משיב נפשי [איכה א': ט"ו]; וגם זה מעיר, שמנחם היה שם השואל. 4) זכריה י"א: י"ז. 5) ומכאו מכואר, שהשואל היה כבר גדול בחיי בן דודו ורבו; ויש להפלא ע"ז, דהרי ירענו שר' מנחם היה צעיר לימים וגם הצעיר בין האחים [ועי' צונץ, לט"ג 158, ומבואי]. 6) ה"ה ר' מנחם בר' מכיר, ולו ערוכה

וילדיו, ישמרכם שומר הברית והחסד⁷) לבנים לאלף דור כמותכם. ואני⁸) פלוני ופלוני אחי' משיב על שאילותיך הנעימים המפקחים והמרוים לב⁹) כל רואיהם:

שאלתי את פי רבותינו ישמרם יוצרם¹⁰) ויחיים ויברכם, ואמרו לי כמו ששגרתי¹¹), וגם אני מחלק זכותך שזכיתי אערכה לפניך: הן ראשית תבואתך¹²) טובה, ששאלת: על תרנגולת שחומה ונמצא שכבר היתה הירך שבורה במקום צומת הגידין. והנה¹³) העלתה ארוכה ונתרפאה¹⁴) היטב, שנדבקו שברים זה על גב זה, ונתרפאו¹⁵) והיו יפה יפה, וגם העור עלה וכסה מקום השבר. ועכשיו אם נחוש¹⁶) לצומת הגידין פן ניתקו בזמן שנשברה הירך, וצריך לבדקם אם הם¹⁷) קיימים או לא, או נאמר בחזקת קיימים הם, הואיל שעלתה ארוכה ולא נבדוק¹⁸). וגם עיינתה¹⁹) שהיו בה אשכול²⁰) בצים דקות כעדשה וכחרדל, ומברתה²¹) לומר אילו היתה מריפה לא הייתה יולדת ומשבחת, לפי שסגול²²) זה

פלוני ופלוני [צלי שמות השואל והמשיב]; וצ'ינויים רזיס ועלומים נפרדס [ד"ק ל"א ע"ד=ד"ו ס'י רכ"א =פע: 77 קנ"א-קנ"ג =כ"י פאריס 1974]. ואולי שיטתו נהלכה וגם סגנונו, שניהם מעידין עליו שהוא מר' יצחק בר' יהודה [ראה להלן אות 42, וגם אות 12] לר' מנחם בר' מכיר [=אות 2, 3, וגם 6] תלמידו וקרובו. אמנם לדעתו של ר"א עפשטיין [צמ"ע החדשי חלק כ"ג נל 714 וצלי שוס רחיה] קרוז לדאי הוא לנריך ליחסה לרש"י; ואין לו ידים מוכיחות לנריו. [ראה מנזא'י]:

תשובה זו; ואולי מענותותו הוא בעצמו כתב „פלוני“ בזמן שאסף כל התשובות לספרו „מעשה המכירי“, כי לא רצה לנלות את שמו [ראה מכוא למעה"נ דף י"א ומכוא'י]. (7) דברים ז': ט'. (8) =ר' יצחק בר' יהודה דודו [ראה דביר ח"ב צר 225 אות 74]; ובנוגע לקורבה זו יש כאן ארבע אפשרויות [ראה אפטוביצר, מכוא לראבי"ה ע' 371]. (9) אולי צ"ל: [=עיז] כל רואיהם [ישעיה ס"א: ט']. (10) ישעיה כ"ו: ג'. (11) ולשונו זה „ששנרתי“ אולי מעיר דתשובה זו נשלחה ע"י שליח, אע"פ ששניהם, השואל וגם המשיב, היו יושבים בעיר מננצא. [ואולי לא היה השואל שם בזמן ההוא]. (12) ראה ירמיה ב': ג'; ובטוי זה רניל כעין פתיחה לתשובות ר"י בר"י ממננצא [ראה מכוא'י], אמנם לא לתשובות רש"י. פרדס כ"י פאריס: ראשית תבואת טובה; פע: ראשית תבואת טובה. (13) פע: וכבר; [ועי' נחמיה ד': א'; ירמיה ל': ט"ז]. (14) שם: ונתרפאת היטב. (15) שם: וליתא בר"ק ובר"ו שם. (16) ולדעתו של הגר"צ [=ר' יצחק בן מרון הלוי] ותלמידו [=ר' אברהם בר' יצחק מנרבונא] אם נשבר העצם במקום צה"ג, ואפיל נתרפאה השבירה, צריך בדקה בצה"ג [ראה האשכול שם צד 56]. והשווה ס' האגודה, הלוי קצ"ט ע"א. (17) פע: וצריך לכודקם אם הם כולם או לאו. (18) שם: ולא נבדקה. (19) =בתוכה [וכ"ה שם]. (20) שם: שהיו בה ביצים דקות. (21) שם: ואמרתה אלו. (22) שם: שאשכול ושלל של בצים זה.

של בצים נדמה שנהיה⁽²³⁾ לאחר שנתרפאת שהרי דקין הן. אין לחוש כלל שמא ניתקו הגידין, דאחזוקי⁽²⁴⁾ באיסורא לא מחזקינן. דאילו הוה איכא⁽²⁵⁾ לקמן כד מיתברא⁽²⁶⁾ כרעא מעילוי צומת הגידין, וקא נפיק גרמא ועור ובשר חופין את רוב⁽²⁷⁾ עוביו ורוב היקפו, הוה אמרינן מדהא ריעותא חזינן ביה אע"ג דלא מטרפא⁽²⁸⁾ בהא, נעיין נמי לצומת⁽²⁹⁾ הגידין דלא אינתוק⁽³⁰⁾, והכי נמי אע"ג דלא נפיק גרמא לכר כלל אלא מתמשמש⁽³¹⁾ בידה דתבר מלגיו למשכא, אמרינן הואיל ואית ריעותא⁽³²⁾ בהאי עצם⁽³³⁾, אע"ג דלא מטרפא ביה דלא נפק לבר, אפילו הכי אמרינן ניבדוק דילמא אינתוק⁽³⁴⁾ צומת הגידין הוא⁽³⁴⁾, דהא ריעותא קמן בעצם, נחזי נמי לצומת⁽³⁵⁾. אבל הכא כי אתא⁽³⁶⁾ לקמן דכבר⁽³⁷⁾ איתברה ואיתבריא, שפיר [=איכא למימר⁽³⁸⁾] מדלא חזינן השתא ריעותא לקמן [בעצם, לא צריכנן⁽³⁹⁾ לפשפושי⁽⁴⁰⁾] למיבדק⁽⁴¹⁾ בתר צומת הגידין, דאחזוקי באיסורא לא מחזקינן.

ועוד לדעתי⁽⁴²⁾ שאפילו נשבר העצם לפנים⁽⁴³⁾ ואינו יוצא כלל לחוץ אין צריך לבדוק אחר צומת הגידין, שהרי דרך⁽⁴⁴⁾ העצם נוחה⁽⁴⁵⁾ להשתבר, לפי שהיה⁽⁴⁶⁾ דבר קשה, אבל הגיד והעור, שהוא דבר רך, אם אין⁽⁴⁷⁾ דוחק וחוזק דנתקו, אינו מתנתק⁽⁴⁸⁾. ועכשיו אנו⁽⁴⁹⁾ רואין שהעור לא נפסק, שהוא עלול, וכל שכן גיד⁽⁵⁰⁾ ודאי לא נפסק⁽⁵¹⁾, שאינו נוח⁽⁵²⁾ יותר להנתק: אבל הרב ר' מנחם הלוי⁽⁵³⁾ מצריך לבדוק⁽⁵⁴⁾,

(23) שם: נתחולל. 24) שם: איסורה. 25) = איתא לקמן [וכ"ה שם]. 26) שם: כר איתבר כרעיה. 27) שם: חופיו את עוביו [קרי: רוב עוביו]; ועי' שערי תשובה סס"י רפ"ה. 28) שם: דלא מיתרפא [קרי: מיטרפא]. 29) שם: בצומת הגידין. 30) שם: דלא אינתקו. 31) שם: מתמשמשא. 32) שם: ריעות. 33) שם: אינתקו. 34) שם: חסר שם. 35) = הגידין [וכ"ה שם]. 36) שם: כי אתי קמו. 37) שם: רסבר [קרי: =דכבר]. 38) = תיקנתי זה עפ"י פע: סוף ע' קנ"א. 39) שם: לא איצטריך לה. 40) [=בעצם]; וכ"ה שם. 41) שם: בצומת הגידים. 42) ודעתו של המשיב בעניו "בדיקת צומת הגידין" מתאים לשיטתו של ר"י בר"י בהלכה [ראה כ"י אומיר ב7, ותחצ"ו סי' ו', ומבוא שם דף כ"ר אות ז']; אמנם לא לשיטתו של רבינו שלמה יצחקי [והשווה מבואי]. 43) פע: תור הבשר [אמנם בס' האשכול, הוצ' אויערבאד, צד 57, איתא: ומקום שנבלעיו בבשר, אין להם רין צוה"ג]. 44) שם: שהרי העצם. 45) נוח הוא להשבר [שם]. 46) שם: לפי שהוא קשה. 47) שם: אבל לא בחוזק ובדוחק ובמתיחה. 48) שם: אינו מינתיק. 49) שם: שאנו רואין. 50) שם: כ"ש הגידים לא נפסקו. 51) שם שם. 52) שם: שאין נוחים להינתק. 53) שם: הרב רבינו מנחם מצריד; ראה מבואי; [ואין להזהות אותו עם ר' מנחם ב"ד מכיר]. 54) ראה טעה"ג צד 95.

כשנשבר העצם ממש מבפנים, אעפ"י שאינו יוצא לחוץ כלל. אבל בתרנגולת זו⁶⁶, כגון שלך, אינו מצריך⁶⁷ לבדוק, הואיל ונדבקו שבריה אחד⁶⁷ באחד, הואיל⁶⁸ ותרנגולת שלך העלתה ארוכה, דאידיבוק⁶⁹ גרמי להדדי, ומדאידיבוק⁷⁰ ברי לן דלא הוי תבריה, בדלית⁷¹ עור ובשר חופין את רובו. וכי תימא ודאי עצם הוה חופין⁷² את רובו, אבל מאן לימא⁷³ לן, דילמא⁷⁴ אינתיק גידי, הא נמי לא איכא למיחש⁷⁵, דהא חזינן דלא נתנוונה⁷⁶ ואזלה, דהא אשכחה⁷⁷ דהעלתה⁷⁸ ארוכה. וכי תימא⁷⁹ דילמא בהא אבר דלא מיטרפא ביה משכחה, דהיינו בעצם דהוי חופה את רובו, ולעולם אימא דאינתיק צומת הגידין. הא לא איפשר, חדא דאחזוקי איסורא לא מחזקינן אי לא הוי אתי לקמן כדאיתבר, וחד כי משכח' ובחד אבר נתנוונה ומטרפא. ועוד האי שיחלא⁸⁰ דידה מוכח דלא⁸¹ טעני ביעי⁸², דסגול דידה כחרדלא וכטלופחין⁸³, דהוי מיילדא ומשבחא, ולית ליה למיחש. והילכתא⁸⁴ בנקבה שאינה יולדת. וכן [אמר] אמימר⁸⁵ הני ביעי וכו' ⁸⁶.

ועוד הא מעשים בכל יום שנמצאות⁸⁷ תרנגולות לאחר בישולן⁸⁸ מידבקין שברי עצמותיהן וליכא דחייש⁸⁹. וכן שמעו וראו⁹⁰ בימי רבותינו⁹¹ אשר היו לפנינו :

(55) שם: חסר שם. (56) שם: צריך לברוק. (57) שם: ואחד באחד ירובקו. (58) שם: שהרי העלתה ארוכה. (59) כולו חסר שם. (60) שם: ומיד אירבוק. (61) שם: בלא. (62) שם: חפוי רובו. (63) שם: לימר לן. (64) שם: דלא אינתיק חד מן הגידים. (65) שם: ליכא למיחש [=למיחש]. (66) דהא חולין נ"ז ע"ב, וד"ס שם. (67) פע: אשכחנהו. (68) וכ"ה בפרדס כ"י פאריס; אמנם במעה"ג [כ"י גולדשמיט]: דהאעלתה [קרי: דהא עלתה ארוכה]; ולרעתו של ר"א אפשטיין צ"ל: דה(א)עלתה ארוכה. (69) מכאן ועד "ועוד" ליתא בפרדס. (70) כצ"ל לנכון; ובפרדס ד"ק: שיליתא; פע: הא שילחא [=האי שיחלא] דידה מוכח, דאי הוה טריפה בהיא שבירה. (71) שם: לא הוות טעינה ביעי כחרדלא וכטלופחין, (72) =אי הוי טריפה; ותיקנתי זה עפ"י פע: 152 [ראה מעה"ג סוף 96]. (73) וע' בר"ס חולין נ"ז ע"ב. (74) בכ"י: והיל[=כתא]; פע: וכי תימא הני ביעי הוו בא(?) מקמי הכי, ואינהו נמי אסירי. (75) שם: כדאמר אמימר; וראה חולין נ"ז סע"ב. (76) שם: על כרחי מרקטענה [קרי: מרקטני] כוליה, הא ודאי בתר הכי טענה להו. (77) שם: שנמצאו. (78) שם: (וקודם בישול), וקודם בישולן מודבקין שברי עצמותיה. (79) [=לשבר פסול]; פע: וליכא למיחש לשבר פסול. (80) שם: וכן שמעו בימי. (81) ז"ל [שם]. ועי' בס' האשכול, שם ע' 56, דאם חזר ונקשר השבר, קבלת הגאונים היא שאין אנו חוששין שיצא האבר לחוץ, שאם יצא לחוץ לא היה נקשר ונתרפא.

סי' נ"ז

[שיטת רש"י: כתב רבינו כי¹) נהגו העם לברך בר"ח²) על ההלל, אבל³] [=הוא] לא היה מברך כלל. ושאלתי את פיו והילך תשובת כתב-ידו⁴):

ששאל⁵) חתנו על⁶) יחיד הקורא הלל בימים⁷) שאין גומרין ההלל, אם חובה על הציבור⁸) [=לברך], מברך גם היחיד⁹): ואני¹⁰) איני

נ"ז: תשובת רבינו לחתנו [=ר"מ נר"ש מרומרוג] נתקשרה לאחר שנת 1070 והוצאה נזם: ששאל חתנו נס' הנייר (כ"י סמ: 60); ונשינויים רבים נמח"ו (כ"י סמ: 437 [=סי' רכ"ז 192, וגם סי' רמ"א 206] והתוס' נסופה: שלמה נר' יצחק; הגהות מרדכי (כ"י גולדשמיט) שנת פ"ג סי' ס"ט 437 נזם: שלמה נר' יצחק; האורה ח"ג נ"ט 200; אורה כ"י סמ: סוף א"ט 85 [=כ"י מ: סי' נ"ה =פר: ע' 26]; פרדס סס"י כ"ג [=פע: דף שמו"ט]; ונקיטור נמרץ נלו"ז ח"ג סי' תק"ה נזם: שכתב נתשובות נזם רש"י; ראני"ה ח"ג 646 [אות 2-4, וגם 647 אות 6] נזם: ורבינו שלמה השיב [ור"א אפטוניר העיר (גם אות 2) דבר שאינו מדויק, והלל היא תשובת רבינו לחתנו, וגם התוס' כאן: שלמה נר' יצחק]; סדור רש"י שכ"ז 160 [אונס רש"ג העיר שלא כהוגן (נהאורה 200 אות א') צה"ל: ולא נמלא נס' רש"י]; תוס' נרכות י"ד ע"א ד"ה: ימים; המנהיג (כ"י סמ: 923 [=סי' ל"ד מ"ד ע"ג] נזם: ורבינו שלמה הנרפתי ז"ל כתב; וזית האור לשד"ל ח"א כ"ד ע"א.

נ"ז: 1) כאן מתחיל במח"ו כ"י סמ: 2) שם: לקרוא את ההלל. 3) שם: אבל רבינו תנוח נפשו בצרור החיים לא מברך עליו. 4) שם: והילך [בנרפס: והא לד] תשובתו; אמנם הלשון „והילך תשובת כתב-ידו“ קשה להלמו מפני כמה טעמים [והשווה מש"כ באריכות במבואי, פרק ה' „לתולדות התשובות“]. ואולי צ"ל כאן: כתב ידי [וכוונתו לכתובת ידו של ר' שמעיה תלמידו]. 5) =אולי כוונתו לד' מאיר בר שמואל מרומרוג, שהיה חתנו של רש"י משנת 1070 והילך; מח"ו הנרפס: ששאלתם: מח"ו כ"י סמ: ששאל [בלי „חתנו“]; הגה"מ כ"י סמ: וששאלת 6) מח"ו כ"י סמ: ששאל על היחיד שקודא ההלל. ולשיטתו של רש"י כאן, פירוש יחיד הוא יחיד ממש, ולא ציבור שנקראו יחידים [ראה כל המקורות שציון אלבעק בס' האשכול ח"א 142 אות ד']. 7) המנהיג: בימים שאין גומרין אותו; מח"ו סמ: בימים שאינם משמונה עשרה של תורה; ובנרפס: בימים שאינם מ"ח של תורה; הגה"מ סמ: בימים שאינם מ"ח יום של תורה [תענית י"ח ע"ב]. 8) תיקנתי זה עפ"י שלשה כה"י שלפנינו. 9) שם: יברך גם היחיד; והשווה מח"ו סי' שי"ז; ולכל המקורות שציון רש"ה שם בהערות צריך להוסיף: ה"ג ד"ו 35, ד"ב 174, ריצ"נ ח"ב דף ה', הדביר ח"ב ע' 326. 10) מח"ו סמ: אבל אני מברך עליו [על הגליון: איני מברך]; ובנרפס: אבל אני איני מברך עליו; הגה"מ סמ: אבל אינו מברך עליו.

מברך²¹) [=עליו] כלל לא ביחיד ולא בציבור²²), דאינו אלא מנהג²³)
 דוכתא בידיה. ואמנהג²⁴) אין צריך ברכה. כדאמרינן²⁵) גבי ערבה שקיל
 חביט [=חביט] ולא בירך, קסבר²⁶) מנהג נביאים הוא: לפיכך אין²⁷)
 אני מברך אקב"ו לקרא את ההלל. אבל אני²⁸) מברך בא"י אמ"ה
 המהולל בפי עמו משובח ומפואר בשירי דוד עבדך²⁹) [=בא"י] מהולל
 בתשבחות³⁰). וכן מנהג רבי יעקב בר' יקר³¹):

סי' נ"ז

(רבי' יצחק¹) וכמה גדולים²) היו רגילין להתענות למחרת י"ה, מההיא

נ"ז: קטע תשובת רש"י זו לחתנו [=ר' מליר זר' שמואל מרומנו] שכתנה אחרי
 שנת 1070, הוצא נספר הנייר כ"י הסמינר דף 533, ולא מלאתי חזר לזה נספרי דני
 רש"י שלפנינו [והשווה מס"ו 381, סדור רש"י סי' ר"ד, פעו: רל"ד-רל"ה, לקה"פ
 ה' יוה"כ ושנה"ל סי' שכ"ג].

11) תיקנתי זה ע"פ כל המק"א. 12) מח"ו סמ: לא עם הציבור ולא ביחיד; הנה"מ סמ:
 לא עם הציבור ולא עם היחיד; מנהיג: דאין לברך ביחיד. 13) מח"ו סמ: לפי שאינו אלא
 מנהג; מנהיג: דאינו אלא מנהג. 14) מח"ו סמ: ומנהג אין צריך ברכה; ובנרפס: ואין
 מנהג צריך ברכה (וכ"ה בהנה"מ סמ:); ראבי"ה: כיון דבר"ח מנהג הוא, לא מברכין
 עליה; או"ז: דאמנהגא לא מברכין; מנהיג: דהל"ל ר"ח לאו ראוייתא, ואמנהג לא מברכין.
 15) כ"ה ג"כ במח"ו סמ: [=סוכה מ"ד ע"ב]; ובנרפס: כדאמרי' בסוכה פ' לולב [=וערבה];
 או"ז: כהוא רפ' לולב וערבה. 16) כ"ה ג"כ במח"ו סמ: ובראבי"ה; וצ"פ =סכבר [=ערבה]
 מנהג נביאים הוא; מנהיג: אלמא סכבר ערבה וכו'; או"ז: איבו וחזיקה בני ברתיה דרב
 הוו יתבי קמיה דרב, אייתו ערבה, שקל חביט, חביט ולא בריר, קסבר ערבה מנהג נביאים
 הוא. 17) הנה"מ סמ: לפיכך אין מברך אשר קרשנו כו'; מח"ו סמ: לפיכך אינו מברך
 עליו אקב"ו; ובנרפס: לפיכך אינו מברך עליו כו'; מנהיג: ואמנהג לא מברכין; או"ז: הא
 למדת, דאמנהגא לא מברכין. 18) הנה"מ סמ: אבל אני מברך עליו כו'; מח"ו סמ: אבל
 אנו מברכין עליו. 19) שם: דוד עבדך. 20) נייד סמ: המהולל בתשבחות; הנה"מ סמ:
 ער מהולל בתשבחות [והשאר חסר שם]; מח"ו סמ: ולאחריו יהללוד; ובנרפס: ולאחריו
 יהללוד כדרכה. 21) ושם הגירסא להיפך: ולא שמעתי, כי לא דקדקתי ברבותיי; ובנרפס:
 ולא שמעתי יותר, כי לא דקדקתי מדבותיי; ובס' הנייד סמ: מוסף לבסוף: ור"ת ז"ל אומר
 דיחיד מותר לקרוא הלל, שהרי בבני בבל ק"ל וכו' היה מנהג, ומברכין אמנהג כו'. כלו
 רברי רש"י ור"ת עכ"ל:

נ"ז: 1) =ה"ה ר' יצחק בר' אליעזר הלוי מוירמיישא [פרדס סי' קפ"ב =פע: דף ד"ד;
 אמרכל כ"י סמ: 52; מח"ו כ"י סמ: דיש 1283; מדרכי סוף פ' יוה"כ; שבה"ל שם; לקה"ס
 שם]. אמנם במח"ו הנרפס 381, ובספר אמרכל כ"ג ע"ב הוא ר' יצחק בר' יהודה ממנצא.
 ולפ"ד ע"פ ששה עדים יקום דבר, שהוא לר"י הלוי. 2) =ה"ה ר' יהודה בר' ברור
 ותלמידיו. ולכל מה שהעירותי ע"ז באדיקות בס' מנהגים דבי מהר"ם ב"ב 57 אות ה' צריך
 להוסיף: או"ז סס"י רפ"א, ראבי"ה ח"ב 659, ס' אסופות כ"י לונדון דף צ"ו ע"א, וס'
 הנייד שלפנינו.

דרבא (°) דאישתכח כוותיה. וא"כ אין לאכול בלילה הראשונה (°) ולא לעשות מלאכה).

ורבי [נז] שלמה כתב בתשובה לחתנו (°) : כי אין (°) נכון לעשות, דאין אנו בקיאים בקיבוע (°) דירחא, ואין נכון לעשות כלל : לשון רש"י עכ"ל :

סי' נ"ח

ושאל לפרש (°) גת וגרגותני ובור. גת הוא שעוצרין בה החרצנים (°). ובדורות הראשונים היו דורכין בו ולא לגיגית (°). וגרגותני הוא סל שהוא תלוי (°) לפני קלוח הצנור מן הגת והיין נופל (°) לתוכו מן הגת (°) ומסתנן (°) ויורד לבור (°) שהוא עשוי (°) תחתיו שהיין זב בתוכו. ובמקומותינו (°) אין בור, אך כלי נתון תחת הצנור והוא הבור. והלכה

נ"ח : אור"ה כ"י מרזכר סי' קנ"ו ל"ה א' וז' [=כ"י וינל סי' ק"ס =וליתא ככ"י הסמינר =פר: ספר רש"י סי' ג' דף קמ"דקמ"ט]. וזנוגע לזקיאות רזינו זענין מכשירי היקצ זגלילות שמפניא השווה מש"כ זרלינר זסה"ז "תהלה לדוד" ע' 275-273 :

8 קרי: [=דהוה יתיב תרי יומי בתעניתא]. ר"ה כ"א ע"ב. ועי' מה שהעיר ע"ז רש"ה במח"ו שם אות ט'. 4) אול"י צ"פ = [השנייה]. ובס' מנהגים הנ"ל איתא: ואותם העושים כן וכו' לא יאכלו כלילה שנייה וגו' כיון שקבלו עליהם לשם י"ב, כל רין י"ב עליו. 5) אול"י הוא ר' מאיר בר' שמואל מדומרוג, תלמידו של ר' יצחק הלוי מוירמיישא. ומה אול"י נזכר להחליט דתשובה זו נכתבה אחרי שנת תת"ל, דבשנת 1070 הוא היה כבר חתנו של רש"י [וראה מבוא לראבי"ה 360]. 6) ובירושלמי [חלה פ"א: ה"א, והובא באו"ז שם] מביא מעשה דהעושה כן יש בו סכנת נפשות. אמנם בפרדס שם איתא: ואם איפשר לעשות כן יפה לעשות, [ועי' פסקי רקנטי קנ"ז, מטה משה אות תתפ"ט]. 7) אמנם ר' אשר בר' שאול מלונ"ל מחליט בספר המנהגות שלו [ספרו של ראשונים, אסף, עמ' 146]: דאנו ידעינן בקביעא דירחא. והובא בשם: כתב הר' אשר ז"ל בא"ח ח"א ע"ז ב', ובכלבו ריש סי' נ"ב. וראה פסחים נ"ד ע"ב, ור"ח ותוס' שם ד"ה: לקביעא דירחא. אולם האו"ז שם מביא טעם אחר: הייתי אומר לא טוב עושים, שאני אומר שאין לעשות כלל מפנייהסכנה.

נ"ח : 1) ע"ז נ"ו ע"ב: פירש"י שם ד"ה: גרגותני, ושם נ"ה ע"א ד"ה: מה שבבור. 2) בכ"י וינא: חרצנים בה. 3) שם: בניגית. 4) פירש"י שם: הוא סל גדול שקשור בצינור. 5) שם: והיין יורד מן הצינור לתוכו ומתוכו לבור. 6) בכ"י וינא: מן הגת לתוכו. 7) שם: ומצטנן: פירש"י שם: כדי לסנן היין מזגין וחרצניו. וראה האשכול ח"ב צד 63, או"ז פסקי ע"ז סי' רט"ו [פר: בהערות שם]. 8) השווה לעיל אות 1. 9) ליתא בכ"י וינא. 10) ראה מבואי.

כרב הונא דאמר²¹) משהתחיל לימשך נעשה יין נסך. ואין הדבר אמור²²) אלא במקום שדורכין בגת שהוא תחילת ביאתו לתורת יין²³), אבל במקומנו²⁴) משנדרך בגיגית²⁵) שם יין עליו לפי המנהג²⁶) אבותינו: ועל כמולו בששים למה שאל²⁷), וכי מין כמינו במיל. וגם המשנה²⁸) שונה יין ביין במשהוא²⁹), וגם האמוראים³⁰) לא נחלקו אלא בשאינו מינו. ואין חילוק בין³¹) יין נסך לסתם יינם³²) לכל דבר, אלא שהתחילו להקל³³) בו לענין היתר הנאה לפי שאין הגוים³⁴) שבמקומינו מנסכים יין לעבודה זרה:

יחי חתני ר' מאיר לעד עם בתי והילדים³⁵) ינוכון בשיבה ושלוש³⁶):

סי' נ"מ

[וזאת השיב ר' רבנו שלמה בר' יצחק ז"ל לחתנו¹) רבי' מאיר אבי²) הרבנים ז"ל³), אשר היה⁴) בגרמאיזה בעת⁵) פלוגת הריאה]:

נ"מ : אגרת רש"י זו [נלי נוסח מכתנו של ר' מאיר חתנו] נכתבה לחתנו ר' מאיר בר' שמואל [מרומרוג] לוירמיישאל סמוך לשנת 1070 [ונעתקה כחן ע"י ר' שמועה תלמידו לאחר ש' 1120 עם הוספות שלו נראשה ונסופה, ושמתי אותן לנדן נסוגריים]; והוצאה נכ"י אדלר [כעת נסמינר] קונץ 2717. 77 קל"ו ע"ג 3 [הדגיר ח"ג 238 = מצולא לראני"ה 401, ושם ע' 363, וגם 364]:

11) ע"ז נ"ה ע"ב, פירש"י שם ר"ה: שהתחיל לימשך; ואו"ז ע"ז סי' רי"ג. 12) ליתא בכ"י וינא. 13) השווה פריימן שם הערות ז' וח'. 14) שם: במקומותינו. 15) שם: הגיגית. 16) אורות מנהג זה ראה מבואי, וגם או"ז ע"ז סי' רי"ג בשם רשב"ם, וס' אמרכל על ה' יי"ג [בס' היוכל, "לדור צב"י הופמן] צד 18. 17) בכ"י וינא: בששים שאל מין במינו. 18) ע"ז ע"ג ע"א. 19) ליתא בכ"י וינא. 20) שם ע"ב. 21) בכ"י מ: ביין נסך. 22) אמנם ר"ת ור' מאיר אביו היו מחמירים בסתם יינם [ראה תוס' ע"ז נ"ז ע"ב ר"ה: לאפוקי; ותשובת ר"ת באו"ז סי' רט"ז; פר: בהערות שם]. 23) אמנם רעתו של רש"י לא היתה נוחה מקולא זו [ס' האורה ע' 148]. 24) ראה מבואי ופסקי רש"י בתשובותיו להלן. 25) זוהי בתו הבכירה יוכבד ובניה. וראה מבואי וגם נליון רש"י בשבעון, "במישור" צד י"ח. 26) בכ"י וינא: ובשלוש.

נ"מ : 1) מאמר מוסגר זה מקיף רברי רבינו שמעיה תלמידו של רש"י לאחר שנת תת"ף [1120]; ולכל המקורות שציינו שם הח' אפסוביצר ומרמורשטיין צריך להוסיף: ספר הנייר [כ"י הסמינר] א"ל 71. 2) והוא היה כבר חתנו לפני שנת 1070 [שם 360]. 3) = הוא תואר הכבוד והחשיבות, שר' שמעיה משתמש בו כאן וקורא את ר' מאיר בר' שמואל. 4) = רבי' מאיר ז"ל אבי הרבנים; ברכת המתים שלפנינו מעידה, שר' שמעיה העתיק את רברי רש"י לאחר שנת 1120 [זמן פטירתו של ר' מאיר]. 5) ורש"י כתב לו לוירמיישא בזמן שר' מאיר היה שם סמוך לשנת 1070 [ראה לעיל אות 2] [ולא בין שנות 1070-1090, לפי שרבותינו כבר לא היו אז בין החיים]. 6) קורם שנת תת"ל.

אני שלמה אהובך מודיעך כי לא חזרתי כי ולא אחזור⁽⁷⁾ בי, ולא נתישבו לי דברי⁽⁸⁾ רבותי, ולא השיבו על דברי כי אם מן השפה ולחוץ, ועדיין אני מוסרם⁽⁹⁾ לצנועים: ואם לא מפני הצרה⁽¹⁰⁾ הגדולה אשר הורעה⁽¹¹⁾ בינות[נו] הייתי⁽¹²⁾ שונה להם אע"פ שלא ישמעו. ואמנם אני נתלה באילן גדול רבי' יעקב⁽¹³⁾ בר' יקר. ואף כי לא שמעתי⁽¹⁴⁾ מפיו דבר זה, מ"מ לבי וסברתי והכנתי מפיו יצאו. ואף הם לא מפי השמועה, ואף לא מראיות התלמוד, כי אם מהבנת לבם⁽¹⁵⁾. ולו ישיבוני דברים הנראים⁽¹⁶⁾ ואשוכה לי⁽¹⁷⁾. אבל קשה לי⁽¹⁸⁾ לאכד ממונם של ישראל על דבר זה הכרור והראוי מכמה ראיות להתיר עכ"ל:

[בא⁽¹⁹⁾ וראה תוקף האריה רש"י ז"ל. ונמוקו עמו, כחא דהתירא עדיף טעמו: עכ"ל רבי' שמעיה⁽²⁰⁾ מוטרי במחזור שלו⁽²¹⁾]:

סי' ס'

וזאת תשובת רבינו שלמה: יבושר שלום
 (או"ו ח"א תי"א)
 ובתשובה אחת כתב: לא קבלתי שום חילוק בין ספיקות ריאה לשאר ספיקי. כיון דסמכינו ארובה נבי ראשה של עולה ושכירת עצם בפסח
 וזאת תשובת רבינו שלמה: יבושר שלום
 (כ"י גולדשמיט) חולין ריש פ"א סי' רנ"ו 1267-1271 [=וזכרה נקלור צמרדכי חולין (ד' אח"ד) סי' תק"פ] נשם: וזאת תשובת רבי' שלמה; ונשינויים ענוונים ככ"י אלרר סי' 2717 1333-1344 [=הדגיר ח"ג 234 =מנזל לראני"ה 400]

פ': תשובת רש"י לרצו ר"י סגן לוי הוצאה צליונותה צהגהות מרדכי הגדול (כ"י גולדשמיט) חולין ריש פ"א סי' רנ"ו 1267-1271 [=וזכרה נקלור צמרדכי חולין (ד' אח"ד) סי' תק"פ] נשם: וזאת תשובת רבי' שלמה; ונשינויים ענוונים ככ"י אלרר סי' 2717 1333-1344 [=הדגיר ח"ג 234 =מנזל לראני"ה 400]

(7) והוא מעיר, כי רבינו היה עומד על רבריו ומחזיק ברעתו. (8) ה"ה ר"י בר"י ור"י בר"א הלוי, שהיו אז בין החיים, ורבינו שלמה לא נמנע או מלחלוק עליהם בכמה עניינים, שרבריהם לא התאימו לסברתו. (9) [=אלא] לצנועים; נייד (כ"י סמ:); ואין מפרסמין אלא לצנועין. (10) ומה היא הצרה הנדולה אשר רכאה נפשו? ואין כוונתו לנזירות תתנו [1096], שהרי דבותיו כבר לא היו אז בין החיים משנת תת"ל [1070]. (11) לשון זה מורה על אסון פרטי שקרה לו במשפחתו [שם ריש עמ' 402]. (12) ראה לעיל אות 7. (13) ורבו הראשון לא היה אז בין החיים משנת 1064. (14) והשווה ס' אסופות (כ"י לונדון) 130; או"ו ח"ב סי' ק"מ 75; ועוד [ראה מבואי]. (15) אולי צ"ל: [=אמרו זה]; וראה סנהדרין פ"ח סע"א, יבמות צ"ז ע"א. (16) [בעיניהם]; וראה ברכות ל"ג ע"ב. (17) במדבר כ"ב: ל"ד. (18) וגם הוא מעיר על תכונת רוחו של רבינו. (19) ראה לעיל אות 1. (20) וכ"ה ככ"י אלרר שם 65 [מבוא לראבי"ה סוף ע' 414] [וצריר להגיה שם: ס"ה ע"ב]. (21) ובלתי נמצא לפנינו במח"ו הנרפס [רק ככ"י סמ:], ראה מבואי, וגם מאמרי, הוספות ותקונים למחזור ויטרי של ר' שמחה.

ס': (1) נחמיה ז': ב'. (2) =יכין שמו [מלכים א', ז': כ"א]. ועיין ברכות כ"ח ע"ב.

ואליה תמימה. ה"נ סמיכנו אטריפה
היכא דלא אפשר. ואי נטיעה מקטע
דגליהון דקצבייא, היכא דלא הוציאו
דיאה וטריפות שלה מיד סופו ליגלות,
יש לו להמתין מעט שמא כשיוציא
דיאה יהי' שום טריפות. וזה שאכלה
קודם, נגלה למפרע שאכל טריפה. אבל
היכא דלא אפשר ואין סופו ליגלות,
לא נתזקנה בטריפות. עכ"ל:

ובתשובה אחת כתב: יתן מורינו
לב להורות [=להורות] לעברו.
מקובלני הלכה דרווחת היא הלב בהמה
טריפה אסור, כאותה ששנינו כשירה
שינקה מן הטריפה [קיבתה] אסורה
מפני שכנוס במעיה. ומה יאמר מורי
על זאת, אם שעה אחת קודם שחיסה
אכלנו חלבה ולא נחוש לספק סדכי
דיאה שלה [=ועכשיו מפני שנשחטה,
נאסרה חלבה]. למדנו מכאן היכא

על³ (אודות הטלה⁴) שנשחט כראוי
ולא⁵ (בדקן, והוציא⁶) בני מיעיו
והתיר⁷ המתיר. ובא מעשה לפני⁸ ר'
מאיר⁹ ואמר. ואיני חלוק¹⁰ על ישיבתו,
אך¹¹ תורה היא וללמוד אני צריך¹²
כי¹³ הוריתי להיתר. וחלילה¹⁴ להצדיק
האוסרין ולהחזיק עצמי¹⁵ בשגגת תלמיד
עולה זדון, או כאוכל טריפה בספק, עד
יבא אלי רבד¹⁶ ממורי: ואם¹⁷ באת
להחמיר על בני המקום משום¹⁸ פרצותא

זשס: ונחלק עליהם התיר הגדול רש"י ז"ל וכתב לר"י סגן לוייה (והתום נסופה:
ושלום שלמה זן ינחק); ונשינושים רזים נפרדס סי' רכ"ח [=פע: דף קסט-
קע], ונס' הנייר (כ"י סמ:) ס"ח ע"ז [=צית תלמוד ה"ז 296], ונאו"ה (כ"י מ:;
וליתא נכ"י סמ: שס) [=נרלינר נמנול למח"ו 174-175], ונחסירות נשנה"ל
ה"ז (כ"י חק:) סי' כ"ז [=הסגלה שנה ח' ע' 42 = קצור שנה"ל ה"ז (כ"י
סמ:) סי' כ"ה ח"א] זשס: תשנות ר' שלמה זל"ל; ונקינור נמרן נאו"ז ח"א סי'
תי"ח 1153 זשס: ונתשנה אחת כתב [ושם נזכרו שתי תשנות רש"י לר"י הלוי
ונתקלרו שתייהן; ראה מנול]:

3) או"ה: כבוד שבע מנות מאת המלך [נגד] מורי רבנו יצחק הלוי [מאת] הקטן שבתלמידים
שלמה בר יצחק ז"ל; אשר לקחה אזני שמץ ממנו, על רבד שה אחד שהוציאו הריאה לחוץ
בלא בדיקה וכו'; כ"י אק: וגם פע: על אחד ששחט בהמה אחת ושגג השוחט ולא ברקה
והוציאו הריאה לחוץ [כנראה שנתערבו כאן שתי תשובות רבינו לר"י הלוי; והשווה או"ז
1153]. 4) נייר: על רבד שה ששחט [ו] כראוי. 5) שם: ולא נברק השה (=או"ה).
6) והוציאו [ו]; שם: והוציאו הריאה לחוץ [במקום „בני מיעיו“]. 7) והתיר [ו].
8) או"ה וגם נייר: לפני מורי. 9) אולי הוא =ד' מאיר בר' שמואל, אבי הרבנים
בוירמיישא [ראה להלן]. 10) שם: ולא לחלוק על ישיבתו באתי. 11) שם: ותורה היא.
12) [=ואת חטאי אני מזכיר היום ולא אכחד מאדני] (וכ"ה שם). 13) [=מעשה בא
ידי ו] הוריתי להתיר (שם). 14) מכאן ועד „ממורי“ חסד במס"א. 15) שם: ושגגת
תלמוד עולה זרון [ראה ב"מ ל"ג ע"ב]. 16) [=רבד]. 17) שם: אשר אם רעת מורי
להחמיר; כ"י אר"ר: אם להחמיר בא מו[ר]י; ור"א אפטוביצר [במבוא לראבי"ה סוף דף
400] העיר שם רבד שאינו מדויק, דהלשונו „אם להחמיר“ אינו התחלת התשובה כ"א בכ"י
אר"ר בלכר. והמליו „וזאת תשובת“ — ער „ואם להחמיר“ ליתא שם. 18) שם: משום פריצות.

דלא אפשר סמכינן ארובה. ורמי בר
חמא חומרא בעלמא דבר [=הוא]
ברבר שסופו לינלות מיד, ולא נחלק
שום אדם על רב הונא.

ושמעתי שהשיב רבינו: לא אתמר
דרב הונא אלא אשר ספיקות אפשר
לומר כן, והא ריעותא מינה גמרינן,
דאיבעי לן היכא דמשמשא ירא
דטבחה ונקבה ריאה, תלינן או לא
תלינן. וקבעינן הלכתא דתלינן, דהא
תלינן בזאב. ומה התם דאשתכח
ריעותא תלינן, משום דמשמשא ירא
דטבחה ולקולא. היכא דהוציא עכו"ם
או ישראל ומשמשו בה ידה דטבחה
בכולהו [=מבעיא]. ומה לי ממשמש
[=בכולהו ומה לי ממשמש] כמקצתה.
וכש"כ היכא דלא אשתכח בה ריעותא.
ועוד אם בא זאב ונטל את הריאה
מי לא תלינן בו. הא אמ' בא זאב
ונטל את בני מעיה, וריאה בכלל,
ומה לי זאב ומה לי ארם.

עכ"פ:

דעבדי¹⁹) טבחי, או משום²⁰) דקיימא
לן בני מדינה²¹) דלא גמירי ככותאי דמו,
אך²²) טוב לעבדו. ואם²³) כיון הלכה
לאסור ונותן מעם לדבריו, על זאת²⁴)
[=אוכל בשרי] בשיניי: ואביא²⁵) ראיות
וטעמי היתר²⁶), שלא קבלתי²⁷) שחילקו²⁸)
חכמים בין²⁹) ספק סירכי ריאה לספק
נקובי האם³⁰) ופסוקי חוטין³¹) ונקובי
דקין. דכי³²) איבעיא לן מנא הא מילתא
דאמור רבנן³³) זיל בתר רובא, ברובא
דליתא קמן. ואהדר³⁴) למיפשט אתיא
מראשה של עולה ומשבירת עצם בפסח
ומאליה תמימה. ופרכינן³⁵) דילמא פלי³⁶)

19) שם: ושכחי; כ"י ארלר: דעבר טבח. 20) שם: או משום דלאו בני תורה נינהו
21) פסחים ריש נ"א ע"א; כ"י ארלר: כיון דלא נמירי; ועי' פירש"י שם. 22) ותפס
לשונו הכתוב [תהלים ע"ג, א']; כ"י ארלר: אז טוב אל עברו; או"ה או תנות דעתי.
23) שם: אך אם מן ההלכה כא לאסור; או"ה: אך אם בראייה אסרו. 24) ולרעתי צ"ל:
[אשא בשרי] בשיניי (עפ"י איוב י"ג: י"ד); כ"י ארלר: על זאת אשתוסם, אוכל בשרי
בשיניי [=בשיניי]. 25) שם: ומה אביא ראיותי; פע: ואלה דברי מורי ולשונו, וכו' שלח
לפניהם, מה אביא ראיות [והלשונו], מה אביא ראיות" הוא התחלת התשובה בשבחה"ל
וכפרדס שם]. 26) שם: וטעמי היתר שבידי כמה וכמה לפני מורי; שבה"ל: טעמי היתר
שבידי לפני מורי. 27) ממנו; שם: כי הרבה [ראיות] הבאתי ולא הועילו, כי לא
קבלתי בשום מקום; פע: כי הרבה [=ראיות] הכיאו ולא הועילו, כי לא קבלתי ממנו
[שום] מקום; או"ה: כי כמה ראיות הבאתי לפני ר' ולא הועילו, כי קבלתי ממנו.
28) שם: שיהלקו רבותינו; פע: שחלקו רבותינו; שבה"ל: כי לא קבלתי ממנו שום חילוק;
או"ה: כי בכל מקום שחלקו רבותי[נו]. 29) שבה"ל: בין ספיקי ריאה; פע: בין ספק
ריאה. 30) שם: קרום של מוח ורקין; נקובי הרקין וקרומיו; שבה"ל: לשאר ספקות;
או"ה: ובתשובה אחת כתב: לא קבלתי שום חילוק בין ספיקות ריאה לשאר ספיקי. 31) שם:
ופסוקי חוט השררה; פע: ופסוקי חוט [קרי: השררה]; או"ה: לספק נקובי הרקין וקרומין
וחוטין. 32) שם: וכי אבעיא להו (וכ"ה בפע: וכאו"ה). 33) חולין י"א ע"א; פע:
ברובה דליתיה קמן זיל בתר רובה; שם: זיל בתר רובא [=ברובא] דליתיה קמן; או"ה:
זיל בתר רובא [והשאר חסד שם]. 34) שם: ומהדר לאתוייה מראשה של עולה; פע:
ומהדר למיפשטה מדישא של עולה ומשבורת העצם דפסח; או"ה ושבה"ל: כיון דסמכינן
ארובה נבי ראשה של עולה, ושבירת עצם בפסח ואלי' תמימה, ה"נ סמכינן אטריפה היכא
דלא אפשר; או"ה: ומסיק בהדי' דסמכינן ארובא כשאר טריפות היכא דלא איפשר
35) שם: [ו]פרכינן בכלהו; פע: ומפרכינן בכלהו[=]. 36) שם: דלמא דפלי לה ובריק;
פע: דילמא דעייל וכריק ליה [ראה ר"ס שם].

ליה ובדיק ליה, פסח³⁷) נמי דילמא מנח³⁸) גומרתא עליה. אלמא³⁹) כי איכא לספוקי ארובא, בכולהו⁴⁰) נמי איכא לספוקי, וכיון⁴¹) דסמכי ארובא בשאר טריפות, בריאה נמי היכא דלא איפשר, כגון⁴²) שכבר הוציא הריאה לחוץ, נסמוך⁴³) נמי ארובא ונימא רוב בהמות כשירות הן: ואי משום⁴⁴) דרמי בר אבא, דאמר בפ' ⁴⁵) אין צדין נטיעה⁴⁶) דערלה מקטע לחון דקצביא, התם⁴⁷) ממתין ג' שנים של ערלה והדר ברביעית אוכל, והכא לא ימתין עד שיבדוק. הני מילי לכתחילה, כגון דעדיין⁴⁸) לא הוציאו הריאה לחוץ ויכול להמתין⁴⁹) ולברר אם יש בה טריפה, נראה אותו מיד, וכיון⁵⁰) דסופו ליגלות, ימתין⁵¹) מעט. שאם יאכל תחילה ואח"כ יוציא הריאה ונמצא טריפה, נמצא שטריפה [=אכל⁵²]). אבל אם הוציאו ריאה זו דלא⁵³) איפשר לידע ואין⁵⁴) בסופו ליגלות, לא החזיקה רמי בר חמא⁵⁵) בספק⁵⁶) [=טרפות] מעולם: וע"ז⁵⁷)

37) שם: וגבי פסח נמי (וכ"ה בפע:). 38) שם: דמטי גומרא עליה. 39) שם: דלמא איכא לספוקי; פע: אלמא איכא לספוקי ולא סמכינן ארובא. 40) פע: בכולהו. 41) שם: וכיון [=וכיון] דסמכי ארובא בשאר טריפות, גם אריאה היכא דלא אפשר [ר] נסמוד; פע: אריאה נמי [=היכא] דלא איפשר ניסמוד. 42) מכאן ועד "כשירות הו" ליתא בטק"א. 43) עיין לעיל אות 37. 44) שם: ואי משום נטיעה; או"ה: ואי משום חצבא. 45) ביצה כ"ה ע"ב. 46) שם: נטיעה מקטעת רגליהו דקצביא; או"ה: חצבא ומקטעא רגליהו דקצביא; שבה"ל: נטיעה מקטעא רגליהו דקצביא; פע: נטיע מקטע רגליהו דקצביא. 47) מכאן ועד "כגון" חסר בטק"א. 48) שם: היכא דלא הוציאו הריאה [=לחוץ]; או"ה: היכא דלא הוציאה הריאה והוא לפנינו. 49) שם, ואו"ה: וטרפות שלה נראה מיד; שבה"ל: וטרפות שלה יראה מיד. 50) שם: וסופו להגלות; שבה"ל: וסופו לגלות [=להגלות]. 51) שם: יש לנו להמתין מעט. 52) תיקנתני זה עפ"י הסברא; שם: שמא כשיוציאה [=לחוץ] ימצא בה סמני טרפה מיד, וזה שאכל קודם לכן, נגלה הדבר למפרע שאכל טרפה; או"ה: שמא כשיוציא הריאה ימצא בהו ספק טריפה. 53) או"ה: אבל היכא דלא אפשר (וכ"ה בשבה"ל). 54) שם: ואין סופו להגלות. 55) או"ה: לא נחוינא [=נחזיקה] לספק טריפה לעולם; שבה"ל: רמי בר אבא; פע: (ראי בר אבא); ודח"י עהרנרייד [שם] אות קמ"ח] שגה ברואה וכתב: סגרתני אלו ג' תיבות דבלתי מובנים כו'. ובראי צ"ל: לא החזיקה [=רמי] בר אבא. 56) שבה"ל: לספק טריפות מעולם; פע: בתורת טריפה לעולם. 57) שם: ולשתי ראיות אלו, אשר אכתוב לפניו, יתן מורי אל לבו להורות לרברי עברו, כי מקובלני ממנו; פע ושבה"ל: יתן מורינו לב להורות לפני עברו, מקובל אני [ממנו]; או"ה: יתן מורי אל לבו אשר קבלתי ממנו; או"ז: ובתשובה אחת כ[תב]: יתן מורינו לב להורות לעברו, מקובלני [=ממנו] והלכה רווחת היא [ונראה שהלשון "ובתשובה אחת כתב לא קבלתי שום חילוק בין ספיקות ריאה לשאר ספיקי כו' עכ"ל, ובתשובה אחת כתב יתן מורינו לב להורות לעברו כו' ומה לי זאב ומה לי אדם עכ"ל", מעיר בלי שום ספק דיש כאן שתי תשובות לפנינו מרבינו שלמה לרבו השני ר"י הלוי, ורש"י "העתיק בתשובתו השניה כמה לשונות מתשובתו הראשונה"]; והשווה מבואי, וגם מבוא לראבי"ה דיש ע' 407 סוף אות 45.

מקובלני ממך הלכה רווחת⁽³⁸⁾ חלב [=בהמה] טריפה⁽⁶⁰⁾ אסור, כמו ששנינו⁽⁶⁰⁾ כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה, מפני שכנוס⁽⁶¹⁾ במעיה. וזה תימא⁽⁶²⁾, אם⁽⁶³⁾ שעה אחת קודם שחיטה אכלנו את חלבה [=ולא]⁽⁶⁴⁾ חששנו לספק סירכי⁽⁶⁵⁾ ריאתה, וכי⁽⁶⁶⁾ [=מפני] שנשחטה והוציא הריאה בלא בדיקה, נאסר⁽⁷⁾ חלבה ונחזיק⁽⁶⁸⁾ בה ספק איסורא⁽⁶⁹⁾ ולמדינו⁽⁷⁰⁾ רבינו מכאן, דהיכא דלא איפשר לאדם⁽⁷¹⁾ לבדוק, סמכינן⁽⁷²⁾ ארובא⁽⁷³⁾. ודרמי בר חמא⁽⁷⁴⁾ חומרא בעלמא הוא, ודווקא בדבר⁽⁷⁵⁾ שסופו ליגלות מיד ולא נחלק [=שום] אדם על רב [=הונא]⁽⁷⁶⁾:

ושמעתי שהשיב רבינו [=דלא]⁽⁷⁷⁾ אמר רב הונא, אלא⁽⁷⁸⁾ כגון בא זאב ונטל את בני מעיים, והם⁽⁷⁹⁾ שאר ספיקות חוץ מריאה. וכי⁽⁸⁰⁾ איפשר לומר כן, הא ספק ריעותא⁽⁸¹⁾ מריאה גמרינן. דאיבעיא להו אי אינקוב⁽⁸²⁾ ריאה היכא דמשמשא ידא דטבחא [=מהו]⁽⁸³⁾, תלינן או

(58) = והלכה רווחת היא בישראל (וכ"ה בכ"י אר"ל); פע: והלכת[א] רווחת היא [=בישראל].
 (59) שבה"ל: שחלב בהמה טרפה אסורה. (60) שם: כאותה ששנינו: חולין קט"ז ע"ב [וכן צריך להגיה: קט"ז ע"ב במקום "קט"ו] (הדב"ר ח"ב 284 אות 6). (61) או"ה: במעיים.
 (62) שם: ומה יאמר [=מורי] על זאת (וכ"ה בכ"י אק:); פע: ומה יאמר מודינו על זאת.
 (63) שם: אם כהרף עין קודם שחיטה; או"ה ופע: אם שעה אחת קודם שחיטתה. (64) תיקנתי זה עפ"י מק"א. (65) או"ה: לספק טרפות הריאה; שם: לספק סרכי ריאה. (66) שם: ועכשיו מפני ששחטה נאסרה; או"ה: ואם מפני שנשחט נאסרה. (67) שבה"ל: נאסרה [בלי המלה חלבה]; פע: נאסרה [=ה]. (68) או"ה: והחזיק בה ספק; פרדס: וחזיק בה ספק איסור. (69) או"ה: ספק [=איסור]. (70) שם: זה רחוק מאד, ולמרנו מכאן; או"ה: זאת איני יודע, [ו]למרנו מכאן. (71) ליתא במק"א. (72) שם: סמכים ארובא. (73) ראה לעיל אות 38. (74) שם: ונהי דקודם הפשט ונתוח אסור לאכול ממנה מדרמי בר חמא [=ולפנינו בנמרא: דמי בר אבא], חומרא בעלמא הוא. (75) או"ה: ובדבר אשר עומד להגלות מיד. (76) = ולא נחלק [=שום] אדם על רב [=הונא]; ותיקנתי זה עפ"י [שבה"ל ופע]; או"ה: אין אדם חולק על רב הונא. (77) = [דלא] אמר; שם: דלא אתמר דרב הונא; פע: לאו איתמר; שבה"ל: לא איתמר [=דרב הונא]. (78) שם: אלא אשאר טריפיות, כגון בא זאב ונטל את בני מעיו; או"ה: אלא מספקות אחרי' כגון כו'; שבה"ל: אלא אשאר ספיקי כגון; פע: אלא אשאר ספק כגון. (79) ליתא במק"א. (80) שם: אי אפשר לומר כן; פע: [=אי] אפשר לומר וכו' [=כן]. (81) או"ה: והא ספק ריעותא [=א] הוא ונמרינן מיניה; שם: דהא ספק רי[עו]ת[א] דריאה מינה נמרינן[ו]; שבה"ל: והא ריעות[א] דריאה מינה נמרינן. (82) שם: אנקיבה [=אנקיבה] ריאה; או"ה: ואיבעיא להו היכא דמשמשא ידא דטבחא וניקבה הריעה [=הריאה]; שבה"ל ופע: דאיבעיא לן אינקיב ריאה. (83) = מהו (וכ"ה שם); או"ה: אי תלינן; שבה"ל: תלינן בידא דטבחא או לא תלינן.

[לא תלינן⁸⁴], דהא תלינן בזאב. השתא⁸⁵) ומה היכא דאישתכח [=בה] ריעותא, משום⁸⁶) דידא דטבחא ממשמשא תלינן ביה⁸⁷) לקולא, היכא דהוציאה גוי או ישראל וממשמש⁸⁸) [=ביה] בכולה⁸⁹) [מבעיא] [=דמה לי ממשמש בכולה, ו]מה לי ממשמש במקצתה, וכ"ש היכא⁹⁰) דלא אישתכח ביה ריעותא. ותו⁹¹) אם בא זאב ונטל ריאה, מי לא תלינן ביה. מי איתמר בא זאב ונטל [=את ה]דקין⁹²), בני מעיים תנן, וריאה בכלל בני מעיים, מה לי⁹³) נקב זאב, מה לי נקב אדם: ואל⁹⁴) יוסיף מורינו על הטריפות דאי⁹⁵) איפשר לקבל, דאם כן⁹⁶) לא נאכל בשר עולמית. כי רוב פעמים נהגו⁹⁷) פה הטבחים לדקור⁹⁸) סכין⁹⁹) בחלב¹⁰⁰) הבהמה להוציא¹⁰¹) הריאה, ואין בנו¹⁰²) למחות, [=אם לא ש]נתן¹⁰³) כל דמי הבהמה, כי אומרים¹⁰⁴) שאל"כ לא היו

84) שם: וקבעינו הלכת[א] תלינן, דהא תלינן בזאב (וכ"ה בשב"ה 5 ופע); או"ה: והלכתא דתלינן בזאב. 85) =והשתא (וכ"ה במק"א); פע: ומה השתא; שב"ה 5: ומה התם. 86) שם: משום משמוש ירא דטבחא; או"ה: היכא דמשמשא ירא דטבחא. 87) שם: בה. 88) שב"ה 5: וממשמשא ביה ירא דכולהו, אפילו אם נמצאו בה נקבים הרבה, יש לנו לתלות במשמוש; פע: וממשמשא בהדיהו דכולהו [=ביה ירא דכולהו]; שם: היא מוצאת וממושמת [=היכא דהוציאה וממשמשא] בכולה מבעיא. 89) =ביה ירא דכולהו מבעיא; שם: ואפילו נמצאו בה נקבים הרבה יש לתלות במשמושים, דמה לי משמש בכולה, מה לי משמש במקצתה; או"ה: דהוציאה גוי או ישראל וממשמש בכולה, מיבעיא. ואף אם נמצאו בו נקבים נקבים תלינן בשימושא דטבחא. 90) או"ה: וכ"ש הכא [=היכא] דלא וכו'. 91) או"ה: ועוד דאם בא זאב ונטל בני מעיים והרקין, תלינן בזאב; שב"ה 5: ועוד אם בא זאב ונטל את הריאה לא תלינן בה. 92) שם: והלא בא זאב ונטל את הדקין לא קא[מר אל]א בני מעיים, והריאה בכלל בני מעיים היא; פע: ועוד בא זאב ונטל את בני מעיים אתמר. 93) או"ה ושב"ה 5: ומה לי זאב ומה לי אדם [ובזה מסיים שם התשובה השנייה]; והשאר חסר. 94) פע: אל יאריך מורינו ואל יוסיף בטריפות. או"ה: ליתא שם. 95) שם: שאי אפשר; פע: כי אי אפשר. 96) או"ה: דאם לא כן, לא נאכל בשר לעולם; פע: שאם כן לא כשר לעולמית [=לא נאכל בשר לעולמית]. 97) שם: שרוב פעמים נוהגין טבחי עידנו (וכ"ה בפע); 98) שם: לתחוב סכין; פע: להושיט סכין; או"ה: הטבחים מושיטין הסכין. 99) =לאחר השחיטה; ותיקנתי זה עפ"י מס"א. 100) =בלב[ב] הבהמה; או"ה: בלבה של בהמה. 101) =את הרם; פע: רמה; שם: להמציא את הרם אליו, ופעמים שנתחב הסכין בריאה; או"ה: להוציא הרם. גם פעמים שהסכין נתחב תור הריאה. 102) שם: ואין בירינו למחות לא במחיר ולא בשוחד; או"ה: ואין בירינו למחות, כי אם ישאר הרם בתור הבהמה ותתארם הבשר וירגישו הגוים וכו'; פע: ופעמים שהולך הסכין על [=תור] הריאה, ואין כח בירינו למחות, לא במחיר ולא בשוחד. 103) שם: אם לא שנתן דמי הבהמה, כשרה או טרפה; פע: אם לא נותן דמי הבהמה, והו טריפה והו כשירה. 104) פע: שאומד[ים] לנו, שרמה נבלע בבשר ונכרת ששחטה ישראל, ואין יכולים למוכרה לגוים; שם: באמרם שרמה יבלע בבשרה ותתארם הבשר וירגישו הגוים ששחטה ישראל, ולא יקנו ממנה; או"ה: ולא יקנו מהם ויבא להפסד גדול.

יכולין למוכרה לגוים: ואם להחמיר¹⁰⁶ על המקום באת¹⁰⁶, שהם כנענים טבחים ועמי הארץ ומקילין [=בה]¹⁰⁷, הרי אתה בית דין הגדול¹⁰⁸. אמנם¹⁰⁸ ישען רבינו דבריו על ההלכה ולא לאסור לנו ספקות אחרות הנולדות בריאה, אם לא ראייה נכונה היא. וגזירתו חלה על כולנו¹¹⁰ ויתן לב למה שקבלנו ממנו. וחלילה למורינו לעשות סניגרון¹¹¹ לדבריו, בבא לפניו דברי אמת ע"כ¹¹²:

פי' ס"א

וזה אשר השיבו ר"י סגן לוייה:

בכל ראיותיך² תשובתך בצדס³. דקאמרת⁴ דאזלינן בתר רובא דליתיה קמן. הכא⁵ הואיל ויכול לעשות כתקון חכמים, לא אזלינן בתר רובא, ורב הונא⁶ לא אמר אלא בשאר טרפות, שאין צריך לחזר אחריה, אבל הריאה⁷ שעלולה היא⁸ ויש בה כמה טרפיות, לא

ס"א: תשנת ר"י הלוי לרש"י הוצאה בשלימותה נכ"י אלדר סי' 2717 סוף 134א-135א (ותוס' נסופס: נאס ינחק נ"ר אליעזר הלוי ז"ל) [=הדגיר ה"ג 235-236]; ונחסירות ושינושים נלו"ה (כ"י מ: וליתא נכ"י סמ:); =נרלינר נמצא למח"ו סוף ע' 175-176] נסס: והשיב רבי' ינחק הלוי; נית תלמוד ה"ג 296; ונקיטור נמצא לראני"ה ריש ע' 401.

105) מכאן ועד סופו חסר שם בכ"י ארלר [וברדר רמו מצאתי בכ"י [שם דף 134ב] באמצע תשובת ר"י הלוי: ושכתבת אם להחמיר באתי וכו']. 106) פע: ואם להחמיר בא לבני מרינה וטבחים כנענים ועמי הארץ; או"ה: ואם להחמיר בא, משום רבני עירו לאו בני תורה נינהו. 107) פע: ורוצה לעשות סייג לרבר [=לרבריו], שלא יהו מקילין בה; או"ה: ורוצה לעשות סייג לרבריו. 108) או"ה חסר שם; פע: הלא בית דינו גדול ביהודה; [וגדול הדור נקרא ב"ר הגדול תשב"ץ סי' תכ"ו]. 109) או"ה: הנה אין ביד מורי לאסור ולהורות לרבים אם לא על פי רבר הלכה. ויתן מו[די] לב לרברינו וישראל יאריכו ימים: שלמה בר' יצחק זלה"ה [והשאר חסר שם]. 110) פע: וראוי לגזור ויתקבל ומקובל [=ומקום] הניחו להתגדר בו [ובזה מסיים שם התשובה]. 111) לשון תלמודי הוא [שבועות ל' ע"ב] שלא יעשה סניגרון לרבריו: אמנם בכ"י מינכען: יעשה רבריו סניגרון. 112) ובכ"י ארלר: „וכן כתב הוא ז"ל גם לרברינו יבר"י" (ראה מבואי).

ס"א: 1) או"ה: והשיב רבי' יצחק הלוי. 2) שם: הנה בכל ראיותי תשובתו בצדו. 3) אולי צ"ע: בצדו. 4) שם: דקאמ' ברובא דלמאן דאמר דאזלינן בתר רובא. 5) שם: כריאה דיכול לעשות כתקון חכמים כו'. 6) מכאן ועד „הריאה" ליתא שם. 7) שם: ריאה עלולה היא. 8) שם: למצוא בה [=כמה] מיני טרפות.

עלתה על לבו מעולם. וכן מצאנו בה"ג⁹) האי ריאה בריה בפני עצמה היא. ולמה אמרת¹⁰) שרבותינו לא חלקו בין¹¹) סרכי ריאה לשאר ספיקות. לא ראית כתוב בה"ג¹²): האי בר ישראל¹³) דבעי למזבן רישא או אטמא או בשרא, כד בדקה¹⁴) טבח מגואי ולא אשכח בה מדעם דמטריף, צריך לאנפוק[י]¹⁵) לריאה לאבראי ולאנפוחה טובא, ואי לא עביד הכי¹⁶) ספק טריפה היא ואסור למיכל מההיא בשרא, ואע"ג דלא איתליד בה רעותא. ואלו¹⁷) במיני טרפות אחרני, מי עבידנא¹⁸) כל הני בדיקותא, אלא היכא דאתרמי דחזינא טרפינא, אבל לכתחילה לא מהדרינ' בתריהו, רק¹⁹) בריאה דעלולה היא: ודקא אמרת²⁰) [מ]חלב בהדי [=בהמה] טרפה כו', לאו²¹) ראה היא.. חדא, דחלב חדוש הוא, דאתי²²) מן החי ושרי, כדכתיב זבת חלב ודבש, ואומר²³) לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב. דאפילו סמוך לשחיטה²⁴) שרייה רחמנא, ולא באי אפשר לבדוק תליא מילתא. אבל אבר²⁵), בהדי דבחייה בחזקת איסור עומדת, כי נשחטה, אברים ובני מעיים דלא בעין בדיקה²⁶), הויין בחזקת היתר. אבל ריאה דלא בדקה, כיון דבעיא²⁷) בדיקה, מודה רב הונא שהיא בחזקת איסור ואסורה מספק. ואלו היה כדכריך, שאף בריאה דבר רב הונא, לא היתה הבהמה צריכה בדיקה. כי ר' עקיבא

9) שם: דאמרינו בה"ג ריאה בריאה בפני עצמה היא; וליתא לפנינו בהלכות גרולות [לא בר' ולא בר"ב]; והשווה תוש"ר [מהר' הורוויץ] ח"א, הל' קצובות; והל' ראו ע' 143.
 10) או"ה: ולא תימא דלא חלקו חכמים. 11) שם: בין ספק ריאה לשאר ספיקו. 12) שם: לא ראיתא [קרי: ראית] בה"ג ראמ' [וחסר שם בה"ג ר"ו ור"ב]; והשווה מה שמובא בשם: ה"ג שנכתבו בבבל באו"ז סס"י תי"א א 116 [=פרס ס' רט"ז ב 79 =פע: קכ"ח, ושם קע"א]; וצריך להוסיף תשובה שלפנינו לכל המקורות שציון ר"ג גינצבורג בגנ"ש ח"ב ע' 540. 13) או"ה: האי בר אינש. 14) שם: מכאן ועד, "צריך" חסר שם. 15) כ"י אר"ר: לאנפוקה; או"ה: צריך לאנפוקי לריאה [=לאבראי ולאנפוחא] טובא. 16) שם אסירא ההיא חיותא משום ספק טריפה [והשאר חסר שם]. 17) שם: ובכל מיני טריפות. 18) שם: לא עברינן בה"ג [קרי: =כל הני]. 19) שם: כמו בריאה דעלולה היא. 20) כ"י אר"ר: חלב בהרי טרפה; או"ה: ורקאמ' מחלב בהמה שנמצאת טריפה. 21) שם: לא ראייה זו היא. 22) שם: דאין לדבר היוצא מן החי ושרי, רק החלב [והשאר מכאן ועד, "מותיב רב עמרם" חסר שם]. 23) [=לכו שברו ואכלו] ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב [ישעיה נ"ה: א; נרה ט']. 24) ראה רמב"ם ה' מא"א פ"ג: ר'. 25) שם. 26) ראה גנ"ש שם. 27) שם.

ור' חייא בפרק אין צדין²⁹), ורב הונא אפילו לכתחילה קא אמרי.
ומטעות זה בעונות הרבים פשוט אמור בכל ארץ יון³⁰):

ודקא אמרת³⁰) מדקא מותיב רב עמרם בס"פ³¹) כל הכשר אדרב הונא,
דאמר בלוקח גדי מן הגוים חיישינן שמא ינק מן הטרפה, מהא
דתניא³²) לוקחין ביצים מן הגוים ואין חוששין³³) לא משום נבלות
ולא משום טרפות. ומתריץ³⁴) לא תימא שמא ינקה מן הטרפה, אלא
אימא שמא ינקה מן הטמאה, מ"ט³⁵) טמאה שכית, טרפה לא שכית,
לגמרי' לאו ראייה היא כלל:

ודקא אמרת³⁶) דפסקינא הלכתא, דכי אנקיבא ריאה היכא דממשמשא³⁷)
ידא דטבחא דתלינן³⁸) [= ביה לקולא, כ"ש³⁹) היכא דלא
אישתכח ביה ריעותא]. לאו ראייה היא⁴⁰), דאדרבא מדקאמר היכא
דממשמשא ידא דטבחא, משמע⁴¹), התם הוא דתלינן, משום דמעשים
בכל יום שריאה מדולדלת מן הקנה, מקום משמוש הטבח, אבל במקום⁴²)
אחר לא תלינן. שאם כדכריך לבעו⁴³) נמצאו נקבים בכל הריאה. ודרמי
בר חמא⁴⁴) עליה אני עומד, ובמקומה עומדת ומקוימת. לפי שהלכה
רווחת היא בישראל אם אמרו⁴⁵) ספק טומאה לטהר, יאמרו⁴⁶) ספק
איסור להתיר:

ומה שכתבת שבמקומכם מושיטין⁴⁷) טבחי גוים סכין להוציא דם

28) ביצה כ"ה ע"א. 29) והשווה אפטוביצר בראבי"ה ח"ב 259, ושם 331: ור"ל 5 ניצברג
העיר כאן בזה"ל: וזה איננו טובו ל, שהרי לפי רבני הרב מרינא ריאה צריכה
בריקה, ואם לא ברק טריפה הוא וא"כ איר הוא אומר: שמפני שטעו ברבך זה נתפשט
אסורו. 30) או"ה: ועוד כי קא מותיב רב עמרם] מביצה טריפה. 31) תולין קט"ו ע"ב.
32) או"ה: ולוקחים ביצים. 33) שם: לספק טריפה. 34) שם: ומתירין [= ומתריצין] לא
תימא [= שמא ינקה] מן הטרפה. 35) מכאן ועד "כ"ט" חסר שם. 36) שם: ודקאמר
היכא רמשמש ידא דטבחא. 37) שם. 38) תיקנתי זה עפ"י הגי' בתשו' רש"י שלפניה.
39) או"ה: כ"ש הכא רלית ביה ריעותא, לא ראייה היא. 40) שם: רמרקנינו היכא
רמשמע, משמע. 41) שם: השאר חסר שם. 42) שם: הא במקומות אחרים לא אמר. 43)
43) אולי צ"ל: [= לא בעי בריקה אפילו] נמצאו נקבים. 44) שם: והיה דרמי בר חמא
אם אמרו [והשאר חסר שם]. 45) = בספק. 46) שם: בספק טריפות להתיר. 47) שם:
ודקאמר מסכין הטבח שנקב הריאה [והלשונו "מושיטין סכין" מתאים למהרורת תשובת
רש"י באו"ה וגם בפעל, אמנם לא להגי' בכ"י ארלר].

הלב⁴⁸) בעוד הבהמה מפרכסת, [ו]יש בה חיות⁴⁹) עדיין. דבר זה⁵⁰) איסור גדול הוא ואסור לאכול ממנה מב' טעמים: אחד, דאשר שמואל⁵¹) השובר מפרקתה⁵²) של בהמה קודם שתצא נפשה הרי זה גוזל⁵³) את הבריות ומבליע⁵⁴) דם באכרים. ואבעיא להו, הרי זה גוזל את הבריות משום דמבליע דם באכרים, הא לדידיה באומצא שפיר דמי. או דלמא לדידיה נמי אסור. וסלקא⁵⁵) בתיקו, וכל תיקו דאסורא לחומרא⁵⁶), ודממונא חולקין. וכן היו נוהגים⁵⁷) שלא לשבור את המפרקת קודם שתצא הנפש. וטעם שני⁵⁸), שמא יפרק את הסרכות בחדוד המאכלת ויבא הדבר לידי אסור חמור:

ושכתבת אם להחמיר⁵⁹) באתי לחשוב בני מקומינו בני מדינה⁶⁰) ועמי הארץ. וחם ושלוש לעלות כן לרוחי, כי שבח לצודגו, במקומנו יש תלמידי חכמים מחזיקים בתורה ובאסור והיתר ויודעים להכין בין טוב וחלופו, כמו שכתוב מקום שיפול העץ שם יהו⁶¹). אלא מהלכות וטעמים אסרנוהו, ואין לאדם לערער בדבר⁶²) כלום:

ושכתבת דבא זאב ונטל בני מעים אתמר, וריאה בכלל בני מעים⁶³) אתמר. אדם כמותך יאמר זה, מחזק אני בכך שאתה בקי בחדרי תורה. והלא שנינו⁶⁴) מכר את הקנה לא מכר את הכבד. ולא קתני ולא מכר את בני מעים. ואי ריאה בכלל בני מעים, לא היה נותן חלוק נמי לגבי בני מעים. ועוד הרי כתבנו למעלה בשם ה"ג הקבועות⁶⁵) שמורים הוראה בכל ישראל, האי ריאה בריה בפני עצמה היא. ועוד דאמר שמואל⁶⁶) אין מחזיקים את הדם בבני מעים, ותרגמה⁶⁷) בהדורא

48) להוציא הריאה [כ"י גולדשמיט, ראה לעיל אות 96]. 49) ראה שם אות 94. 50) או"ה: וראי איסור הוא. 51) חולין קי"ג ע"א. 52) או"ה: מההיא דהשובר מפרקת של בהמה. 53) שם: הרי זה גוזל [=את הבריות]. 54) שם: משום דמבליע דם באכרים. 55) שם: וקאי בתיקו. 56) שם: עכ"ל הג' [ומכאן וער סוף התשובה חסר שם]. 57) ראה מבואי; והשווה הרמב"ם ה' שחיטה פ"ג הי"ח, ובתשובותיו (מק"נ) סס"י צ"א 88. 58) גם זה חסר שם. 59) השווה מבוא לראבי"ה סוף ע' 406. 60) במשמע, בני הכפרים" נמצא בספרות המאוחרת. 61) =יהוא [קהלת י"א: ג']. 62) וכוון למה שאמרו בע"ז ל"א ע"א, שבמקום שיש ת"ח כל בני העיר למדים מהם. 63) ולשיטתו של ירושלמי גם בבני מעים ריאה בכלל [ראה גנ"ש ה"ב 540]. 64) ב"ב פ"ה: מ"ה. 65) אולי כוונתו להלכות קבועות דרב יהודאי גאון. 66) אמר רב משרשיא [חולין קי"ג ע"א: ה"ג ד"ו א 266, ד"ב סוף 555; הל' ראו ע' 184]. ועי' ד"ס שם. 67) ה"ג: תרגמה שמואל בכרכשא והדורא דכנתה ומעיא; ה' ראו: תרגומה [=תרגומה] כרכשתא ומעיא והררא דכנתא.

דכנתא, מעיא וכרכשא. ואי ריאה בכלל בני מעים, הרי היא מחזקת
היא בדם כמו לב וככד. ועוד שיותרת הככד⁶⁸) מפסקת בינה למעים
במחיצה המפסקת בין שני בתים:

ואם ישים ידידי אל לבו, אם הורה ולא כיון, לא ירע לו. כי מצאנו
בגדולים הקדמונים שטעו אפילו באשת איש, במסכת יבמות
בפרק האשה שלום [=האשה בתרא]⁶⁹) אמרינן דרב שילא אנסבא
לאתתא דטבע גברא באגמא, ומסקנא⁷⁰) ותשועה ברוב יועץ וכו'.
ובכמה מקומות⁷¹) הורו ב"ד וטעו, ואין עון בדבר, כמו שאמרו בפ"ק
דסנהדרין⁷²) אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות, ובלבד שיתכוין לבו
לשמים: וידוע לי שיראתו טהורה, וחכמתו ודאה, וכונתו טובה וכשרת
בלי שום דופי, ולכן אין עון ואשמה בדבר. ובכל עת⁷³) שאלתי ובקשתי
לגודל שלותו ורבויו שלומו שירבה עליו:

נאם יצחק ב"ר אליעזר הלוי ז"ל⁷⁴):

68) ראה ר"ר פרייס בספרו הנרמני מעדיצין אין תלמוד בבלי צד 100; וצריך להוסיף
זה לכל המקורות שציינ שם. 69) =בפרק האשה [בתרא], עכ"א ע"א. 70) משלי י"א: י"ד.
71) משנה הוריות א'ב'; סנהדרין דף ה'; הרי"ף פ"ג דסנהדרין דף רפ"א, ופ"ו דשבועות
דף שכ"ד ועוד. 72) ו' ע"ב. 73) ולהלן ע' 73 כותב ר"י הלוי בזה"ל: אני אוהבו יצחק לוי
שואל לכל עובר ושב שלותו והניתו ושש אנכי על טובתו [ראה חופ"מ סי' י"ג; ומבוא לראבי"ה
407 אות 46]. 74) ובכ"י ארלר איב 135 יש כאן הוספה מר' שמעיה תלמידו בזה"ל:
מה שכתב ר"י סגן לוייה ז"ל לרחות ראיות רש"י תלמידו ז"ל מההיא דחלב טרפה, משום
דחלב תרוש הוא, א"כ דודאי טרפה גמי לשתרי. ודקא מותיב רב עמרם תרוצא תיובתא
לדבריו. ושרצה לרמות תחיבת סכין לדשמואל, לא דמי, דהתם שבירת המפרקת ורוב בשר
עמה מנבלה, אם היה קודם השחיטה. ובנקיבת הלב איגו אלא מטריפה, ולפיכך ליכא
אבלועי דמא כולי האי וכו' [ראה תשובות הרמב"ם שם]. ואני שמעיה תלמידו
מצאתי י"ג י"ג רבנו סמוחה, דקתני [חולין פ"ג: מ"ב] נפלה
לאור ונחמרו בני מעיה ירוקים פסולה, אדומים כשרה. ותניא בנמרא [שם ג"ו ע"ב] באלו
בני מעים אמרו בלב וקורקבו וככד, ור' אבהו עשה פה מעשה, ואף ר' אליעזר הקפד הורה
כו, והלכה אחת היא וליכא מאן דפליגי. ועל כרחיד סמפונות הלב והריאה נקראו בני
מעים עם כל מה שבפנים, ואין חלוק בלשונו, אלא א"כ מפרש להו בהדיא.

סי' ס"ב

זוה אשר השיב^א) רבינו ר"י בר' יהודה ממגנצא ז"ל איש חיל רב פעלים.
חביבי נעימי ידידי רבנו^ב) שלמה בר' יצחק ז"ל ישא^ג) משאת
שלומים וברכות עד בלי-די^ד):

עיינתי בנמוקי הנשתון^ה) והבנתי שהשוה דעתו על^ו) המפליאים.
ופליאה זו בעיני, לפי שמחזקני בו^ז) שהוא בקי בחדרי תורה
ובדבר הזה לא כון שמועותיו. שחמודי^ח) אמר שהריאה בכלל בני מעים,
מדלא קאמר בא זאב ונטל את הדקין. יבין חמודי שודאי לא שאל ר'
אבא לרב הונא^ט) בא זאב ונטל בני מעים מהו, זולתי בהללו שהעמידם
רב הונא בחזקת היתר, דהיינו בשאר מרפיות שאינ' בריאה. ועוד
שהרי אין ריאה בכלל בני מעים, דהא ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי^י)
תרויהו מקיפין בריאה, ורבה ורבא דאמרי בקנה. אם איתא דריאה בכלל
בני מעים, לא אצטריך ליה לר' יוחנן למומר מקיפין בריאה, אלא ש"מ
דלא הויא בכלל בני מעים. ומתני' דקתני^{יא}) נקבו הדקין, ולא קתני
נקבו בני מעים, משום דבעי למתני כל חד וחד באנפי נפשיה, וקיבה
והמסס ובית הכוסות וכרס ודקין, דכלהו הוו בכלל בני מעים ולא הריאה:

ומה שבא ידידי לדון מחלב^{יב}) שמותר באכילה אפילו סמוך לשחיטה,
ואין חוששין שמא תמצא מרפה. אין הנדון דומה לראיה. דחלב
רחמנא שרייה בחיי הבהמה אע"ג דאתי מן החי, מש"כ^{יג}) באברי

ס"ב: תשובת ר"י זר"י לרש"י תלמידו הונאה נשלימותה נכ"י אולר סי' 2717
1363-1357 [=הזנר ח"ז 237-238] וחתם נסופה: יצחק ז"ר יהודה נ"ע;
ונתורפה ונקיטור נשנה"ל הקנר ח"ז נכ"י סמ: סי' כ"ה 153 [=שנה"ל נכ"י
לק: סי' כ"ז =הסגלה שנה א' 41-42]; ונשינויים רבים ועלומים נמעה"ג 89-90
[וליתא נס' הכייר נכ"י סמ: 683]:

ס"ב: (1) כ"י אס: ושאל לר"י בר"י ז"ל והשיב. (2) =רבי. (3) בראשית מ"ג: ל"ד.
(4) מלאכי ג': י'. (5) "הנשתון" הוא לשון נופל על לשון "השווה"; ומשמעו =איגרת
[עזרא ד': ז', ושם ז': י"א]. (6) במשמע: =אל. ואולי הוא "גליקוזם", שהיה לו מהלכים
גם בגלילות הרינוס; דאה סבואי בפרק מיוחד. (7) =לשון הכרייתא קרושין י': ע"ב.
(8) והוא לשון חבה לתלמידו; ואצל הגאונים משמעו: =בני. ומכאן ועד "רדמי בר חמא"
ליתא בשבחה"ל ח"ב שם. (9) חולין ט', א'. (10) שם: נ' סוף ע"א. (11) שם: משנה מ"ב,
א'. (12) =מחלב [בהמה]. (13) =מה שאין בו.

הבהמה דאסירי מחיים. הלכך הנהו אברים, כגון כלהו בר מריאה, דכי נשחטה⁽¹⁴⁾ [=הבהמה] הווי בחזקת היתר ולא בעין בדיקה, שריין. אבל ריאה, דכי נשחטה [הבהמה] נמי לא הויא בחזקת היתר, דהא בעיא בדיקה, כי לא נבדקה, כולי-עלמא מודו דאסירא:

ומה שכתב⁽¹⁵⁾ חמודי, דרמי בר חמא⁽¹⁶⁾ קודם הפשט ונתוח, שמא תמצא טרפה בבני מעים. לא כן קבלתי, אלא כי קאמר רמי בר חמא, כגון דפתח⁽¹⁷⁾ הבהמה, ואפילו הכי אסור לאכול הימנה קודם הפשט ונתוח, כדרך שאסור להקריב את העולה קודם הפשט ונתוח. ופריך התם במסכת ביצה⁽¹⁸⁾ אי לימא לאפוקי מדרב הונא דאמר נשחטה הרי היא בחזקת היתר דלא בעי הפשט ונתוח. והא כדרב הונא תניא, דתניא⁽¹⁹⁾ ר' עקיבא אומר כזית חי מבית-טביחתה, מאי לאו מבית-טביחתה ממש, דהיינו בלא הפשט ונתוח. ומשני⁽²⁰⁾ רב משרשיא ממקום אכילתה, דהיינו בני מעים⁽²¹⁾ של קצבים שמפשיטים ומנתחים ואח"כ מוציאים בני מעים לחוץ. ופריך הא תני ר' חייא מבית⁽²²⁾ טביחתה ממש דהיינו קודם הפשט ונתוח, כלומר⁽²³⁾ בריאה, ולא מחזיקינן בה רעותא⁽²⁴⁾ משאר⁽²⁵⁾ הטרפיות כדרב הונא. ור' עקיבא אתנא קמא קא מהדר⁽²⁶⁾, דקאמר כדי לאכול ממנו כזית צלי מבעוד יום, דאלמא בעי הפשט ונתוח וצלי, אלא די בבדיקה, ולאכול כזית חי מבית טביחתה דהיינו קודם שיספיקו להפשיט ולנתח ולצלול, אבל בלא בדיקה כ"ע מודו דאסור. ואפילו לגבי אורח ארעא⁽²⁷⁾ איכא למיסר מדרמי בר חמא,

(14) = נשחטה [הבהמה]. (15) והשווה תשו' רש"י להלן. (16) = רמי בר חמא [אמר]: ביצה כ"ה, א': רמי בר אבא. (17) = דפתח לבהמה ובדק; אק: דפתח בבהמה ובדיק. (18) אק: והא דאמרינן במסכת ביצה כדרך שאסרו הפשט ונתוח בעולה, והוא הדיו לקצבים. דאה ביצה כ"ה סוף ע"א: אמר רמי בר אבא הפשט ונתוח בעולה והוא הדיו לקצבים. מכאן למדה תורה דרר ארץ שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט ונתוח. (19) ביצה שם: דתנו ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה. (20) שם: לא ממקום שטובחת אכילתה [בלי המלין, רב משרשיא"]. ועי' ר"ם שם. (21) = [שכן דרד] של קצבים. (22) שם: והא תני ר' חייא מקום טביחתה ממש. (23) אק: יש לומר כגון דפתח בבהמה ובדיק בריאה. (24) כ"י אר"ר: רעותה [קרי: =רעותא]. (25) = [ובשאר]: שבה"ל: ומילתיה דרב הונא בשאר טרפות. (26) כ"י אק: ומהדר אתנא קמא דאמר צלי, ואמר איהו חי. (27) ביצה שם: אלא רמי בר אבא אורח ארעא קמ"ל.

דאמר²⁸) נטיעה מקמעת רגליהון דקצבאי. וכ"ש בלא בדיקת ריאה²⁹) דאסור, דהוי ספק איסורא דשכיח. ודכוותה³⁰) הא דתניא³¹) מנין שהאוכל מבהמה קודם שתצא נפשה שהוא בלא תעשה, ת"ל לא תאכלו על הדם וכו', וממתין לה עד שתצא נפשה. וקמ"ל דאפילו ע"י בדיקה, כגון דפתח לה וכדק ונפח הריאה בתוך הבהמה קודם שתצא נפשה, דאסור לאכול וצריך להמתין עד שתצא נפשה:

ואם תאמר היאך אפשר לפתחה ולכדוק ריאתה ולנפחה בעודה בבהמה קודם שתצא נפשה. הרי מצינו תימה גדולה מזו, דא"ר יוסי³²) שונין ישראל בטמאה וגוי במהורה, דהיינו ישראל ששחט בהמה טמאה לגכרי ומפרכסת, וגוי ששחט בהמה מהורה לישראל ומפרכסת, צריכין מחשבה והכשר³³) ממקום אחר. ואקשינן למ"ל³⁴) הכשר, סופו ליטמא טומאה חמורה. וכל שסופו ליטמא טומאה חמורה אין צריך³⁵) הכשר, דתניא דביר' ישמעאל כו'³⁶). ומשינין אמר חזקיה³⁷) הואיל ויכול לגוררה ולהאכילה לכלבים ולהעמידה על פחות מכזית קודם שתצא נפשה, דלא הוי סופה ליטמא טומאה חמורה, הלכך צריכה הכשר ממקום אחר. והשתא י"ל אם יכול להעמידה על (כזית) פחות מכזית קודם שתצא נפשה, כ"ש שיוכל³⁸) לבדוק ריאתה קודם שתצא נפשה:

ומה שהביא ראיה³⁹) מדתלינן בידא דטבחא, אדרבה משם אני מביא ראיה לדברי. דכיון דכי אנקיב⁴⁰) היכא דממשמשא ידא דטבחא תלינא בטבחא, הכא נמי כיון דלא אבדקה בעודה בבהמה והריאה עלולה היא בסרכות, חיישינן דלמא [=ממשמשא] בה [ו]סרכי

28) ביצה כ"ה, ב': ואמר רמי בר אבא נטיעה מקטע רגליהון דקצבאי; וכ"ה בכ"י שבה"ל ח"ב שם. ועי' ד"ס שם. 29) אק: וכ"ש בלא בדיקת הריאה [והשאר חסר שם]. 30) שם: ורכוותה, הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה כרתניא. 31) סנהדרין ס"ג, א'. 32) חולין עכ"א, א': אמר רב אשי [במקום ר' יוסי]. ועי' ר"ס שם. 33) =והכשר [מים]. וכ"ה בגמרא שם. 34) שם: הכשר למה לי. 35) שם: לא בעי הכשר. 36) שם: רתנא רבי רבי ישמעאל, וכי יותן מים על זרע, מה זרעים שאין סופו ליטמא טומאה חמורה צריכה הכשר, אף כל שאין סופו ליטמא טומאה חמורה צריך הכשר וכו'. 37) שם עכ"א ריש ע"ב: אמר חזקיה הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על פחות מכזית [כלי המלין .. ולהאכילה לכלבים]. 38) =שיכול. 39) מכאן וער סופו נמצא בשבה"ל ח"ב בשינויים עצומים. 40) =דכי אנקיב [הריאה]. 41) [=ממשמשא] בה וסרכי רקוקי הות [בה]. ותקנתה זה עפ"י כ"י אק: ומעה"ג שם; ולרעתו של רי"נ עפשטיין [הרביר שם אות 2]: ולמא בתסרכי רקיקי?; אמנם לפי העתקת ר"א מרשורשטיין: ולמא בתסרס רקיקי?

דקוקי" הות [=בה] ואנתיקו ע"י משמוש ידא דמבכא כשהוציאה לחוץ, ולא ידיע" (ומפק דאורייתא לחומרא :

ודקא אמרת מתשע חניות" (, הא לא" דמיין אלא לרישא" (, ואינו" יודע מאיזה [=מהן] לקח, ספקו אסור. והלוקח" עשר בהמות מן השוק, מלתא דשכיחא" (הוא דתרי או תלתא" (מניהו, טרפות הויין. ואע"ג" (דבעלי חיים נינהו ופרשי" (, אפילו הכי" (כלוקח מן הקבוע דמי ומפקו אסור. דתנן" (כל הזבחים שנתערכו" (בהם מן החטאות המתות או משור הנסקל, אפילו אחד בריבוא, ימותו כולם. ומקשינן, ונמשוך" (ונקרב חד, ונימא כל דפריש מרובא פרשי" (, ומשני" (ה"ל קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. אלמא אפילו בעלי חיים קרי ליה" (קבוע :

ודקא אמרינן" (מי שאבדו לו גדייו ותרנגוליו ומצאן שחוטין בבית דמותריין" (וגבי" (פרגיות נמי דמותריין, היינו משום דהוי רוב טבחי-ישראל, וק"ל" (רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, וכשחוטים" (בפנינו דמי, והיינו דרב הונא דאמר נשחטה בחזקת היתר עומדת. אבל גבי בדיקה, הוי ספק איסור דאורייתא ולחומרא, דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן לשחוט, ואין" (מומחין לבדיקה. ודקא אמרינן" (הא הפילה הוא כשירה, משחיטה הוא דקאמר, אבל לעולם צריך בדיקה :

(42) מעה"ג: סירכי דקוקי הוי בה. (43) שבה"ל: והוי ספיקי דאורייתא [קרי: =לחומרא].
 (44) פסחים ט', ב'. (45) אק: והוי רומיא רתשע חניות. (46) קרי: =אלא [ל' ישמעאל רקתני] (במקום „לרישא"): חולין צ"ה. א'. (47) = [ואם אינו] יורע מאיזה [מהן] לקח.
 (48) מעה"ג: שרוב הלוקח עשר בהמות. (49) אק: שכיח ביניהו. (50) שם: או חרא או תרי טרפות; מעה"ג: או חרא רהויא בינייהו טריפה. (51) אק: והלוקח מן השוק כלוקח ממקום קבוע רספקו אסור, אף על גב דבעלי חיים נינהו, (52) שם: וניירי; מעה"ג: וניירו.
 (53) שם: אפילו כן כמקום קבוע דמי. (54) שבה"ל: רהכי משמע כפרק התערובות בזבחים דתנו [רף ע"ג ע"א]. (55) שם: שנתערכו בחטאות המתות או בשור הנסקל. (56) שם: ונמשוך חרא מינייהו; מעה"ג: ונמשוך ונקרייה חר חר. (57) =פריש [שם]. (58) = [נמשוך] ה"ל [שם]. (59) =להו; שבה"ל: אלמא רבבעלי חיים שייר קביעות. (60) חולין י"ב ע"א; מעה"ג: ואם תאמר; שבה"ל: וההיא דמי שאבדו לו. (61) אליבא דר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי. (62) שבה"ל: ורבי אמי ראשכת פרגיות [=שחוטין] בין טבריא לצפורי [ב"מ כ"ר ע"ב]. (63) חולין ג' ע"ב, ושם י"ב ע"א. (64) שבה"ל: כשחוטין לפנינו דמי. (65) שם: ראין רוב מצויין מומחין לברוק; מעה"ג בטעות: ררוב מומחין לברוק. (66) מכאן ועד „מצאנו" חסר בכ"י אק.

ועוד מצאנו⁶⁷) בהלכות בדיקה שסדרו הראשונים⁶⁸) שמתחילות עמד וימודד ארץ⁶⁹) וכתוב בה⁷⁰): כך פירשו רבותינו⁷¹) י"ח טריפות אין⁷²) צריך לחזר אחריהם עד שיבואו לידך, חוץ מן הריאה שבה שבעים⁷³) מיני טרפיות. והרי חזקה⁷⁴) היא, שהשוחט⁷⁵) הרבה בהמות ימצא חציין⁷⁶) טרפות או יותר⁷⁷) מן הריאה, אבל משאר⁷⁸) טרפיות לא תמצא אחת מני אלף. ואחר שבדקה מבפנים⁷⁹) צריך להוציאה לחוץ ולבודקה משום או נמוחה או נקובה⁸⁰) ומשום דברים אחרים הרבה עכ"ל. הא למדת⁸¹) שאם הוציאה קודם⁸²) בדיקה, או⁸³) שלא נפחה, אסורה מספק⁸⁴):

נאם יצחק ב"ר יהודה נ"ע:

סי' ס"ג

מעשה¹) בא לפני ר'²) יצחק הלוי ורבי יצחק בר' לוי³) [=בר' יהודה] וצ"ל: על אחד ששחט בהמה אחת ושגג השוחט ולא בדקה, והוציאו הריאה לחוץ. והורו⁴) הם לאיסור והביאו ראיותיהם ומעמיהם.

ס"ג: שנה"ל ח"ג [כ"י אק:]: סי' כ"ז [=הסגלה שנה א' חזרת י"ד ז' 41]; ס' הנייר [כ"י סז:]: ס"ח ע"ג; ונשינויים רבים נפרדס סי' רכ"ח [=פע: 77 קס"ט]; הנהגות מרדכי הגדול [כ"י גולדשמיט] חולין ריש פ"א סי' רכ"ו 1267. והשווה מעה"ג סוף ע' 88; תולדות רש"י ללא"ו ע' 71:

67) שם: מצאתי. 68) שם: בהלכות שחיטה של קדמונים; מעה"ג: ועוד מצינו בה' שחיטה שסידרו הראשונים. 69) מעה"ג: ומתחילין בעמד וימודד ארץ; אק: ליתא שם. 70) =בהו: ותיקנתי זה עפ"י מעה"ג ונגם אק. 71) אק: פירשו חכמים. 72) שם: אין עליר לברוק עד שיבואו לידך. 73) ראה רמב"ם ה' שחיטה פ"י: ה"ט. 74) אק: והיא החזקה. 75) שם: שלפעמים אדם שוחט כמה בהמות. 76) שם: ומוצא רובן טרפות. 77) מעה"ג: או יותר או פחות; שבה"ל: ליתא שם. 78) אק: אבל בשאר י"ח טרפות אמר רב הונא בחזקת היתר עומדת. 79) שם: וכל שבדק אע"פ שאינו מוצא סירכא צריך להוציא הריאה לחוץ לברוק משום כו'. 80) בכ"י: נקבה; אק: משום יבשה וצמוקה ונקובה; מעה"ג: משום יבישה ומשום נימוקה ומשום ניקבה; או"ז: א"נ נימוקה או מוגלא. 81) אק: לפיכך יש לסמור בדבר. 82) שם: רכי הוציא הריאה לחוץ בלא בדיקה. 83) ליתא שם. 84) שם: הוי ספק איסורא ולחומרא.

ס"ג: 1) פע: מעשה ובאו. 2) שם: לפני ר' בני [קרי: =רבני] לותיר. 8) כצ"ל לנכוו (וכ"ה שם). 4) שם: והורו אף הם.

ולפניו (רבינו בא [=מעשה]°) לידו כמו כן, והורה (°) הוא להיתר. ושלח
כתב-ידו (°) לעומת גאוני לותר האוסרין :

סי' ס"ד

(קצור שבה"ל כ"י סמ: 18)
השיב רבינו יצחק לוי לרש"י ז"ל:
נקור ירכי חייה כמו של שור וכשב
ועו וכל מה שאסור בירד הבהמה אסור
אף בחיה בכל השוק ובירד שלמטה
הימנו שקורין ציקרון. וכן שומן של
גיד הנשה וכן בכנפי העוקץ בוקא
דאטמא, וכל הניקור בה כמו בשל
בהמה. לפי שלא חלקו חכמים בין
חיה לבהמה אלא חלבים הראויים
ליקרב. אבל הניד וכל הבא מכחו
אסור כמו של בהמה. בני הזהר בדברי
חכמים יותר משל תורה, רבשל תורה
יש בהו עשה ולא תעשה, ודברי
סופרים העובר על דבריהם חייב סיתה.
ומה ששנינו ישראל פרושים גהגו בו
איסור, דברי סופרים הם. לפיכך יש
להחמיר עליהו :

יבורך צורינו שלא נתיתם דורינו ולא
הואפם עזור (°) ועוזב והכימ בהכשר
דלים (°) ונכזים והשתיל שתילים מעמידים
אדנים בהלך (°) ובאלפי שנסתכל כי (°)
מעטו בגינו (°) ודוגמתו אהובי חביבי
עמדתי (°) רעי יקירי נכבדי גדולי ר'
שלמה בר' יצחק קרובי (°). כמותך ירבו
בישראל וכל מן דין (°) יסמוכו לנו, וידע
כי אני אוהבו יצחק לוי שואל (°) לכל
עובר ושב שלותו וחניתו (°) ושש אנכי
על טובתו, ולפי שידוע לי קשירת חיבתו
מודיע אני לו כולו :

ס"ד : חופ"ו סי' י"ג ע' 10-11 ושם ע' 65 [=תר"כ ע' 13-14 = קק"ה 73-81];
תחלו סי' ס"ט 42; אר"ה סי' ס"ד ע' 30; האורה ח"ג סי' ס"ז 203 [ונפע:
דף ל"ח אות קכ"ג נטעות: סי' ס"ח]; אר"ז ח"א סי' תמ"ד; ונ"י לטו"ד
סי' ס"ה נשם: ר' יצחק הלוי לרש"י. חמנס נזכרה נמרדכי חולין ריש סי' פ"ז
נשם: ר' יצחק נר יהודה לרש"י; וגם נפרדס סיים לנסוף (פע: דף ל"ט) נזה"ל:
כך שלח מורי לרזי יצחק נר יהודה וכך השיב כנגדו; ונקנור שנה"ל (כ"י הסמינר)
סי' י"ח 133 נשם: השיב רבינו יצחק לוי לרש"י ז"ל; ונשנה"ל ח"ג (כ"י
לק: סי' י"ט [=הסגלה שנה ח' חזרת י"ג דף 37]) תשנה זו חסרה והונלה
שם נשלימותה נ, קרנות המזנה". ורש"י (נהאורה 203 אות ח') העיר שם נטעות:
שרק המרדכי יחסה לר"י נר"י; וע"פ ששה עדים יקום דבר שהיא לר"י סגן לוי:

(5) שם: ולפני מורי [=וכוונתו לרש"י]. (6) תיקנתי זה ע"פ פע: שם. (7) שם: והורה
גם להיתר. (8) שם: ושלה [קרי: כתב-ידו] לעומת גאוני לותר האוסרין, ואלה דברי מורי
ולשונו, וכן שלח לפניהם :

ס"ד : (1) ט"ם הוא וצ"ל = ולא [אפס עזור] ועוזב; דברים ל"ב: ל"ו. (2) מלאכי ב': ט'.
(3) אולי צ"ל: = [בהיכל אלופי]. (4) קהלת י"ב: ג'; ובנדרס בטעות: כימעטו. (5) קרי:
בנינו. (6) = עמית. (7) = במשמע לשון חבה. (8) ראה כתובות י"ז ע"א. (9) ובתשובה
אחרת (כ"י אדלר סי' 2717) כותב ר"י הלוי לרש"י בזה"ל: ובכל עת שאלתי ובקשתי לגודל
שלותו וריבוי שלומו שירבה עליו. (10) אולי צ"ל: והנתו: תהלים ע"ו, י'. איוב ג': כ"ו.

ועל ניקור¹¹) יריכי החיות הטהורות לישראל מבקשני¹²) בו שהוא בקי
 בחדרי התורה ומכורר לי על בוריו שלא יחשבני אדוני חכיבי כמו¹³)
 על דבריו¹⁴), אני כותב לחכיבי¹⁵) טעמי הגיד והתרתו¹⁶): כך הוא הדין
 בלא שום הטיה¹⁷), מצוה לנקרו כמו של שור ושה¹⁸) ועז. וכל מה שאסור
 בירך הבהמה אסור¹⁹) בחיה בכף הירך²⁰) והשוק²¹) שלמטה הימנו
 שקורין סנקרק²²) וכן שומן גיד הנשה, וכן בכנפי העוקץ בוקא דאטמא
 צריך לנקרו מן הפרשית²³) שקורין בל"ע קודיל²⁴) עד שקורין הנצא²⁵)
 צריך העצם של בוקא דאטמא וכל הניקור כנגדה²⁶) כמו של בהמה.
 לפי²⁷) שהגיד ראשו נכנס תחת אותו העצם. ואם יש אדם שמפמטם
 כנגדי על דבר [זה] מהראוי לנדותו ונוטה למינות. לפי שלא חלקו
 רבותינו²⁸) בין חיה לבהמה אלא בחלבים²⁹) הקריבים על גבי המזבח,
 אבל הגיד וכל הבא מכחו אסור כשל בהמה כדתנן³⁰) ונוהג בבהמה וחיה.
 והשומן ישראל³¹) קדושים נהגו איסור וגם איסור השומן חמור³²) כשל
 תורה כמו ששנינו בפסחים³³) העצמות והגידין ישרפו לששה עשר
 וכולי. ואמר רבא³⁴) לא נצרכה אלא לשמנו. ותו גרסינן³⁵) בני הזהר
 בדברי סופרים יותר מדברי תורה שדברי תורה יש בה עשה ולא תעשה
 ובדברי סופרים העובר על דברי סופרים חייב מיתה. וזה³⁶) ששנינו
 ישראל קדושים נהגו בו איסור דברי סופרים הוא. ולכך³⁷) יש לחמור

11) האורה ואו"ה: על ניקור בהמה וחיה, על ניקור יריכי החיות ששא"ל. 12) תחצ"ו:
 בקיני [קרי: בקי אני] בו שהוא בקי בחדרי תורה; פע: בזאת אני מכיר ובקי בו שהוא
 בקי וכו'. 13) אול"י צ"ל: כמו [מזיח] על דבריו. ותיקנתי זה ע"פ פע: שם; כמכזה על
 דבריו [או"ה, האורה]; ור"י מילר (תחצ"ו שם אות ב') טרה ללא צורך והגיה: כעובר על
 דבריו. 14) פע ותחצ"ו: ולהיות לו סמך כנגד החולקין על דבריו. 15) האורה: על כן אני
 כתב לחכירי. 16) כ"ה ג"כ באו"ה; אמנם בהאורה: ותורתו. 17) שם: חטיטה.
 18) קצשבה"ל: וכשב ועז. 19) שם: אף בחיה. 20) שם: בכל השוק; האורה: בכל הירך.
 21) שם: ובירך. 22) שם: ציקרון; תחצ"ו: בונקרון; פע: צנקינרון; או"ו. והאורה:
 צאנקר"ו, והוא = Cans Crine. 23) האורה: מן בית הפרשות שלו. 24) Coude. 25) פע:
 ואו"ה: הנקא; האורה: אונקא; תחצ"ו: והנייא = Hanche. 26) שם: בה. 27) וכל המאמר
 מן "לפי" הראשון עד "לפי" השני כולו נשמט בכ"י סמ: 133 שלפנינו. 28) שם: חכמים.
 29) שם: חלבים [קרי: בחלבים] הראויים ליקרב. 30) חול"ו: פ"ט: 31) שם: צ"א.
 32) האורה: אסור בשל תורה; או"ה (כ"י וויו): אסור בשל בהמה [שם הערה ג'].
 33) פ"ג ע"א. 34) האורה: דאמר רבינא; וכ"ה לפנינו בנמרא שם פ"ג: 35) עירובין כ"א:
 ונמצא בשינוי הלשון בכ"י סמ: 133. 36) שם: ומה. 37) שם: לפיכך יש להחמיר עליה.

עליו הרבה. ואני עשיתי³⁸) אינו צריך כצריך. והמקום³⁹) ירבת שלומו
וטובתו אמן לעד מלה :

פי' ס"ה :

(או"ז ח"ב סי' ק"מ)
(ועל זה השיבו רבינו שלמה וה"ר
מאיר חתנו וצ"ל בתשובה המתחל'
אור נוגה).

ועתה שמעתי שהנהיג רבינו יצחק
הלוי את מוספי יום ראש החודש
במקראותיו. רואה אני את דבריו
ולא כחולק על ישיבת רבי' יעקב
בר יקר וצ"ל שלא הנהיג כן. כי
ידעתי מרתו בחד לו הנדולה מכולם
ונהג בעצמו כאסקופה הנרדסת ושם
עצמו שירי שיריים ולא פלאו לבו
לעטרה הראויה לו לחדש רבו בדורו.
ואם רבי' יצחק הלוי שם דברים
על לבו בשעת המכנסין שהיה רבו
ומנהיג לדור ועל פיו יצאו ויבואו.
אומר אני סקום הניחו לו אבותיו
להתגדר בו. ועל שניהם אני קורא
ועמד כולם צדיקים, ואת אשר בלבנו

והילך¹) תשובתו : אשר הזיקני לתת
לב על²) המקראות מוספי יום
הזכרון, אשר הנהיג רבינו לפני פטירתו,
להזכיר ובראשי חדשיכם, ולאחר³)
פטירתו חלוקין⁴) על דבריו להחזיר הדבר
ליושנה. ואמרין⁵) שיש איסור וחילול
בדבר, שהשומע אזכרת ראש חדש ביום
שני⁶) יהא סבור שאלול מעובר ובא
לקלקל את המועדות. ועוד ראייה
לדבריהם מאשר פסקו רבותינו אומרין
זכרון אחד ועולה⁷) לכאן ולכאן : לא

פ"ה : ואני מניח כאן שתי תשובות רש"י [זנוגע לאותו ענין] זו לעומת זו. האחת
המתחלת בלשון : אשר הזיקני לתת לב, והנאלה בשלימותה ונחתמת : שלמה נר
יצחק זנוח"ו (כ"י סמינר) ז'א"ל 117 [= סי' שכ"א ריש 358]; סדור רש"י סי'
קע"ד 81-80 ושם זנוח"ל ז' מ"ו; ושנה"ש סי' ר"ז; ונתחזרה לאחר שנת 1070...
והשניה, המתחלת : אור נוגה, נתחזרה ע"י רבינו שלמה וחתנו ר' מאיר ז"ר שמואל
והנאלה מקוטעת בל"ז ח"ז סי' ק"מ 97 ל"ח ע"ג, בלי הפתיחה וכלי חתימת ר'
מאיר : והשווה לראני"ה ח"א סי' שפ"ג 410; לונה"ג-התשובות לעירובין ז' 25;
ר"א עפשטיין זמחנתו "שמעיה" 19 אות 1; ור"א אפטוביזר זמחנתו לראני"ה
363 אות 41 [לכן טעות נפלה בשניהם ונ"ל : לו"ז ל"ח ע"ג זמקום [ע"ה ע"ג];
וס' רש"י ענו' 81-80 זמקום [ע' 79]; ולכל המקורות שניין שם צריך להוסיף:
מח"ו ושנה"ל :

38) מאמר זה ליתא במק"א. 39) פ"ע: והמקום יאיר עינינו בתורתו.

פ"ה : 1) כ"י סמ: הילך תשובתו: או"ז: וע"ז השיבו ר"ש וה"ר מאיר חתנו וצ"ל
בתשובה המתחלת אור נוגה. ור"א אפטוביזר [ע' 363 אות 1] העיר שם שלא כהוגו, בזה"ל:
והתשובה בסדור רש"י עמ' 79 וכו'. 2) [=סדר] המקראות (כ"ה בנדרפס שם ובס' רש"י).
3) ופזוה נובל להחליט שתשובה זו נתחברה לאחר שנת תת"ל [=1070], זמן פטירתו של
רבו השלישי של רש"י. 4) ובנדרפס: חלוקין להחזיר הדבר ליושנו. 5) שם: ואמרין.
6) שם: ביום שני, סבור אלול; ס' רש"י: יהיה סבור שאלול כו'. 7) ס' רש"י: עולה לו.

אנו משיבים כי דבריו נכוחים למבין ואם באנו לפרוש מהם הננו כפורשים מחיים.

ומן הטעם הזה מה ראו רבותינו לחלוק שתי קדושות הללו משאר כל שתי קדושות שחלו ביום אחד..... וזהו פירוש עולה לבא ולבא, מלשון תלמוד נלמד:..... ובאותו המשמעות היה ר"ח ומונה מחצה ודולג מחצה, טוב לו לשתוק משתיהו ולסיים מפי כבוד, ואם בא להזכיר את שניהם יזכיר. ואומרי' אנו שבך נהגו הראשונים ודורות האחרונים קבעו המקראות במוספים, ושהו במשמעות זכרון אחד ולא קבעו בו אלא מקראות של ר"ח.

שלמה בר יצחק זצ"ל:

להזכיר¹⁵ של ראש חדש בראש השנה, פירש לתלמידיו כגון ותתן לנו¹⁶ את יום הזכרון הזה¹⁷ ואת יום ראש החדש הזה, וכן ביעלה ויבא, וכן במוסף את מוספי יום הזכרון הזה ואת יום ראש החדש הזה¹⁸ נעשה ונקריב, וכן בחתימה מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים. אבל בסדר המקראות¹⁹ הוא לא הזכיר, ואני לא שאלתי²⁰ כי לא ראיתי²¹ נוהגין במקומינו²² בשום יום טוב הזכרת מקראות של מוספין, לפי שאינן²³ שגורין בפה, חוץ ממוספי שבת וראש חדש שהן תרידין [=תדירין]²⁴ ושגורין בפה מיסימין²⁵ מפי כבודך כדרב חננאל²⁶ אמר רב. ומשבאתי²⁷ משם ושמעתי מאותו²⁸ צדיק ר' מאיר בר' יצחק שמסדרן²⁹, הנהגתי אני³⁰ במקומי [=לסדרן]³¹:

8) שם: רברי החולקין; מח"ו הנרפס: בח החלוקין. 9) בצ"ל לנבון. ובס' רש"י: איני בראי ליעשות סדר. 10) איוב ל"ט: כ"ח. 11) ובנדפס: להודיע. 12) שם: בר' יקר זצ"ל. 13) שם: לא שמעתי מפיו קדוש. ובס' רש"י מפי קדוש. 14) שם: באותה שמועה בסדר המקראות כלום. 15) שם: בראש השנה את של ראש חדש. 16) שם: י"י אלהינו את כו'. 17) שם: ויום ר"ח הזה. 18) וזה ליתא לא במח"ו הנדפס ולא בס' רש"י. 19) שם: לא הזכיר. 20) שם: לא שאלתי. 21) שם: ראיתי; ולכל המקורות שציין ר"ש בארון [בספר רש"י לאקדמיה האמריקאית צד 51 אות 8] צריך להוסיף או"ו, סדר רש"י ושבת"5. 22) ראה מבואי. ולפי הגירסא בכ"י שלפנינו ה"ה = עיר מגנצא [מקום מושבו של ר"י בר יקר, בזמן שלמד רש"י אצל], אמנם לא עיר טרווי"ש. ולפיכך מה שהחליט ר"ש בארון [שם] שבורסקיות בלתי נמצאין בזמנו של רש"י, אין לו יסוד מוצק לפי תשובה שלפנינו. 23) שם: שאין. 24) כ"ה לנבון בנדפס שם: ובס' רש"י תדירין. 25) שם: ומסימין. והשווה בנדפס ע' 359 לבסוף; ובס' רש"י סי' קע"ו ע' 81 בשם: כך נדרקה מפי רבי [=מח"ו כ"י סמ: ריש 117 ע"ד]. 26) ר"ה ל"ה ע"א. ובס' רש"י בטעות: כדרב חננאל ורב. 27) ראה מבואי. 28) שם: מפי צדיק. והשווה [5] 138 הערה 1. 29) ובנדפס: שמסדרין. 30) שם: הנהגתי במקומי. 31) כ"ה ג"כ בס' רש"י; ותיקנתי זה ע"פ הגי' בנדפס.

ועתה³²) שמעתי שהנהיג רבינו הלוי³³) להזכיר את מוסף ראש חדש במקראותיו. רואה³⁴) אני את דבריו, ולא כחולק על³⁵) ישיבת רבינו יעקב³⁶) שלא הנהיג כן³⁷). ידעתי מדתו³⁸) בחר לו³⁹) מגדולה מכולם והנהיג⁴⁰) את עצמו כאיסקופה הנדרסת⁴¹) ושם עצמו שירי שיריים, ולא מלאו לכו לעטרת הראויה לו לחדש דבר כדורו. ואם רבינו יצחק הלוי שם דברים⁴²) על לכו ופיזר בשעת⁴³) המכניסם, אומר אני⁴⁴) מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, ועל שניהם אני קורא ועמך כולם צדיקים: ואת אשר עם לבבי אני משיב⁴⁵), כי דבריו נכוחים למבין. ואם⁴⁶) כאנו לפרוש מהם כפורשים מן החיים⁴⁷). ומן הטעם הזה מה ראו רבותינו לחלק שתי קדושות הללו משאר כל שתי קדושות שחלו⁴⁸) ביום אחד, שהזקקנו בשתי⁴⁹) קדושות להזכיר את שניהם בפתיחה ובחתימה, וכזה אומר זכרון אחד. אלא שכזה⁵⁰) יש לומר שבזכרון אחד עולה ומשמע אחד עולה לו לכאן ולכאן מה שאין כן⁵¹) בשאר שתי קדושות, לפי שיש שבת בלא פסח, ופסח בלא שבת, לפיכך אין⁵²) במשמע הזכרת האחד מהן הזכרת חבירו. אבל⁵³) יום הזכרון אינו אלא בראש⁵⁴) חדש השביעי, ויום ראש חודש זה קרוי זכרון, כדכתיב באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה. לפיכך כשמזכיר את יום הזכרון הרי ראש חדש במשמע⁵⁵). הזכרת האחד מהן הזכרת חבירו, אבל יום

(32) וכאן מתחילה תשובה שנייה באו"ח ח"ב ל"ח ע"ב. (33) ובאו"ז שם; רבינו יצחק הלוי. (34) בח"ו הנדפס: ורואה אני. (35) כ"ה באו"ז שם; ובמח"ו הנדפס: ולא כחולק על רבינו; ובשבה"ל: ולא כחולק על דבריו ולא מלאו לכו לעטרה. (36) מח"ו הנדפס: בר' יקר. (37) שם: כי ידעתי מדתו; ובס' רש"י: כי ידעתי. (38) שבה"ל: ומדת המכניסיו. (39) = בגדולה (כ"ה במק"א). (40) שם: והנהיג עצמו. (41) לשון תלמודי זה הובא בירושלמי סנהדרין י"ג: כ"ג; ובבבלי ערובין צ"ה ע"א. (42) ובשבה"ל: מה שרבינו יעקב וצ"ל לא הנהיג ואם רבינו הלוי שם דברים על לכו. ובמח"ו הנדפס: שם דברים ופיזר. (43) שם: בשעת המכניסיו. ובאו"ז: בשעת המכניסיו שהיה רבר ומנהיג לרור ועל פיו יצאו ויבואו. (44) חולין ו' ע"א: מקום הניחו לו להתגדר בו. (45) מח"ו הנדפס: אני משיב לנדיבי; או"ז: ואת אשר בלבבנו אנו משיבים. (46) שם: ואין באנו. (47) או"ז: הגנו כפורשים מחיים. (48) מח"ו הנדפס: שחל ביום אחד. (49) שם: בשאר קדושות; ס' רש"י: בשאר שתי קדושות. (50) כ"ה לנכונו בכ"י שלפנינו; אמנם בנדפס ובס' רש"י: יש לומר שמשמע האחד עולה לכאן ולכאן. ובאו"ז: שמשמעות הא'. (51) כ"ה בכ"י; ובס' רש"י: כאן. (52) ובנדפס: אין במשמעות הזכרת אחד מהן. (53) שם בטעות: אצל. (54) ובכ"י סמ: בראש חדש, חדש השביעי. (55) ומאמר כולו נשמט במח"ו הנדפס וגם בס' רש"י.

הזיכרון, אינו אלא בראש חדש, וזה הוא פירוש⁶⁶) לשון עולה לכאן ולכאן, מלשון התלמוד אנו למידין:

וכשנשאלה השאלה בבית המדרש ופירשו שני צידי טעמיה לדרך זו ולדרך זו כדרך כל השאלות שבתלמוד, לא תלו⁶⁷) טעם שלא להזכירו בחשש איסור⁶⁸) וחורבה, אלא בשלא לצורך תלאוהו. דהכי אמרינן כיון דחלוקין במוספין אמרינן מזכרינן⁶⁹), או דילמא אומר זכרון אחד עולה⁷⁰) לכאן ולכאן, כלומר סגי בהכי⁷¹) דלא קאמרינן או דילמא חיישינן לחורבה פלונית, ואילו היה⁷²) בידו לתלות הטעם בחשש איסור⁷³) לא היה תולתו ברשות, הואיל וטעם דהזכרה דעולה לו⁷⁴) לכאן ולכאן. הוא⁷⁵) תינח, היכא דאיכא⁷⁶) למימר עולה לו⁷⁷) לכאן ולכאן כגון בפתיחה ובחתימה, שהוא אומר את יום הזכרון הזה, שהרי ראש חדש במשמע. אבל כשבא לפרש⁷⁸) מניין המוספין ומנה ומשייר, נראה כמעט את המוספין, שהרי אומר את מוספי יום הזכרון הזה⁷⁹) נעשה ונקריב, ובאותו המשמע⁸⁰) היה ראש חדש ומנה מחצה ודילג מחצה. טוב לו לשתוק⁸¹) משתיהם ולסיים מפי כבודך⁸²), ואם בא להזכיר⁸³) יזכיר את שניהם. ואומר אני⁸⁴) שכך נהגו הראשונים [=להזכיר את שניהם]⁸⁵), ודורות האחרונים קבעו המקראות במוספין⁸⁶) ושגו במשמע זכרון אחד, ולא⁸⁷) קבעינן אלא במקראות של ראש השנה בלבד⁸⁸):

שלמה בר' יצחק⁸⁹):

56) שם: וזהו פי' עולה. 57) שם: ולא תלו שלא להזכירו; שבה"ל: לא תלו טעם שלו. 58) ס' רש"י: בחששא איסורי וחורבא. 59) מח"ו הנדפס: מדברינו. 60) שם: ועולה [=ל] לכאן ולכאן. 61) שם: ולא אמרינו; ובס' רש"י: ולא קאמר. 62) ובכ"י סמ: הוה. 63) ובאו"ז: ואילו היה בידם לתלות בחשש חילול. 64) מח"ו הנדפס: משום עולה לכאן ולכאן. 65) ==הא תינח (כ"ה בס' רש"י). 66) דאיכא לו למימר (מח"ו הנדפס). 67) שם: עולה לכאן. 68) שם: את מניין מוספין. 69) וזה ליתא שם. 70) שם: הזה. 71) משניהם (שם). 72) ==כאמור (שם). 73) שם: מזכיר את שניהם; ובשבה"ל: יזכור את שניהם. 74) או"ז: ואומרים אנו. 75) תיקנתי זה ע"פ מח"ו הנדפס. 76) והשווה פירש"י ר"ה ל"ה ע"א ר"ה: אי לימא. ובאו"ז: ושהו במשמעות זכרון אחד. 77) שם: ולא קבעו בו אלא מקראות של ר"ה (וכ"ה במח"ו הנדפס). 78) שבה"ל: עד כאן התשובה. 79) או"ז: שלמה בר יצחק וצ"ל; אמנם בלי חתימת חתנו ר' מאיר מרומנו.